

ҰЛЫ ДАЛАНЫҢ
ҰЛТШЫЛДЫҚ
ҰЛАҒАТЫ

11-бет

«АҚ ЖОЛ»
АЛАШТЫ НАҚТЫ
ІСПЕН ҚОЛДАЙДЫ

4-бет

БИЛІКТЕН
БИИК ТҰЛҒА

9-бет

ҚАЗАҚҰНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№46-47 (812-813), 29 қараша, 2018

Azat PERÝASHEV:

BIZDE BABALARYMYZDYŇ GENETIKALYQ KÚSHI BAR

Ultyq ustanymy bar adam úshin Nursultan Ábishulynyñ «Uly dalanyñ jeti qyry» atty maqalasy naǵyz jańalyq boldy. Zamandastarymyzdyñ ǵana emes, aǵa urpaqtyñ da uǵymynda ózimizdiñ ultyq tarihymyzy tek qaiǵyly jaǵynan este saqtap, ony qazaq halqynyñ bastan keshken bitpeitin qasireti men tragediialyq oqıǵalary dep qabyldap júr. Bul qaiǵy-qasiret qazaqtyñ basyna túsken sharasyz taǵdyry degendei pikir qalyptastyrdy...

10-бет

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ БИЛІКТЕН ҚОЛДАУ КҮТЕДІ

Кеңес елі компартиясының орталық комитеті өзінің құпия-астырын әрекетімен қазақ тілін жоюды мақсат еткені жасырын емес. Жүздеген мектептер «коммунизм тілі» саналған орыс тілінде білім беруге ауысып, қазақ тілі «қосымша сабақ» ретінде тек ұлты қазақ балаларға оқытылғаны есімізде. Келімсектер мен өз арамыздан шыққан шолақ белсенділер «коммунизм құрамыз!» деп ұрандатып, қоғамдық орындарда өзге ұлт өкілдерінің көзінше қазақша сөйлесуді – «әдепсіздік» санады...

8
бет

ДӘСТҮР НЕ ДЕЙДІ,
БЕРДАЛЫ НЕ ДЕЙДІ?

Қарашаның 2-күні Бердалы Оспан 365.инфо.кз сайтында жарияланған қазақтың «ұрын бару» салты жайлы мақаласын фейсбукке салды. Оқып көріп, таң қалдық. Сөзіміз жалаң болмас үшін үзіндіні ұзақтау етіп беруге мәжбүрміз, бірақ, орысша айтсақ «оно стоит того»...

18
бет

КАЗАХСТАН ПРОИГРАЛ?

ЕНТ ВМЕСТО СОВЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Министерство образования и науки РК, почти по Фрейду, выдало себя с головой опровержением сообщения в социальных сетях и мессенджерах, где говорится, что «Великобритания завершила переход на советскую систему школьного образования», так как якобы образовательная программа СССР намного лучше западных аналогов и англичане это признали, перейдя на нее...

12
бет

ЕЛБАСЫ ҚОҒАМДЫҚ ҰЙЫМДАРҒА РИЗАШЫЛЫҒЫН БІЛДІРДІ

Елордада өткен VIII Азаматтық форумда Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев қазақстандықтарға өмірлік кеңес берді.

«Біз анау жетпейді, мынау жетпейді деп үнемі шағымданамыз. Егер өмір сүру тым қиын болып бара жатса, ауруханаға бар.

Тіпті болмай бара жатса, зират арала. Ол жақта жатқандардың халі саған қарағанда әлдеқайда жаман. Біздің аяқ-қолымыз сау, бірақ жағдай жаман, оған ештеңе істей алмаймыз деп шашымызды жұламыз... Өмірде бәрі де мүмкін. Өзінді қолға алып, жұмыс істеуге мәжбүрле. Міне, барлық мәселе

осында. Жастарды да осыған үйретуіміз керек», — деді Елбасы.

Мемлекет басшысы мүмкіндігі шектеулі жандарға қамқорлық жасап, халықтың аз қамтылған тобына қолдау көрсетіп келе жатқан үкіметтік емес ұйымдардың жұмысына ризашылық білдірді. «Азаматтық қоғам да жетім балаларға, жалғызбасты, ауру және қарт адамдарға қамқор болуы тиіс. Ешкімі жоқ, жалғыз қалатын адамдар да бар. Олар тіпті нан алу үшін дүкенге де бара алмайды. Олармен кім айналысады? Әлеуметтік қызметтер мұндай адамдарды біліп, қалай өмір сүріп жатқанын қадағалап отыруы тиіс», — деді Нұрсұлтан Назарбаев. Елбасы ешкімі жоқ, жалғызбасты адамдарды қарттар үйіне орналастыру не болмаса оларға қамқорлық танытуды еріктілерге тапсыру қажеттігін айтты.

«АҚ ЖОЛ» ПАРТИЯСЫНЫҢ ЖҰМЫСЫНА ЖОҒАРЫ БАҒА БЕРІЛДІ

ҚР Президенті Нұрсұлтан Назарбаев «Ақ жол» ҚДП төрағасы, Мәжіліс депутаты Азат Перуашевті қабылдады. Бұл туралы «Қазақ үні» ақпарат агенттігі хабарлады.

Кездесу барысында Мемлекет басшысына «Ақ жол» демократиялық партиясы мен оның Парламент Мәжілісіндегі фракциясының жұмысы жөнінде мәлімет берілді.

Қазақстан Президенті «Ақ жол» демократиялық партиясының мемлекеттік саясатты жүзеге асырып, оның негізгі басымдықтарын халыққа түсіндіру ісіндегі рөлін ерекше атап өтті.

— Сіз еліміздегі тәжірибелі

Парламент депутаттарының бірі ретінде ұзақ жылдардан бері «Ақ жол» партиясына басшылық етіп келесіз. Партияларыңыз нақты жұмыстар атқаруда. Мемлекеттің жүргізіп жатқан саясатына қолдау білдіріп, халық бірлігін нығайту жолында зор үлес қосып келесіздер, — деді Елбасы.

А.Перуашев партия фракциясының биылғы Жолдаудың негізгі бағыттарын орындау, соның ішінде «Бизнестің жол картасы — 2020», «Индустриялық-инновациялық даму» бағдарламаларын одан әрі жүзеге асыруға және отандық бизнесті қолдау мақсатымен қабылданатын шараларға қатысты ұсыныстар енгізу жөніндегі жұмыстарын атап өтті.

ТАРИФТЕР ҚАЛАЙ ТӨМЕНДЕТІЛЕДІ?

Үкіметтің селекторлық режимдегі отырысында ҚР Премьер-Министрі Бақытжан Сағынтаев облыс әкімдеріне коммуналдық қызметтер тарифтерінің өсуіне жол бермеуді тапсырды.

«Елбасының тапсырмасын орындау барысында біраз жұмыс атқарылды. 2019 жылдың қаңтарынан бастап электр энергиясы мен газ тарифтері, оған байланысты жылу, су тарифтері төмендейтін болады. Көмір арзандайды. Мобильдік байланыс пен интернет тарифтері де төмендемек. Яғни, Мемле-

кет басшысының қойған тапсырмалары бірінші қаңтардан бастап іске асырылуы қажет», — деді Бақытжан Сағынтаев. Осы ретте Үкімет басшысы әкімдіктерге көмірдің қолайлы бағасын қамтамасыз ету үшін өңірлік операторлардың үздіксіз және сапалы жұмысын қолға алуды тапсырды. «Екіншіден, бірқатар өңірде жылдың басынан бері коқы шығару тарифтерінің өскені көрініп отыр. Мәселен, Шығыс Қазақстанда — 30, Батыс Қазақстанда — 46, СҚО — 50, Алматы қаласында 40 пайызға өсіп отыр. Жолаушылар тасымалы бой-

ынша Ақтөбе облысында жолақы 30 пайызға өскен. Сол себепті, әкімдерге облыстың коммуналдық қызметтері тарифтерінің өсуіне жол бермеуді және оларды төмендету бойынша тиісті жұмыс жүргізуді тапсырамын», — деді Премьер-Министр.

Елбасы тапсырмасы нақты қалай орындалады? Тұрғындарды алдымен мазалайтын осы сұрақ. Қызметке жұмсалатын шығын мен тауардың өзіндік құны анықтала ма? Әлде аспандаған тарифтен санаулы тиын ғана шегеріп, «Біз тарифты төмендеттік!» деп жоғарыға жалған есеп беріле ме?..

ЗАҢ БҰЗҒАН СУДЬЯЛАР ҚАТАҢ ЖАЗАЛАНАДЫ

Елбасы қазақстандық судьялардың бойында болуы тиіс қасиеттерді атады. Қазіргі таңда судьяларды іріктеу тәртібі қатаң түскенін, осылайша, судья лауазымына 100 үміткердің бесеуі ғана сыннан сүрінбей өткенін мысалға келтірді.

«Ант берген судьяларға айтарым, ант дегеніміз — жай ғана сөз емес. Өз іс-әрекеттеріңізде антты басшылыққа алуларыңыз керек. Судьялардың жалақысы мен оларды қамтамасыз ету мәселесі салық төлеушілер қаражаты есебінен шешіледі. Сондықтан, судьялар тиімді жұмыс істеуге тиіс. Заң бұзған судьяға ең қатал жаза қолданылуы керек», — деді Мемлекет басшысы. Қазақстан Президенті кадрлық мәселелердің бәрін

Жоғары Соттан Жоғары Сот Кеңесіне беруді ұйғарды. Судьялардың мансаптық ілгерілеуі қоғам тарапынан бағаланатын кәсіби біліктілігі мен адалдығына ғана байланысты болуы тиіс. Елбасы сот кадрларын сапалы тұрғыда жаңартуға бағытталған заң жобасын әзірлеп, Парламенттің қарауына енгізуді тапсырды. Қазақстан Президенті сот ісін жүргізуде және электрондық сервистер жұмысында жаңа форматтар енгізуді, сондай-ақ сот ғимараттарында фронт-кеңселер құруды тапсырды. Белгіленген міндеттердің жүзеге асырылуына бақылау жасауды қамтамасыз ету Президенті Әкімшілігіне жүктелді. Бұл орайда, сот істерінің сапалы әрі уақтылы қаралуына, сондай-ақ азаматтардың талабын қанағаттандыруға баса мән берілуі керек.

БІЛІМДІ ТЕСТІЛЕУГЕ ТОЛЫҚТЫРУЛАР ЕНГІЗІЛДІ

Келесі жылы ұлттық бірінші тестілеу төрт рет өтпек. Білім министрлігі түлектер міндетті түрде университетке түсу үшін осындай жеңілдік жасамақ. Бірақ бұл тек ақылы бөлімде оқитындарға қатысты.

2019 жылдан бастап ақылы негізде түсу үшін мектеп бітірушілерде төрт рет ҰБТ тапсыру мүмкіндігі пайда болады. Яғни, қаңтар, наурыз, маусым және тамыз айында. Төрт рет тапсыра алады. Бұл тек ақылы. Ал грантқа конкурсқа түсем десе, тек қана маусым айында дәстүрлі ҰБТ-ның сертификатымен ғана грантқа түсе алады. Қаңтарда, яғни, мектепті бітірмей тұрып тапсырған тестің

сертификатымен жоғары оқу орындарына құжат тапсыруға болады. Сондай-ақ, түлек маусымда өтетін емтиханға да қатысып, мемлекеттік грантқа таласа алады. Ал ҰБТ-ға өтініш биыл желтоқсанның 1-і мен 15 аралығында қабылданады. Алғашқы тест келесі жылы қаңтардың 15 мен 20 аралығында өтеді. Түлекті төрт тесте де ата-анасы алып жүру керек. Бұл жолы ұстаздар оған араласпайды. Және әр сынақ ақылы, үміткер 2 мыңнан астам теңге төлейді. Емтиханды үш тілде тапсыруға болады. Жалпы, ҰБТ-ның форматы, сұрақтардың саны өзгермейді. Сол күйде қалады дейді министрлік өкілдері.

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ МҰНАЙ КОМПАНИЯСЫН ҚЫТАЙЛЫҚ БАСҚАРАДЫ

«Маңғыстаумұнайгаз» компаниясының бас директоры болып Лю Цзиньчэн тағайындалды.

Отандық өндірістің маньзыды бір нысаны — Ақтау қаласындағы ірі мұнай-газ компаниясының басшылығы ауысты. Бас директор орынтағына бұрынғы бас директордың бірінші орынбасары болып келген Лю Цзиньчэн жайғасты.

2008-2014 жылдар аралығында Лю Цзиньчэн «CNPC — Ай Дан Мұнай АҚ-тың президенті болып қызмет атқарған. 2014-2018 жылдар аралығында «Buzachi

Operating Ltd» компаниясында бас директор болған. «Маңғыстаумұнайгаз» АҚ — қазақстандық мұнай-газ компаниясы. Штаб-пәтері Ақтау қаласында орналасқан аталмыш компания еліміздегі ірі компаниялардың бестігіне кіреді. Бұл жаңалықты жатсына қабылдағандардың көкейінде «Отандық алпауыт өндіріс ошағын басқаратын жергілікті бір маман табылмағаны ма?» — деген сұрақ пайда болғаны анық.

ПОЛИЭТИЛЕН ПАКЕТТЕР ҚОЛДАНЫСТАН ШЫҒАРЫЛАДЫ

Қазақстан біртіндеп полиэтилен пакеттерден бас тартады. Бұл туралы Парламент Сенатында тілшілерге ҚР Энергетика вице-министрі Сәбит Нұрлыбай мәлім етті.

Бұл тұрғыда вице-министр елімізде полиэтилен пакеттеріне тыйым салу шаралары алдағы 5-10 жылда енгізілуі мүмкін екенін айтты. Еске сала кетейік, ҚР Энергетика министрі Қанат Бозымбаев та полиэтилен

пакеттерді қолданыстан шығаруға қатысты пікір білдірген болатын.

Оның айтуынша, ең алдымен мұндай пакеттерді тегін беру тоқтатылады. Яғни, адамдар аталған пакеттерге ақша төлеуі тиісті. Сонда қалай болғаны, пакеттерді алмастыратын басқа затты ойлап тапқанша 5-10 жыл бойы тұрғындарымыз онсыз да қымбат азық-түліктің үстіне қосымша ақша төлеуі керек пе?..

АНАЛАР АЛТЫН АЛҚАДАН НЕГЕ БАС ТАРТТЫ?

Алматы облысында алтын алқадан бас тартқан аналарға қатысты дау шыққаны жайында КТК телеарнасы хабарлады. Марапаттың орнына, баспана даулаған әйелдерді әкіммен кездесуге шақырып алған қоғамдық ұйым басшылары күтпеген жерден олардың өздерін жерден алып жерге салды.

15 жылдан бері үй кезегі жылжымай, көзі жасқа толған көпбалалы аналар алтын алқадан бас тартып, әкімге қайтарған кездесудің соңы қып-қызыл жанжалға ұласты. Шенділер бастаған қоғамдық ұйым басшылары әйелдердің адалдығына күмән келтіріп, некесіз бала тапқандарын бетке басты. Көптің көзінше көпбалалы аналардың намысына тиіскендерге Талдықорған әкімі қой деуге жарамады. Керісінше, алтын алқа иегерлеріне арналған мемлекеттік бағдарлама жоқ деп шорт кесті. «Бұндай құрметтің керегі жоқ. Сайтында 130 боп тұрмын. Ал ЦОН-ға барсам 258-ші боп тұрсың дейді. Кейін өз қолдарымен түзеп берді», — дейді көп балалы ана Айнагүл Токпанбетова. Кезекті қаламмен түзегендер бәрін тексеріске жаба салды. Ал қазақтың санын көбейтіп, ұрпақ жалғасына үлес қосқан аналар құр қол қайтты.

Алматы қалалық Қоғамдық денсаулықты қорғау департаменті жақында азық-түлік қауіпсіздігі бойынша кезекті мониторинг жұмыстарын жүргізді. Рейд жұмыстары басталысымен-ақ қаладағы саудасы қызу жүріп жатқан екі дүкеннен алынған тауық етінен Salmonella таяқшаларының бірден екі түрі табылғанын хабарлады ҚазАқпарат. Аса қауіпті деп есептелетін бұл бактерияның қоғамдық тағамдану және сауда орындарынан анықталуы бұл бірінші рет болып отырған жоқ. Іш сүзегі сияқты қатерлі ауруға алып келетіндіктен тұрғындарымыздың өміріне қауіп төндіретіні айтпаса да белгілі. Бірақ, біздің елімізде онымен күрес әлі де нақты нәтиже беретін түрі жоқ...

желерді сақтамағаны белгілі болды. Алматыда бір жылға жетпес уақытта 164 субъектіге қатысты әкімшілік іс қозғалса, 34 іс сот орындарында қаралыпты. Жалпы алғанда 13,6 млн. теңге көлемінде айыппұл салынып, айналымнан жалпы құны 2 млн. теңге болатын 5 мың 277 келі тауар алынып тасталып, сауда орындарынан алынған 2469 сынамадың 35,6 % техникалық регламенттерге сай болмай шыққан. Қунарлық көрсеткіш емес, керісінше жантүршігерлік жағдай. Бұл қала тұрғындарының өміріне қатер төніп тұр деген сөз. Ашығын айтсақ террорлық әрекеттерден әрмен оқиға. Бір жарылыстан бес адам қаза болса, мына жағдайда мыңдаған адамдардың өмірі қыл үстінде тұр деуге негіз бар.

Тұтынушылар құқығын қорғау комитеті анықтаған сапасыз өнімдердің қатарында отандық

нарығына жөнелткен шошқа, сиыр етінен, піспе және қақталған шұжықтарынан, Қырғызстанның сарымайларынан ішек таяқшалары табылғанын білеміз. Жылдам дайындалатын ресейлік кеспе мен емдік шайдың құрамынан адам ағзасына зиянды улы заттар табылған. «Биг-бон» тағамынан ішек таяқшалары анықталса, емдік шайдың құрамындағы мышьяқтың үлесі қалыпты мөлшерден екі есе көп болып шықты.

ҚР Денсаулық сақтау министрлігі қоғамдық денсаулықты сақтау комитетінің төрағасы Жандарбек Бекшиннің айтуынша, отандық құс өнімдерін екі бірдей министрлік тексерді. Тауарды өндіру процесін Ауыл шаруашылығы министрлігі бақыласа, Денсаулық сақтау министрлігі дайын өнімді тексеріп отырады. «Бұдан бөлек, біздің территориялық органдарымыз

жердің түбінен келеді. Бірақ бағасы арзан. Неге десеніз, олар көбінесе стратегиялық қордағы 10-20 жылға мұздатып, консерванттар қосып сақтайтын еттер. Сол себепті де олардың сапасы өте нашар» - дейді белгілі маман. Демек, уақыты өтіп кеткен, сапасыз, ешкімге керегі жоқ өнімді бізге жібереді, осыған жол берген жауапты тұлғалар, мемлекеттік органдар өз халқының денсаулығына бастары ауырмайты деген сөз. Осы жерде біздің ет өніміне деген шетелдіктер тарапынан сұраныс өсіп отырғанын айтуымыз керек. Өйткені біздің ет өнімдері экологиялық жағынан таза. Ал, біз болсақ өзгелердің сапасыз, 20-30 жыл «сүрленген» өнімдерін арзанға алғанымызға мәзбіз. Бұл үнемнің соны немен аяқталады? Уланған адамдарымыздың денсаулығын түзетуге сол тапқан пайдадан

айтпағанда, Астана қаласының қак ортасындағы балалардың №3 мектеп-гимназиясы асханасынан улануына байланысты қылмыстық іс қозғалғанын білеміз. Өткен жылдардың бірінде бұл жөнінен рекордтық көрсеткіш болғаны белгілі. Дарынды балаларға арналған С.Сейфуллин атындағы №11 облыстық мектеп-интернаты кешенінде тамақтан уланған балалардың саны 126-ға жетті емес пе. Мұндай мысалдарды көптеп келтіруге болады.

Осындай келеңсіз көріністер орын алмас үшін не істеу керек? Адамдарымызды сапасыз тағамдардан қалай қорғауға болады? Бұл сұрақ еліміз егемендік алғаннан бері күн тәртібінен түсіп көрген емес. Яғни, түпкілікті нәтижеге қол жеткізе алмай келеміз. Бұған жауапты құзырлы орындармен бірге Парламент депутаттары алаңдаулы. Мәжілісте осы мәселеге тікелей қатысы бар «Стандарттау туралы» заң жобасы талқыланды. Жиынға қатысушылар Қазақстанда стандарттау дұрыс жолға қойылмағандықтан, елімізге сырттан әкелінетін тауарлар нарыққа бей-берекет еніп жатқандығын ашық айтты. Шын мәнінде, әрбір адам үшін кез келген тауардың қауіпсіздігі бірінші орында. Сондықтан бұл мәселе ешқашан өзектілігін жоймақ емес.

«Стандарттау туралы» заң жобасы таныстырылған жиында Мәжіліс депутаты Азат Перуашев стандарттау жүйесіндегі кемшін тұстарын атады. Ең алдымен, депутат шетелдік тауарлардың елімізге жүйесіз енгізілетіндігін, ал қазақстандық экспорттаушылар керісінше, өнімдерін сыртқа шығаруда кедергілерге тап болатындығын ашық айтты. «Қазақстандық кәсіпкерлер өз өнімдерін шекара асыру үшін сертификация алып, бірыңғай реестрде тіркелу керек екен. Енді міндетті каталог енгізілгенімізді қолдауымыз керек. Шетел тауарларын бей-берекет әкеле беру бізге тиімсіз. Мұны мұқият қарастыру қажет», - деді Азат Перуашев.

Жалпы, өнімнің сапасын көтерудің негізгі тетігі — стандарттау және сертификация. Нормативті құжаттармен бекітілетін стандарттар өнімнің шығарылуына қойылатын талаптар. Ал әрбір кәсіпорын өнім шығару барысында заңмен бекітілген стандарттау ережелеріне бағынуы шарт. Заңмен қажетті ережелерді бекітіп бергенмен соның нақты орындалуы жоқ. Оны орындамасак заңнан не пайда? Заң қабырғаға сән үшін іліп қоятын ұран емес, ол міндетті түрде мүлтіксіз орындалуы керек. Қадағалаушы орындар кемшіліктерге көз жұмып қарайды. Әрине, тегін емес, сол үшін бірденесін алады. Мектеп асханаларына қызмет көрсететін кәсіпкерлерді тандағанда тендер дұрыс өткізілмейді. Сол баяғы тамыртаныстық, кімнің қолы ұзын, кімнің қалтасы қалың, пайдакүнемдер өтіп кетеді. Алдымен осы кемшіліктерге назар аударғанымыз жөн.

Ия, адам денсаулығы ақшаға сатылмайды. Ал сапасыз тағам өнімдерін тұтығандар керісінше өзіне ауру алады. Сондықтан сапасыз тағам өнімдерінің жолына шұғыл тосқауыл қою қажет. «Ас — адамның арқауы» - деп ата-бабаларымыз босқа айтпаған. Ұлт денсаулығы, ұлт болашағы осыған тікелей байланысты екенін ұмытпайық.

САПАСЫЗ ТАҒАМ ӨНІМДЕРІНЕ ТОСҚАУЫЛ КЕРЕК

Медициналық анықтамаларға қарасақ, Сальмонеллез — жұқпалы ішек ауруы. Аурудың қоздырғышы — сальмонелла тобына жататын таяқшалы бактериялар. Бұл бактерияларды алғаш рет 1885 жылы америкалық ғалымдар Дж.Смит пен Д.Е. Сальмон обаман ауырған шошқалардан тапқан. Қазіргі кезде оның 2500-ден астам түрлері анықталған. Сальмонеллалар сыртқы ортада қолайлы жағдай туса, көбейе береді. Олар суда 5, ет-шұжық, сары майда 4 айға, сүтте 20 күнге, ірімшікте 1 жылға дейін тіршілігін жоймайды. Малға беретін жемдерде 10 ай, топырақта 18 айға дейін сақталады. Ауру, әсіресе, нәрестелер мен қарт адамдарға қиын соғады. Бір жарым ғасыр бұрын анықталып, оны емдеудің жолдары баяғыда табылғанмен осы бір індетке 21 ғасырда қарсы тұра алмай — ұят нәрсесі. Бәрі де өзіміздің салғырттығымыздан, ең бастысы ақшаға деген тойымсыздықтан туындап отырған жағдай. Қоғамдық тағамдану мен сауда орындарында санитарлық нормалардың сақталмауы, оны қадағалауға тиісті құзырлы орындардың жауапсыздығы осыған басты себеп екенін ашық айтқанымыз жөн. Азын-аулақ болып тұратын кезекті тексерулерге қарасақ оған анық көз жеткіземіз. Мысалы, «Смағұлов» ЖК, «Заманбеков» ЖК (Жетісу ауданы) дүкендеріндегі тауықтың сан етінен адам үшін қауіпті Salmonella enteritidis, С1 тобындағы Salmonella бактериялары табылған. Сатушыларда бұл өнімнің қауіпсіздігі туралы құжаттары да жоқ болып шыққан. Дүкен иелеріне айыппұл салынып, осы өнімдерді жеткізушілерді анықтау бойынша жұмыс жүргізіліп жатқанмен түпкілікті нәтиже жоқ. Сондай-ақ тексеру барысында қаладағы үш дүкен: «Оразалин» жеке кәсіпкерлігі (Әуезов ауданы), «Гусев» жеке кәсіпкерлігі (Бостандық ауданы) және «Ақмарал» дүкенінен (Медеу ауданы) пайдалану мерзімі өтіп кеткен тамақ өнімдері анықталған. Бұл да түрлі аурулардың таралуына, адамдардың астан улануына алып келетін жағдай. Мамандардың айтуынша, жалпы Алматы қаласы бойынша 6 тағам өндіруші кәсіпорынның санитарлық ере-

өнімдермен бірге Ресей, Беларусь және өзге шет мемлекеттерден импортталған тауарлар да бар екенін анықтады. Бұл жерде Қытайда өндірілген тауарлар туралы сөз қозғаудың өзі артық. Жасыратыны жоқ, қазақстандық нарықта импорттық тауарлардың үлесі басым екені белгілі. Әсіресе шекара асып келген өнімнің сапасы мен азық-түліктің қауіпсіздігі назардан тыс қалып жататыны өкінішті. Өйткені алыпсатарлар арнайы зертханалық сынақтан өтпеген өнімдерді сапасы мен қауіпсіздік тексерісін, арнайы құжаттарын сұрамастан, сатып алып келе береді. Ал бұл тұтынушылар үшін аса қауіпті екенін ойламайды. Мамандар елімізге сырттан келетін азық-түлік өнімдерінің сапасын тексеріп отыру керектігін үнемі еске салғанымен талап орындалмайды. Тағам түрлерінің қайдан және қандай жолмен әкелінетіндігі, оның адам денсаулығына қаншалықты пайдасы немесе зияны бар екендігіне де қарамайды, оларға ақша тапса болғаны. Қалтасын қалыңдатқан пайдакүнемдер өз ұлтына зиян әкеліп жатқанын неге ескермейді? Бұл да сол алдында айтқан — тойымсыздықтың белгісі.

Сырттан келген тауар сапасына сенім аз, әсіресе азық-түлік өнімдеріне сақ болғанымыз жөн. Мысалы, азық-түлік тауарларына қатысты арыз-шағымдар көбейіп кеткен 2016 жылы Тұтынушылар құқығын қорғау комитеті сатылымда тұрған май мен сүт тағамдарына жаппай зертханалық сараптама жүргізгені есімізде. Сыналған 40 796 өнімнің 6 мыңға жуығы, яғни 14 пайызы техникалық регламентке сай болмаған. Оның басым бөлігі — шеттен келген сүт өнімдері. Нәтижесінде, өндірушілер мен саудагерлерге де 79 млн. теңге көлемінде айыппұл салынып, 25 тонна сапасыз өнім жойылды. Ал осы тексеріс жүргізілмегенде не болар еді? Қазір де аталмыш салада жағдай түзелді деп айту қиын, тексеріс жүргізілген сайын көптеген занбұзушылықтар шыға келеді.

Бұрындары Қытайдың сапасыз өнімдерімен күресек, енді бұл тізімге өзге де алыс-жақын шетелден келетін азық-түліктер де қосылды. Бұған дейін Ресейдің қазақ

құс фабрикаларына жиі барып тұрады. Сонда отандық өнімдер үш бірдей тексерістен өтеді. Алайда, импорттық тауарды тек дүкенге түскенде ғана бақылауға алады. Соның салдарынан елімізге сапасыз тауарлар жеткізіледі. Бізге Ресей мен Беларусьтен құс еті көп келеді. Оның ішінде сапасыз, тіпті адам денсаулығына қауіпті өнімдер аз емес», - деген болатын Ж.Бекшин «Атамекен» ҰҚП-сында өткен кездесуде. Оның айтуынша, тауардың құрамы мен сыртқы жазуларына қатысты да бірқатар тәртіп бұзушылықтар анықталған.

Халықаралық қарым-қатынастардың дамуына байланысты елімізге жақын шетелдерден басқа, сонау алыс АҚШ, Австралия, Бразилия, Парагвай сияқты елдерден де тауарлар келіп жатады. Біз негізінен аграрлы ел болып саналғанмен, ауылшаруашылығы өнімдерін шеттен көп сатып аламыз. Мамандардың айтуынша 1990 жылмен салыстырғанда 2014 жылы ірі қара малы 59 пайызға, қой мен ешкі 49 пайызға, ал құс саны 57 пайызға кеміп кеткен. Бұл туралы деректер бұқаралық ақпарат құралдарында жазылып, айтылып та келеді. Тек соңғы жылдарда ғана сәл өсу байқалады. Бір ғана ет өнімін алайық, оның басым бөлігі сырттан әкелінеді. Қазақ Ұлттық аграрлық университеті азық-түлік өнімдерінің қауіпсіздігі және тағам қауіпсіздігі кафедрасының жетекшісі Әсия Демеханқызы — шетелден жаппай импортталып жатқан ет өнімдерінің сапасы төмен екенін айтады. «Ет Қазақстанға

жүз есе көп шығын шығатынын неге ойламаймыз? Сондықтан жергілікті таза азық-түлікпен алдымен өзімізді толықтай қамтамасыз етуіміз қажет, артығын экспорттаса болады. Көбірек ақша табамыз деп таза өнімдерімізді өзгеге беріп, олардың сапасыз өнімдерін өз халқымызға беру — қастандық жасаумен бірдей қимыл.

Сапасыз тамақ өнімдері әсіресе балалардың денсаулығына қатерлі. Биыл еліміздегі мектеп асханаларын тексерген Денсаулық сақтау министрлігінің қорытынды мәлімдемесі адам шошырлық. Тексеріс барысында мамандар адам ас ішуге болмайтын төрт мың асхананы анықтаған. Қара тізімге енген асханалар оқушыларға тамақты өте лас жерлерде дайындаған және оны сақтау мерзімі өтіп кеткен азық-түлікпен әзірлегені белгілі болды. Аспаздар жеке гигиенадан мүлдем хабарсыз болып шыққан. Сол үшін мыңдаған кәсіпкер жауапқа тартылып, 291 адам жұмыстан қуылды. Шенеуніктер бұл мектептердегі былықтың бер жағы ғана дейді. Әлі тексерілмеген екі мыңға жуық асхана бар. Заң бойынша оларды жылына екі рет ғана тексере алады екен.

Жасыратыны жоқ, біздің мектептеріміз бен балабақшаларымыздағы асханаларында улану жиі болып тұрады. 2018 жылдың 18 мамыры күні Қызылорда облысы Жанақорған ауданы, Келінтөбе ауылындағы №192 орта мектептің 25 оқушысы жаппай тамақтан уланды. Аймақтар мен алыс ауылдарды

«АҚ ЖОЛ» АЛАШТЫ НАҚТЫ ІСПЕН ҚОЛДАЙДЫ

Ақтөбеде «XXI ғасырдағы Алаштың ақ жолы» атты жалпыұлттық байқаудың екінші кезеңі өтті

«Ақ жол» партиясының ұйымдастыруымен Ақтөбедегі А.Жұбанов атындағы университетте «XXI ҒАСЫРДАҒЫ АЛАШТЫҢ АҚ ЖОЛЫ» атты Жалпыұлттық байқауының II-кезеңі өтті.

Айтулы іс-шараға «Ақ жол» ҚДП төрағасының орынбасары, ҚР Парламент Мәжілісінің депутаты Берік Дүйсембинов, сондай-ақ партияның Орталық кеңесінің хатшысы Арман Скабылұлы, «Ақ жол» ҚДП Ақтөбе филиалының төрағасы Асқар Садықов және осы облыс әкімдігінің өкілдері қатысты.

Биыл байқауға республика бойынша 150-дей зерттеу жұмыстары түскен. Бұл – рекордтық көрсеткіш! Соның ішінде мыңнан тұлпар, жүзден жүйрік шыққан 34 қатысушының жұмысы II-

кезеңге жолдама алды. Жас алаштанушылардың жұмысына арнайы құрылған комиссия баға берді. Оған белгілі алаштанушы ғалым Қайырбек Кемеңгер, филология ғылымдарының докторы Амантай Шәріп, тарихшы Мәден Асылбек және жергілікті ақын Бижан Қалмағанбет мүше болғанын айта кету керек.

Дәстүрлі түрде өтетін бұл байқау кейбір ерекшеліктерімен комиссия құрамындағы төрешілердің аса қызығушылығын тудырып, назарын аударды. Себебі бұрын-соңды зерттелмеген тың тақырыптар көтерілді.

– Жиырманың төңірегіндегі жастар «Алашордалықтар идеясы мен Стивен Кови идеясына психологиялық салыстырмалы талдау» немесе «Мағжанның Мәскеудегі ағартушылық қызметі» атты зерттеулерін ортаға салғанда көпті көрген Қайырбек Кемеңгер мен Амантай Шәріп секілді алаштанушылардың өзі бас шайқады. Сүйсіндік. Ертеніміздің осы жастардың қолында екенін түйсініп, қуандық. Мағжан да соны меңзеген-ау: «МЕН ЖАСТАРҒА СЕНЕМІН!», – дейді байқауға баға берген партияның ОК хатшысы Арман Скабылұлы.

Сонымен, байқау қорытындысы бойынша, 12 үміткер III-кезеңге жолдама алды. I-номина-

ция бойынша: Бекжанова Нұргүл, Сүлейменов Әзизбек, Айманов Бауыржан; 2-номинация бойынша: Жылқыбаев Асылболат, Мейрамбекова Динара, Қайрат Динара; 3-номинация бойынша: Мырзағали Абай, Кенжебаева Алтынай, Уәлиев Талапкер; 4-номинация бойынша: Әлібек Байбол, Нәмет Бағлан және Жастлек Нәдия.

Бұл байқауда жеңілген қатысушы болған жоқ. Ақтық кезеңге өте алмаған жастардың өздері «Ақ жол» партиясының төрағасы Азат Перуашевтің Алғыс хатымен марапатталып, ақшалай сыйақылар табысталды.

Ал, алаш қайраткерінің ұрпағы, ғалым Қайырбек Кемеңгер:

«Алашқа ынтызар ізденушілер барына, Алашты зерттеуге ұмтылған жастарды қолдаған азаматтарға дән риза болдық. «Ақ жол» партиясы сөзбен ғана емес, іспен де Алашты қолдайтынын дәлелдеді тағы. Сәбит Байдалы марқұм ағамыз негізін салған керемет жоба жылдан жылға кеңейіп, көркейіп өсіп, жана алаштанушы есімдерді таныта берсін», – деп өзінің ажарма тілегін білдірді.

Еске сала кетейік, ұлттық байқаудың финалдық кезеңі еліміздің Тәуелсіздік мерекесі қарсаңында 14-желтоқсан күні Астанада өтеді деп жоспарлануда.

«Ақ жол» партиясының
баспасөз қызметі

ҚАЗАҚ ЕЛІНІҢ АДАМЗАТ ӨРКЕНИЕТІНЕ ҚОСҚАН ҮЛЕСІН ЗЕРДЕЛЕУІМІЗ КЕРЕК

«Ақ жол» фракциясы қазақ елінің адамзат өркениетіне қосқан үлесін зерделеуге арналған жыл сайынғы жалпыұлттық байқауын ұйымдастыруды ұсынды «Ақ жол» фракциясы қазақ елінің адамзат өркениетіне («Прогрессивті Қазақстан») қосқан үлесі мен орасан жетістіктерін зерделеуге арналған жыл сайынғы жас ғалымдардың жалпыұлттық байқауын ұйымдастыруды ұсынады – тиісті депутаттық сауалды Мәжілістің пленарлық отырысында Берік Дүйсембинов мәлімдеді.

МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРІНЕ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРІНЕ ДЕПУТАТТЫҚ САУАЛ

Ұлттық ұстанымы бар көптеген адамдар үшін Нұрсұлтан Әбішұлының «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласы нағыз жаңалық болды.

Бірнеше буын ұрпақтарының ұғымында ұлттық тарихымыз қазақ халқының бастан кешкен бітпейтін қасіреті мен трагедиялық оқиғалары деп қабылданып жүр.

Бұл кайғы-қасірет қазақтың басына түскен шарасыз тағдыры деген жалпы пікірді қалыптастырды.

Мұндай көзқарасқа түрткі болған тарихи негіздер жеткілікті: бұл Ақтабан-шұбырынды заманы, алапат ашаршылық, 30-шы жылдардағы саяси қуғын-сүргін, «Алаш» қозғалысы көшбасшыларының құрбан болуы, Желтоқсан оқиғасы және 80-ші жылдардағы қазақ жастарын қудалау...

Мүмкін, сол себептен болар, біз әлі күнге дейін ұлттық тарихымызды азап шегудің тарихи концепциясы аясында аман қалу үшін бітпейтін күрес деп түсінеміз.

Алайда, Мемлекет басшысы тарихи позитивизм тұрғысынан өткеннің жаңа тұсын көрсетіп берді.

Оның үстіне, Президент әрбір сөзді мысалдармен дәлелдеп, нақты деректерге сүйене отырып, толық ашылмаған дүниелерді ғылыми тұрғыдан зерттеуге шақырып отыр.

Кейбір келтірілген мысалдар бұрыннан белгілі, алайда тек Нұрсұлтан Әбішұлы ғана бір жүйеге біріктіріп, біртұтас тегікте қарастырды.

Атқа міну мәдениеті мен жылқы шаруашылығы, көне металлургия мен зергерлік өнер, егіншілік шаруашылығы мен қала құрылысы дәстүрі, Ұлы жібек жолында өркениет пен технологиялардың түйісуі...

Алған әсерімізге сүйенсек, Президенттің мақаласы арқылы біз бұрын көзге ілмей, мән бермеген, ал Елбасы өуелден назар аударған дүниеге қайта қарап, саралауға тура келді.

Және бұл өткенді саралау, салыс-

тыру ұлттық рух пен абыройымызды асқақтатты. Сөйтсе, біздің тарих тек қанды шайқаспен келген жеңістерімен ғана емес, ашықтығымен, ақыл-парасатының, ой-өрісінің биіктігімен, жалпы адамзаттық цивилизацияның қарыштауына ықпал еткен жаңалықтарымен, шаруашылық салты және тұрмыс сапасымен де даңқты екенін түсіндік.

Бұрын біздер ұлттық ұстанымы бар адамдардың атына айтылған ксенофобия, қазақтың трагедиясының зарлаушысы деген сынды жиі еститінбіз. Алайда Президенттің мақаласы күн тәртібіндегі ұлттық тақырыпты түбегейлі өзгертеді: бұдан былай ұлттық мүддені көздеушілер прогресшіл және новаторлыққа қабілетті тұлға екенін дәлелдейді.

Нұрсұлтан Әбішұлы өзінің теңдессіз зерттеуі арқылы тарихи ғылымның жана бағытын ашып берді, атап айтсақ: күллі адамзаттың дамуына ықпал еткен және қазіргі Қазақстанның аумағында болып өткен қасіретті ғана емес, позитивті ерліктерді зерделеуге жол ашты.

Бұл көп жұмыс пен кәсібилікті талап етеді, өйткені шайқастар мен қайғы-қасіретке қарағанда жағымды жаңалықтар ұрпақтан ұрпаққа жалғасын тауып, бейне бір міндетті сияқты болып қалады. Сондықтан болар, замандастардың жадында жарқын түрде есте сақталып қала бермейді.

Президенттің атқарған еңбегі

неғұрлым құнды болған сайын, соғұрлым оны көпшіліктің күш-жігермен жалғастыру лайықты болмақ.

Осыған орай, «Ақ жол» фракциясы қазақстандықтардың келешек ұрпағы үшін тарихи позитивизмнің маңыздылығын ескере отырып, қазақ елінің адамзат өркениетіне («Прогрессивті Қазақстан») қосқан үлесі мен орасан жетістіктерін зерделеуге арналған жыл сайынғы жас ғалымдардың жалпыұлттық байқауын ұйымдастыруды ұсынады.

Байқау барысында студенттер мен жас мамандар зерттеу нәтижелері туралы баяндама жасап, өздерінің тұжырымдарын ашық ғылыми талқылауда қорғап, тарихи шындық пен ойдан шығарылған қиялдың ара жігін ажыратып, өзінің кәсібилігі мен Қазақстанның тарихын позитивті, яғни жағымды жағынан танытуға қосқан үлесіне сай мемлекеттің қолдауына ие болар еді. Байқау номинациялары «Ұлы даланың жеті қыры» мақаласына сәйкес белгіленсе: мұрағат-2025, ұлы есімдер, түркі әлемі, өнер және технологиялар.

«Ақ жол» фракциясы өз әріптестерін алда келе жатқан Тұңғыш Президент күнімен құттықтай отырып, Қазақстан халқына бақ пен береке және толағай табыстар тілейді!

Құрметпен,
«Ақ жол» фракциясының
депутаттары

Бүгінгі күрделі, сан-салалы қоғам өмірінде жылдар өткен сайын техника мен технологиялар жылдам дамып, жаңа мамандықтар пайда болып, кәсіптің көптеген түрі тұрмысымыздың төрінен орын алып жатыр. Заман талабына төтеп беру қиын, оған қарсы тұрудың да қажеті жоқ шығар. Бірақ қанша жерден жаңалық жайлағанмен, ескірмейтін, өшпейтін мамандықтар мен кәсіптер де баршылық. Өйткені, ол адамзатқа аса қажет, маңызы мен құндылығын жоғалтпайды. Соның бірі – мұрағат ісі. Бүгінгі әңгіміміз көзге көріне бермейтін, көбінесе тасада қалатын осы мұрағат жайында болмақ.

Өткенсіз бүгін жоқ, бүгінсіз ертеңіміз де болмайды. Бұл адамзат атаулының ғұмырлық тәжірибесінен туындаған тұжырым. Өкінішке орай, өткеннің ізін жоғалтып алып, тарихымызды түгелдей алмай жатқан кездеріміз жиі кездеседі. Оған бір жағынан уақыт алшақтығы себеп болса, енді бірде өзіміздің құнтсыздығымыз кесірін тигізіп жатады. Бүгінгі күніміз де ертеңдер тарих қойнауына кіріп, келер ұрпақ үшін жұмбақ дүниеге айналуы жаппа емес. Міне, дәп осы тұста

177862 сақтау бірлігінен тұрды. Бүгінгі күні мүлдем басқаша, 2012 жылдан мұрағат заманауи барлық талаптарға жауап беретін арнайы салынған жаңа ғимаратқа ие болды. Ару Алматының орталығындағы Бауыржан Момышұлы мен Тұрар Рысқұлов даңғылдарының қиылысында орналасқан. Құжаттарды дұрыс сақтау үшін температуралық бақылау, өртке қарсы құрылғылар тәулік бойы жұмыс істейді. Лайықты жағдайға байланысты мұрағат жұмысы жандана түсті. Қазір 18

ТАРИХПЕН ТАМЫРЛАС, ӨМІРМЕН ӨЗЕКТЕС

бізге тарихшыларымыздың еңбектері мен мұрағат, мұражай қызметі көмекке келеді. Өткенімізді өшірмей, сол қазқалпында келер ұрпақтың қолына табыстайтын да осы мұрағат пен мұражайлар.

Жасыратыны жоқ, бір кездерде осы бір маңызды іске немқұрайлы қарап, мұрағат ісін соңғы сатыға қойып, оған баса мән бермеген күндер де болды, нәтижесінде қаншама құнды құжаттар жоғалып кетті. «Балапан басымен, тұрымтай тұсымен» демекші, әсіресе кеңестік кезеңнің соңы мен тәуелсіздік алған алғашқы жылдар мұрағат ісі көптеген қиындықтарға тап болғаны белгілі. Қысқа жіп күрмеуге келмеген кезеңде материалдық, қаржылық тапшылыққа байланысты сала жұмысының босаңсып кеткені бәрімізге белгілі. Жалғыз мұрағат ісі емес, еліміздегі экономикалық құлдырауға қатысты барлық сала бойынша қиындықтардың болғаны аян.

Шүкіршілік, бүгін бойымызды тіктеп, етек-жеңімізді жинайтын жағдайға жеттік. Мұрағат саласында да оң өзгерістер пайда болып, мақсатты жұмыс істей бастады. Оған Алматы қаласы мемлекеттік мұрағатының бүгінгі қызметі нақты дәлел бола алады.

Мұрағат тарихына көз жүгіртсек 1982 жылдың 29 қаңтарында қалалық атқару комитетінің №3/51 шешімімен Алматы қалалық Орталық мемлекеттік мұрағаты құрылған екен. Алғашқы жылдар штат саны небары 18 адамнан тұратын. Ал мұрағаттың көлемі бар-жоғы 188 шаршы метр ғана болатын. Мұрағат өз тарихында біртіндеп дамып, 1998 жылдың көктемінде жалпы ауданы – 2230 м² құрайтын және сөрелік ұзындығы – 4458,04 метрді құрайтын, қайтадан жаракталған бұрынғы балабақша ғимаратына көшірілді. 1999 жылдың 1-шілдесіндегі мәлімет бойынша: мұрағат 279 қор,

Мұрағат тарихына көз жүгіртсек 1982 жылдың 29-қаңтарында қалалық атқару комитетінің №3/51 шешімімен Алматы қалалық Орталық мемлекеттік мұрағаты құрылған екен. Алғашқы жылдар штат саны небары 18 адамнан тұратын. Ал мұрағаттың көлемі бар-жоғы 188 шаршы метр ғана болатын. Мұрағат өз тарихында біртіндеп дамып, 1998 жылдың көктемінде жалпы ауданы - 2230 м² құрайтын және сөрелік ұзындығы - 4458,04 метрді құрайтын, қайтадан жаракталған бұрынғы балабақша ғимаратына көшірілді. 1999 жылдың 1-шілдесіндегі мәлімет бойынша: мұрағат 279 қор, 177862 сақтау бірлігінен тұрды. Бүгінгі күні мүлдем басқаша, 2012 жылдан мұрағат заманауи барлық талаптарға жауап беретін арнайы салынған жаңа ғимаратқа ие болды. Ару Алматының орталығындағы Бауыржан Момышұлы мен Тұрар Рысқұлов даңғылдарының қиылысында орналасқан. Құжаттарды дұрыс сақтау үшін температуралық бақылау, өртке қарсы құрылғылар тәулік бойы жұмыс істейді. Лайықты жағдайға байланысты мұрағат жұмысы жандана түсті. Қазір 18 ірі сақтау қоймалары бар, жалпы көлемі 19300 шаршы метрді қамтиды. Сол сияқты қор саны екі мыңға таяп, сақтау бірлігі бір миллионнан асып жығылды. Оның ішінде 110 жеке тектік қор бар.

ірі сақтау қоймалары бар, жалпы көлемі 19300 шаршы метрді қамтиды. Сол сияқты қор саны екі мыңға таяп, сақтау бірлігі бір миллионнан асып жығылды. Оның ішінде 110 жеке тектік қор бар. Олардың қатарында Кәукен Кенжетасов, Гүлфайрус Исмаилова секілді өнердің бірқатар белгілі өкілдерінің деректік қоры сақталған.

Мұрағат қорының сапалы құрамы мен ақпараттылығын түбегейлі жақсартудағы шараларды жүзеге асыру барысында Алматы қаласы мен Жетісу өлкесінің тарихына байланысты құжаттар мен материалдарды, шетел мұрағаттары мен ғылыми мекемелерінен көшіріп алуға аса зор назар аударылады. ҚР Ғылым және Білім Министрлігінің Тарих және Этнология Институтының ғалымдарының кеңесі мен ҚР Ғылым және Білім Министрлігінің Шығыстану Институтымен іскерлік ынтымақтастық өз нәтижелерін берді. Ресей, Қытай, Франция, Түркия, Ұлыбритания сияқты мемлекеттердің мұрағаттық мекемелері мен кітапханаларына экспедициялар ұйымдастырылды. Нәтижесінде Қазақстанда кездеспейтін,

бірегей құжаттардың көшірмесінен құралған 600 сақтау бірлігі мұрағатқа келіп түсті.

«Әрине, мұрағат әдетте жабық мекеме қатарына кіретіні жасырын емес. Өйткені неше түрлі құнды және құпия құжаттар сақталады. Дегенмен, заман талабына орай біз барынша ашықтықты қамтамасыз етуге тырысамыз» – дейді мұрағат директоры Абзал Ботанов. Шынын деп, мұрағат құнды құжат қоймасы есігіне қара құлып салып қоюға болмайды. Ол халыққа қызмет етуге тиісті. Осындай ашықтықтың арқасында мұрағат құжаттарын пайдалану барысында дипломдық, ғылыми жұмыстар жазылып, өзге де құнды деректер көпшіліктің игілігіне айналып келеді.

– Мұрағат ісінің өз ерекшеліктері көп. Қазіргі күн талабы жаңа міндеттер қойып отыр. Негізгі қызметіміз тарихпен тамырлас жатқанмен, бүгінгі өмірмен де өзектес болуы шарт. Онсыз сала жұмысы қанатын кең жая алмайды. Сондықтан біз өнер, ғылым басқа да көптеген сала өкілдерімен жиі кездесіп, шаралар ұйымдастырып тұрамыз. Бұл мұрағат қорын толықтыруға өз септігін тигізеді, – дейді мұрағаттың бас сарапшысы Ләйла Рахипова.

Сондай айтулы шаралардың біріне, «Шыңғыстаудың шынары» атты кітаптың тұсаукесер рәсіміне біз де куә болдық. Кітап авторы – Ардаби Мәулен. Айта кетелік, кітап осы қалалық мұрағат қорында сақталған құжаттар мен деректер негізінде жазылған. Бұл көлемді еңбектің және осы кештің басты кейіпкері – Абай аудандық халық театрының, республикалық Халық музыка аспаптары мұражайы мен «Сазген» көне аспаптар ансамблінің негізін қалаушыларының бірі, сазгер, сырнайшы, қазақ қыздарынан шыққан тұңғыш аспаптанушы-этнолог, Қазақстанның Мәдениет қайраткері, тарих ғылымдарының кандидаты Зәбира Жәкішевамен кездесу тартымды өтті. Зәбира Сыпатайқызы Мәскеу қаласында өткен дүниежүзілік фестивалдің дипломанты, сол сияқты Индия, Югославия, Швейцария сияқты бірқатар елдерде табысты өнер көрсеткен. «Аспаптану» ғылыми зерттеу, «Жастық шақ әуендері», «Шыңғыстаудың ән самалы» атты өлеңдер жинақтары жарық көген, оннан астам әннің авторы. Шараға ҚР Мәдениет қайраткері, аспап жасаушы Жолаушы Тұрдығұлов, Мәдениет және мұрағаттар басқармасының бас маманы Мөлдір Ондасынова, мәдениеттанушы Сәуле Мерекке, мұрағат ұжымы, баспасөз өкілдері мен қала тұрғындары қатысты.

Кеш соңында шараға қатысушылар мұрағат жұмысымен жақынырақ танысуға мүмкіндік алды. Қазіргі талаптарға сай жаракталған қор қоймалары, әртүрлі тақырыпта ұйымдастырылған көрмелерді көріп қалалық мұрағаттың бүгінгі тыныс-тіршілігіне қанықтық. Осыған қарап, бұрындар онша біле бермейтін мұрағат саласының маңыздылығы мен аса қажеттілігіне біз тағы бір көз жеткізгендей болдық. Өткен мен бүгіннің арасындағы алтын көпірге айналған мұрағат ісіне сәттілік тіледік.

Зейнолла АБАЖАН

1-желтоқсан – Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті күні

Елбасы – Қазақстанның тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев арқылы күллі әлем тәуелсіз елімізді әлемдік алып кеңістікте, халықаралық деңгейде танып, бәсекеге қабілетті табысты ел ретінде мойындап отыр. Ел басшысы Н.Ә.Назарбаевтың «Мемлекет пен ұлт құрыштан құйылып, қатып қалған дүние емес, үнемі дамып отыратын тірі ағза іспетті. Ол өмір сүру үшін заман ағымына саналы түрде бейімделуге қабілетті болуы керек», – деген «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында асқақ рух, соны серпін берген тағылымды сөзі әрбір қазақстандықтың, «Мәңгілік ел» жастарының күнделікті көкейінде жүретін қанатты сөзіне айналуы тиіс деп ойлаймын. Патриотизм ортақ тарих пен мәдениеттен, тілден, ұлттық құндылықтардан, отбасынан бастау алады. Белсенді жасампаз патриотизм елдің жетістіктерімен, біздің дәуірдің қаһармандарының нақты істерімен қуатталып отыруы тиіс.

ДАНАЛЫҚ ПЕН ДАРАЛЫҚ

Ақиқатында Елбасының еліміздің дамуына аянбай еңбек етіп, Отанымызды әлемге танытудағы еңбегі ұшан-теңіз. Іргелі идеялар нақты жобаларға айналып, «Қазақстан – 2030» стратегиялық даму бағдарламасы, бәсекеге қабілетті Қазақстан, интеллектуалдық ұлт, «Мәдени мұра», индустриялық-инновациялық даму ел болашағын айқындады. Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымына, Ислам Конференциясы Ұйымына Қазақстанның төрағалығымен Нұрсұлтан Назарбаевтың өлшеусіз еңбегі дәйектелді. Аталмыш жағдайды халықаралық саяси аренаға осындай көрсеткіштермен шыққан дамушы елдермен салыстырсақ, олар қысқа уақытта мұндай саяси табыстарға жеткен емес.

Бүгінгі тәуелсіз дәуірдегі Қазақстан жаһандық бәсекеге қабілеттілікке қол жеткізуге бағытталған барша тиімді тұстар мен мүмкіншіліктерді пайдаланып, ұлттық кодын сақтай отырып, рухани жаңғыруға бел буды. Оның басты мақсаты – Ұлт жоспарын орындау аясында әлемнің ең озық отыз елінің қатарына кіру болып табылады. Соның бір жарқын көрінісі ретінде мемлекет басшысының Үндеуіндегі «Білімнің салтанат құруы» бөлімінде осыны мензеп, халықты жаппай білім алуға шақыруын айтуға болады.

Н.Ә.Назарбаев бүгінгі таңда жеке адам ғана емес, тұтас халықтың өзі бәсекелік қабілетін арттырса ғана табысқа жетуге мүмкіндік алатынын басты назарға қойып, болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалатынын баяндайды.

Тарихтан сабақ ала отырып, тереңіне үнілген болжаудың, дағдарысқа душар болған қоғамды алға жетелеудің, өркендеуге апаратын жолдар мен іс-әрекет жүйесін табудың күрделілігі мен өзектілігін көрсеткен Елбасының сапалық саясаты Қазақстанды гүлденудің жолына салып, үлкен мүмкіндіктерге жол ашты. Қазақстан өз егемендігінің алғашқы жылдары саясат саласындағы стратегиялық мақсатқа негізделген президенттік республика құруды жатқызған болатын. Саяси, экономикалық реформаларда егеменді еліміз

бірқатар жақсы нәтижелерге қол жеткізгені баршаға мәлім. Ол адам қандылықтар, рухани қазына, жастарды тәрбиелеу, олардың бойына патриоттық рухты сіңіре білу жұмысында рухани салаға басымдық берудің қажеттілігін алға қойып отыр.

Ал идеология мәселесіне келер болсақ, Қазақстан халқына арнаған кестелі сөз, кесек ойларын көрініс тапқан «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты тұғырнамасында Президент елес идеологияларға ермей, заманға сай амал етуге үндейді: «Өкінішке қарай, тарихта тұтас ұлттардың ешқашан орындалмайтын елес идеологияларға шырма-лып, ақыры су түбіне кеткені туралы мысалдар аз емес. Өткен ғасырдың басты үш идеологиясы – коммунизм, фашизм және либерализм біздің көз алдымызда күйреді. Бүгінде радикалды идеологиялар ғасыры келмесе кетті. Енді айқын, түсінікті және болашаққа жіті көз тіккен бағдарлар керек. Адамның да, тұтас ұлттың да нақты мақсатқа жетуін көздейтін осындай бағдарлар ғана дамудың көгіне Темірқазық бола алады. Ең бастысы, олар елдің мүмкіндіктері мен шама-шарқын мұқият ескеруге тиіс».

Елбасы Н.Ә.Назарбаев 1993 жылы Ордабасы жерінде Төле би, Қазыбек би, Әйтеке би тәрізді дана билерімізді еске алу кезінде: «Біз мына дүниенің ең қуатты қозғаушы күші-мүдде екенін, негізгі тарихи қадамдарымыздың сол мүдде ортақтастығы қағидасына сай жасалу керектігін де ерте ұғынып, ерте жүзеге асыра алдық. Бұл ақиқат қағиданы да санамызға сіңірген осы билеріміз еді», – деп атап өтті. Тарихтың тереңінен тағылым алған Елбасы Қазақстанның басты мүддесі сыртқа саясаттағы әріптестік пен ішкі саясаттағы тұрақтылық екеніне тоқталды. Мемлекеттің өркендеуі жолындағы баянды қазынасы да осы екі мүдде екені анық. Заман көшінде Қазақстан өзінің саяси жолын тандап алды. Әлемдік қауымдастық алдында бұл жол Қазақстан жолы деген атпен белгілі.

Н.Ә.Назарбаев баяндаған идеологиялар туралы кесек ой да ел басқару жүйесін жаңа өзгерістер биігіне бастары айқын. Дәл осындай тәуелсіз Қазақстанды өркениет көшінің алдыңғы

легіне апаратын жаңа бастамалар қашан да көпшіліктің қолдауы мен ықыласына бөленеді. «Жаңа жаһандық үрдістер ешкімнен сұрамай, есік қақтастан бірден төрге озды. Сондықтан, заманға сәйкес жаңғыру міндеті барлық мемлекеттердің алдында тұр. Мен барша қазақстандықтар, әсіресе, жас ұрпақ жаңғыру жөніндегі осынау ұсыныстардың маңызын терең түсінеді деп сенемін», – деген ұлт көшбасшысының асыл сенімін, үкілі үмітін бірлік туы астында күш-жігерімізбен қуаттап, «Бір жағадан бас, бір жеңнен қол шығарып», ұлт алдындағы жүгімізді бірге көтеруге қажет. Өзінің белсенді әрекетін халқының берекелі тіршілігіне ұластырған кеменгер басшының ісін құптап, сүйінбеу мүмкін емес.

Қазақстан бүгінде әлемге өндірісі жедел дамып келе жатқан, ішкі саясатында тұрақтылыққа қол жеткізген, бейбіт идеялардың елі болып танылуда. Кәрі құрлық елдері Астананы Азия мен Еуропа арасындағы алтын көпір деп санайды. 2011 жылы ЕҚҰЫ-ға Төрағалық құқығын берер алдында Елбасымен ол басқарып отырған елдің саяси-экономикалық жетістіктерімен қатар, гуманистік тұрғыдан да дамуын зерделеді. Мұның бәрін Елбасының әлемдік қауымдастық алдындағы толағай табыстары мен жарқын жеңістері деп білеміз. Қазақстан халқының дамуы мен гүлденуі жолында қыруар еңбек атқарған Елбасының еңбегін бүкіл-халықтық деңгейде бағалау сонғы жылдары анық көрініс бере бастады.

«Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессияаралық келісім» сияқты бағдарламалар – ұлтымызды, яғни барша қазақстандықтарды XXI ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы», – деп ашып көрсетеді ел басшысы. Шындығында, бәсекеге қабілеттілік саясат пен экономика-қада, білім, ғылымда, технологияда, яғни, барлық салада болуы тиіс. Бәсеке болған жерде әрбір тұлға өзінің ең сапалы қызмет түрін ұсынады. Білім мен тәрбиесі ғажайып түрде үндескен, ұлттық идеологиясы темірқазығына айналған табысты ел болуымыз үшін жақсылыққа ұмтылып, жаманшылықтан арылып, сана-

лы түрде барлық қасиеттерімізді ізгілендіріп, сананы рухани жағынан үнемі жетілдіріп, дамытып отыруға тиістіміз.

Қазақстан аумақтық тұтастық пен тиіспеушілік кепілдігіне ие болды, сыртқы саяси-экономикалық саясатта «ТМД», «Азия-Тынық мұхит аймағы», «Азия», «Еуропа», «Америка» бағыттары даму үстінде, қалыптасқан шекаралардың бұзылмауы жөнінде іргелес мемлекеттермен ресми келісім-шартқа қол жетті, беделді халықаралық ұйымдар мен бизнес алпауыттары елімізбен санасып отыр. Мұның барлығы да Н.Ә.Назарбаевтың кеменгер саясаткерлігі мен қайраткерлік қырын тереңнен танытады. Ең бастысы, Елбасымыз барлық мүмкіндіктерді ұсытан шығарып алмай, егеменді еліміздің алып көшін әлемдік өркениеттің көшіне ілестіріп берді. Президенттің толымды тұжырымдары мен сүбелі ойлары осы көріністің жеміс бергендігін тағы бір айқындады. Тәуелсіздік жылдарында қол жеткізген барша толағай табыстарымыз – қазақстандық қоғамда бірлік пен келісімді нығайтуға бағытталған дәйекті саясаттың нәтижесі.

Көшбасшымыз еліміздің әлемдік өркениетпен теңесіп, білім мен білік, тәжірибе, мәдениет, идеология, руханият тұрғысынан жан-жақтан кемелденіп, озық ойлы, үздік тәжірибелі, «Мәңгілік ел» идеясының өрнекті ізімен алға ілгерілеген табысты ел болуына ерекше назар аударады. Бұл тұста «Түркі халқы үшін Түн ұйықтамадым, Күндіз отырмадым...» деген Көк түрік қағандарындай тәуелсіз мемлекетімізді бүгінгідей әлем мойындар бәсекеге қабілетті, табысты ел деңгейіне жеткізіп, ұлт аманатын арқалаған Н.Ә.Назарбаевтың келесі бір кеменгерлік қасиетіне куәгер болармыз. Ұлт аманатын арқалау – перзент бойындағы жауапкершілігі мол, аса ауыр жүк әрі қадірлі, асыл міндет. Миллиондаған адамдардың тағдырына алаңдап, олардың жарқын болашағы мен бақыты, ел тыныштығы, ұлт амандығы, ел іргесінің өрілген шаптай бекем болып, ел мүддесінің биік тұруы үшін мың ойланып, жүз толғанып, тәуекелге барып, қарышты қадамдар жасауы үлкен

жауапкершілік пен даналықтың әрі даралықтың бірегей көрсеткіші деп білеміз. Елбасымыздың оран зор еңбегі мен көреген де сарабал саясатының нәтижесінде ғасырда жасалар ауқымды істер екі онжылдықта жүзеге асты.

Елінің дамуы, тұрақтылығы, алып көштен қалмауы үшін тар жол, тайғақ кешуді басынан өткеріп келе жатқан Н.Ә.Назарбаевтың еңбегін бүгінде «Мәңгілік елі», туған халқы аса құрметпен жоғары бағалайды.

Елбасы – Қарулы Күштердің Жоғарғы Бас Қолбасшысы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев: «Біздің Тәуелсіздігіміздің тірегі – халықтың игі істері, ал білегі – оның Қарулы Күштері» ерекше атап, бөлекше бағалағанындай, біздің армия қазақстандық қоғамның басты құндылықтары – бостандық, тәуелсіздік, бейбітшілік пен тұрақтылықтың күзетінде тұр. Елбасымыз Қарулы Күштерді дамыту мен қазақстандық әскери қызметкерлердің өмір сүру сапасын жақсарту ісіне ерекше көңіл бөліп отыр. Соның нәтижесінде мәртебелі де маңызды міндет ретінде әскери кәсіптің беделі күннен-күнге артып келеді. Бұл міндетті орындауда еліміздің әр аймағында Жоғарғы Бас Қолбасшының үкілі үмітін ақтап, мемлекеттің абыройын сақтап жүрген әскери саладағы қызметкерлердің орны бөлек. Осы орайда «Мәңгілік елімізді» қорғап, Отанға қалтқысыз қызмет етіп, еліміздің тыныштығы мен баянды бақыты жолында жанын аямаған, Отан шебінде тұрған барша әскерлеріміздің мызғымас мемлекетті қалыптастырудағы үлесі зор деп білемін.

Қорыта айтқанда, мыңдаған жылдық тарихы бар ұлан-байтақ тәуелсіз елде «Мәңгілік елдің» мәңгілік мұраттарын жүзеге асыру жолында Қазақстан әлемдік өркениеттің алып төрінен ойып орын алып, елдігі мен бірлігі бекем, мызғымас мемлекет болып, Елбасымыздың кемел келешекке меңзеген дара жолымен асқар шырларды бағындыратынымызға сенімдімін.

Асқар МҰСТАБЕКОВ,
полковник, Радиоэлектроника және байланыс әскери-инженерлік институтының бастығы

Ғалымқайыр МҰТАНОВ,
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ ректоры, академик

ҰЛЫ ДАЛА ЕЛІ – ЖАСАМПАЗ ТАРИХ ЕЛІ

Елбасы Н.Назарбаевтың «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласы өзі атап өткендей «Рухани жаңғыру» жалпыұлттық бағдарламасының жалғасы ретінде жарық көрді.

Мақалада Ұлы Дала Елінің бүгінгі мұрагері тәуелсіз, бірлігі мен берекелі тыныс тіршілігі ұйысқан еліміздің әлемдік өркениетте алатын орны айқындалған. Бүгінгі Қазақстан сан ғасырлық тарихтың ғана емес, әлемдік өркениет қазынасына енетін бай мәдени игіліктің иесі екендігін зерделеу, насихаттау аса маңызды міндет екендігі көрсетілген. Себебі, қим-қиғаш оқиғаларға толы жаһандық үдерістерде кез келген ел мен мемлекеттің бүгінгі әлеуетін ғана емес, өткен замандардың даңқты парактарының мұрагерлері ретіндегі жағымды бейнесін де әлемге танытудың маңызы ерекше.

Егер, мәдениет кез-келген халықтың, мемлекеттің бет-бейнесін айқындайды, негізгі құндылықтары қалыптастырады десек, мақалада Ұлы даланың адамзат өркениетіне серпін берген озық технологиялардан бастап, рухани құндылықтары мен жасапмаз рухының қалыптасуының сипаты, негіздері мен ерекшеліктері айқын көрсетілген.

Біздің жерімізден бастау алған, атақты «Ботай» қонысы арқылы әлем ғалымдары мойындаған жылқыны қолға үйрету мен атқа міну мәдениеті, жылқы шаруашылығы, металлургия ісі, «аң стилі» атанған зергерлік өнер ата-бабаларымыздың аса жоғары өркениет өкілдері ретінде көшпелі және отырықшы мәдениетті тоғыстыра отырып, өзіндік ерекше әлем қалыптастырғандығын көрсетеді. Нәтижесінде Ұлы Жібек жолының бойымен тек сауда байланыстары ғана жүзеге асып қана қоймай, әртүрлі мәдениеттердің үлгілері де кең тарап, ежелгі Қазақстан аумағы түрлі мәдениеттердің тоғысқан аумағына айналды. Ұлы даланың өзіндік рухы мен қайталанбас сипатын «Алтын адам» атанған сән-салтанаты мен даңқы қатар жарасқан даңқты билеушілер басқарған, қуатты мемлекеттер айқындай түсті. Тасқа қашалып, мәңгілікке жазылған руна жазулары мен онда баяндалған ерлік тарихы қайталанбас өр рух пен ата-бабаларымыздың дүниетанымы мен құндылықтарынан, озық мәдениетінен сыр шертеді. Осылайша Ұлы Дала Елі интелектуалдық дамудың да тұғырына

көтеріліп, оның небір даңқты перзенттері, соның ішінде адамзаттың «екінші ұстазы» атанған әл-Фараби сынды тұлғалар дүниеге келді.

Қазіргі таңда әл-Фараби есімі әлем жұртшылығына кеңінен танымал, олар біздің ұлы бабамыздың түркілік тегін, ұлы ғалым ретіндегі рөлін бағалап, мойындап отыр. Мысалы, голландиялық, түркиялық ғалымдар өздері бастама көтеріп, біздің университетімізбен бірлесе отырып, әл-Фарабидің өмірі мен қызметіне арналған бірнеше деректі фильмдер дайындады. Әл-Фараби бейнесі арқылы еліміздің ежелгі өркениет ошағы екендігін мойындап қана қоймай, оны әлем жұртшылығына таныстырды. Бұл, даңқты бабамыздың мұрасы арқылы елімізді танытудың бір ғана мысалы екендігін айтқым келеді.

Елбасы мақаласының тағы бір ерекше маңызы ұлттың рухын күшейтіп, болашаққа деген сенімін нығайтады. Себебі, адамзат өркениетінің көптеген мәдени және технологиялық жетістіктері біздің жерімізден бастау алып, әлем жұртшылығына тарағанын білу, өзінің қайталанбас сипаты бар өркениет қалыптастырған елдің ұрпағы екендігін сезіну барша қазақстандықтардың, соның ішінде жас ұрпақтың бойындағы елімізге, өзімізге деген құрметті арттырып, кеудемізге мақтаныш сезімін ұялатып қана қоймай, оларды рухтандырып, болашаққа деген сенімін нығайтады. Ұлттық сананың көкжиегін кеңейтіп, отарсыздандыру үдерісін жылдамдатады.

Жақын арада әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-да Елбасы мақаласында айтылған жасапмаз тарихымыздың жеті қырынан сыр шертетін «Қазақ Елі» тарихи-көркемдік кешені ашылады. Бұл кешен студент жастардың бойындағы ұлттық рух пен ұлттық сананың кемелденуіне, ұлттық салт-дәстүріміз бен тілімізді, мәдениетімізді сақтауға, бағалауға, дамытуға серпін беруді жүзеге асыру және насихаттауды мақсат тұтқан. Әрине, бұл Елбасы бастамаларын жүзеге асырудағы бір ғана кадам.

Осы орайда, «Рухани жаңғыру» жалпыұлттық бағдарламасын жүзеге асыруды аталған мақалада қойылған жаңа міндеттер мен мақсаттарды ескере отырып орындау баршамыз, соның ішінде зиялы қауым өкілдері үшін отан мүддесі жолындағы, болашақ ұрпақ алдындағы зор міндет.

Алмас АРЗЫҚҰЛОВ,
ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ Ақпараттық-талдау жұмысы бөлімі басшысының орынбасары:

«ҰЛЫ ДАЛАНЫҢ ЖЕТІ ҚЫРЫ» - ТАРИХЫМЫЗҒА ТЕРЕҢ ҮҢІЛУГЕ ҮНДЕЙДІ

Елбасының жаңа жарияланған «Ұлы Даланың жеті қыры» атты мақаласы өзінің мазмұны мен мәні жағынан, орындалуы тиіс жобалардың бағыты бойынша шынымен де бір жарым жыл бұрын жарық көрген «Рухани жаңғыру» бағдарламасының жалғасы іспетті.

Өйткені, ұлттық рухани жаңғырту негізгі үш бағыт – ұлттық (мемлекеттік) тіл, ұлттық дәстүрлер мен мәдениет құндылықтар және отандық тарихты жаңғырту негізінде жүргізілуі тиіс. Кез-келген ұлттың қалыптасуы және оның мәдени-генетикалық ділі аталынған түсініктермен тікелей байланысты. Елбасы «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласында тілімізді дамыту үшін латын қарпіне ауыстыру, мәдениетке қолдау көрсету бойынша «Жаһандағы заманауи қазақстандық мәдениет» жобасын жария еткен болатын. Енді міне, өткенімізді түгендеп, ескімізді еске алып, болашағымызды айқындау мақсатында «Ұлы дала тарихына» терең үнілуге шақырып отыр.

Әлемнің озық елдерінің мақтан тұтатын тарихи мұрасын мысалға тартқан Елбасы, біздің де тарихымыз тереңде жатқандығын атап өтті. Ежелден қазақ жерін мекендеген сак, ғұн және одан кейінгі түркілер сияқты мемлекет құрушы

тайпалар ешқайдан келмеген, ешқайда кетпеген автохтонды халық.

Олардың заманында жасалған барлық мәдени-материалдық жәдігерлер мен рухани жетістіктер ешқайдан көшіріліп алынған жоқ, керісінше осында жасалынып, «Халықтардың ұлы қоныс аударуы» кезеңінде жан-жаққа таралды.

Кезінде тарих ғылымында орын алған еурацентристік көзқарас ұлы даланы мекендеген тайпалар этностық тұрғыдан кейінгі көшпелі халыққа еш қатысы жоқ деген ұстаныммен тарихи сабақтастықты есепке алмады.

Сондықтан да, Елбасы төл тарихымызды жаңаша көзқараспен, ой елегінен өткізе отырып, терең зерделеуді ұсынып отыр. Әлемдік мұрағаттардан елімізге қатысты материалдар жинау, Ұлы Даланың ұлы есімдері, түркі әлемінің бесігі, Ұлы Дала өнері, музыкасын зерттеу, оны заманауи бұқаралық ақпарат құралдары арқылы танымал ету мен жарнамалау да ел имиджін арттыруға септігін тигізеді.

Заманауи әлемде еліміздің озық елдер қатарына еніп, бәсекеге қабілетті болуы тек дамыған технологиялар мен білімге ғана негізделмей, сонымен бірге өткенін танып, мақтан тұтатын және болашаққа сеніммен қарайтын халқымен де танымал болады.

Ақберен ЕЛГЕЗЕК, ақын, Қазақстан Жазушылар одағы төрағасының бірінші орынбасары

ТӨЛ ТАРИХЫНЫҢ ТАМЫРЫНАН НӘР АЛҒАН ҰЛТТЫҢ БОЛАШАҒЫ ЖАРҚЫН

Кез келген ұлттың тарихи санасы оның болашағына зор әсер ететіні хақ. Өткеніне зерделей қараған халық өз тарихына сай келешек тағдырын сомдайды. Ұлы тарихы бар елдің арман-мұраттары да биік, көз тігер көкжиектері де шексіз болмақ.

Төл тарихының тамырынан нәр алып, опық жеген замандардан тағылымды ой түйіп, нәтиже шығара алған ұлттың ғана болашаққа бағдары айқын. Ал айбарлы да кемел мемлекет халықтың тарихын жүйелеп, ұлттың тарихи жадын тұнық қып сақтап, сыртқы әсерлерден қорғап, тарихты бұрмалауға жол бермеуі тиіс. Яғни, әр мемлекеттің тарихи саясаты болуы керек дейміз. Тарихи саясат маңыздылығы жағынан сыртқы

я ішкі саясаттан еш кем емес. Тіпті, осы екі саяси ұстанымның қосындысы дер едік. Тарихи саясаты мығым елдің идеологиясы да қуатты нәм нәтижелі болады. Тәуелсіздік алған 27 жыл ішінде Қазақстан ұлттық тарихын жүйелеуге, отарлық саясаттан аршып алуға біраз талпыныстар жасады. Әуелі біз «Мәдени мұра» бағдарламасы арқылы тарихи ескерткіштерді қалпына келтіріп, құнды жәдігерлерді жинақтап жүйеледік, тарихи теориялық біраз мәселелерімізді шешіп алдық. Бірақ Елбасының жарық көрген «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласында көрсетілген арналы бағыттар бізде бұрын-соңды болған емес. Нұрсұлтан Әбішұлының мақаласы төл

тарихымызды өз тұғырына қондырып, әлем тарихының ішінде өзіне лайық орнын анықтап беретініне көзіміз жетіп отыр. Қазаққа «ақ түйенің қарны жарылған күн» деген зор қуанышты білдіретін керемет сөз бар. Бүгін Елбасының жарқ ете қалған мақаласы да сол сөзді бәрімізге айтқызды. Ел Президентінің «Қазақ тарихында біз ұялатын ештеңе жоқ» деген афоризмге айналып кеткен намысты сөзі бар. Шынында қазақтың сонау сак-ғұндардан басталып, Еуразия кеңістігінде бөрілі байрағы асқақ желбіреген Түркі және Шыңғыс қаған империясы мен Қазақ хандығына ұласқан, бергі замандарға дейін қилы тағдыр кешкен тарлан тарихымызда біз ұялатын ештеңе

жоқ. Керісінше, мақтанатын дүние көп. Ұлы дала тарихының алтын тамыры – мыңжылдықтар тереңінде ашылуға даяр жатқан ғажайып рухани қазына. Енді міне, Елбасы мақаласында айтылған, жұрт жұмыла атқарысуға тиіс шаруалар сол алтын көмбені қазып алуға жол ашқалы отыр. Тарихымызды түгендеуге арналатын алдағы үлкен жұмыстар біздің тарихи санамызды, тарихи жадымызды қайта жаңғыртып, өз ішімізге, өткен замандарға, бабаларымыздың ұлы істеріне жаңаша қарауға мүмкіндік беретіні анық. Өткеніміз жаңғырып, өлгеніміз тіріліп, жоғымыз табылған кезде ғана біз ұлы ұлтқа айналамыз. Бұған бүгін сенім мол. Көп жағдайда біз экономикалық көрсеткіштерге көңіл қоямыз. Бірақ экономика мен әлеуметтік жағдайдың уақыт толқынында жиі құбылары әмбеге аян. Ал елдікті паш ететін, рухты өз тұғырына қондыратын осындай шаруалар ел есінде қалады, тарихта алтын әріптермен жазылады. «Өлі риза болмай, тірі байымайды» деген нақыл бар. Бабалар ұрпағынан тиісті құрметін көрген кезде, Ұлы даламыздағы Ұлы мемлекетіміз жаңа серпін алатыны сөзсіз.

1. ТІЛ БІЛУ ТАЛАБЫ НЕГЕ ЖОҚ?

Кеңес елі компартиясының орталық комитеті өзінің құпия-астыртын әрекетімен қазақ тілін жоюды мақсат еткені жасырын емес. Жүздеген мектептер «коммунизм тілі» саналған орыс тілінде білім беруге ауысып, қазақ тілі «қосымша сабақ» ретінде тек ұлты қазақ балаларға оқытылғаны есімізде. Келімсектер мен өз арамиздан шыққан шолақ белсенділер «коммунизм құрамыз!» деп ұрандатып, қоғамдық орындарда өзге ұлт өкілдерінің көзінше қазақша сөйлесуді – «әдепсіздік» санады. Осы – «жазылмаған ережені» қатаң сақтау үшін олар Мәскеуге, орталық комитетке арқа сүйеді.

КСРО құлаған соң, халқымыз: «Жеке ел болдық, енді ана тіліміздің қолданыс аясы кеңейеді» деп, қуанғаны рас. Қазақ тілін «асүйге тыққан» Мәскеу болғандықтан, оны «асүйден алып шығуға» Астананың көмегі қажет болды. Тоқсаныншы жылдардың басында халықаралық «Қазақ тілі» қоғамының аты да, заты да дүркіреп тұрды. Сол кезде үкімет қазақ тілін айтарлықтай қолдады. Мектептерде аптасына 4-5 сағат, өзге оқу орындары 3-4 сағат қазақ тілін оқытып, одан тыс қазақ тілі курстары көптеп ашылып, республикалық «Ана тілі» газетінен қалыспай, өзге газет-журналдар да, теледидар мен радио да мемлекеттік тіл мәселелерін жан-жақты көтеретін. Сондықтан, қазақтармен бірге өзге ұлт өкілдері де мемлекеттік тілді үйренуге құлшынып кіріскен еді. Жұрт: «Енді тым болмаса, халықпен тікелей жұмыс істейтін мамандарға мемлекеттік тілді білу талабы қойылар» деп үміттенді, әліптің артын бақты. Бірақ, ел үмігі ақталмады – тілді білу талабын қоймады.

Сұрауы жоқ дүниенің қадірі болған ба, Қазақстан үкіметі мектеп түлектеріне де, қазақ тілі курстарын бітірген азаматтарға да, ЖОО-ны бітірген жас мамандарға да мемлекеттік тілді білу талабын қоймаған соң, «мемлекеттік тіл» дегені бос сөз екен, қазақ тілін үйренбей жүре беруге болады екен, оны оқып нем бар еді?» деген ой қалыптасты. Бұдан былай қазақ тілі сабақтарына немқұрайлы қарайтындар, «қазақ тілін оқыту әдістемесі жоқ» дегендей сылтау айтатындар саны артты. «Мен қазақша білмеймін, маған орысша айт» дейтін бұрынғы кеңестік шолақ белсенділер қайта күш ала бастады. Олардың отбасыларында мемлекеттік тілді құрметтейтін, қазақ тілін үйренгісі келмейтін ұрпақ өсті.

Осының салдарынан Қазақстанда қазір қазақ тілі «мемлекеттік тіл» ретінде емес, қазақтілді азаматтардың күшімен «ана тілі» ретінде ғана дамып келеді.

Бұған Қостанайдағы (жалпы, теріскейдегі) жағдай мысал бола алады.

Қостанай аймағында жергілікті билік әлі күнге дейін кеңестік сүрлеумен келеді. «Билік өзі біледі» деп, халық әкімдер мен депутаттарға сеніп отыр. Ал, облыстық білім басқармасы, тіл басқармасы, бала құқын қорғау департаменті болып, аудандық білім, мәдениет және тіл бөлімдері ата-аналарға «баланың ана тілінде білім алу құқын» түсіндіруі тиіс, еліміздің болашағы – бала-шағасының «Қазақстанның болашағы» саналатын мемлекеттік тілде оқытуға көңіл бөлуге» шақыруы тиіс емес пе? Формалды түрде емес, нәтижелі жұмыс істеуге міндетті емес пе?! Халық арасында: «мемлекеттік мекемелер мемлекеттік тілдің болашағына

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ БИЛІКТЕН ҚОЛДАУ КҮТЕДІ

алаңдай ма?» деген сұрақ туындайды. Расында, мемлекеттік тілдің болашағы қазақтілді азаматтардың талабына ғана қарап тұрғанын билік біле ме? Осындай сұрақтарға жауап іздеп, әкімдікті мазалағанмыз рас. Біздің сұрауымыздан кейін, Қарабалық ауданы білім бөлімінің мамандары ата-аналармен формалды түрде жиналыс ұйымдастырып: «ата-аналар балаларын мемлекеттік тілде оқыта алмайтынын, себебі, өздері қазақша білмегендіктен баланың сабағына көмек көрсету қиын екенін айтты деген желеумен қазақ сыныбын ашу мәселесін жылы жауып қояды. Осы жерде халық мемлекеттік тілдің болашағына күмәнданбай қайтсін? Сол ата-аналардың дені 1980 жылдан кейін туғандар емес пе?! Олар 1989 жылы қазақ тілі «мемлекеттік тіл» мәртебесін алғаннан кейін мектепте, жоғарыда атап өткеніміздей, аптасына 4-5 сағат қазақ тілін оқыған жоқ па?! Мемлекеттік тілді 11-12 жыл бойы оқытқан соң, оның сұрауы қайда? Оқып-үйренгенін бекіту деген болмай ма? Әлде, үкіметке нәтижесі қажет емес пе, жай ғана «Мемлекеттік тілді оқытып жатырмыз, ақша бөліп жатырмыз!» деген көзбояушылық па? Халықты алдау ма?. Түк түсініксіз – тіл үйретуге ақша бөлінді, бірақ нәтижесі талап етілмейді.

Тіл оқып-үйренуге жағдай жасалды, енді мектеп түлектеріне, жас мамандарға тілді білу талабы қойылуы тиіс емес пе еді?! Мысалы, осы талаптың болмауы салдарынан Қарабалық ауданы оқушыларының 93 пайызы осы күнге дейін мемлекеттік тілдегі сөзді ұқпай немесе менсінбей, өзге тілде білім алуды жөн көрді. Өзге тілде оқыса да, мектепте қазақ тілінің бетін ашпай ма, оны Білім және ғылым министрлігі неге қадағаламайды? Мемлекеттік тілді оқытып-тоқытудан гөрі оқушы қыздардың киімімен алысып-жұлысу жеңілрек пе әлде? БҒМ-ның басты міндеті баланың киіміне көңіл бөлу ме, әлде балаға білім беру, оқулық сапасын бақылап, оқулықпен қамтамасыз ету ме?

Қазақ тілі мемлекеттік тіл

ретінде дамыса, жергілікті билік өкілдері тілдің дамуына айтарлықтай атсалысар еді, барлық мемлекеттік қызметшілер халықпен жұмыс істеп, нәтиже шығаруға тырысар еді. Елбасы айтқандай «Қазақстанның болашағының тілінде – қазақ тілінде оқытуға көңіл бөліп, ата-аналарға кеңес беріп, олармен ақылдасып, халықтың ұсынысын үкіметке жеткізіп, ауқымды жұмысты қағаз жүзінде емес, іс жүзінде атқарар еді.

Тіл талабын қоюға кедергілердің бірі, бәлкім, аудан мектептерінде мемлекеттік тілде білім беретін сыныптардың тапшылығы болар деп, Қарабалық ауданы білім бөліміне ат басын бұрдық. Бөлім басшысының орынбасары Сәуле Бакытқызы орнында екен. С.Бакытқызы күмілжіп, ештене айта қойған жоқ, содан соң өз ой-пікірімізді жайып салдық:

– Әрине, қазақ сыныбын ашу оңай емес. Бастауыш сынып мұғалімі керек, оған еңбекақы тағайындап, тұрғын үй тауып беру керек. Жеке бөлме керек-жарағы тағы бар. Мектептерде бала саны аз, бірін орыс сыныбына қалдырып, бірін қазақ сыныбына бөліп оқыту бюджетке қып-қызыл шығын. Бұның бәрі бергі жағы ғана» Ертен ол балалар жоғары сыныпқа барғанда мемлекеттік тілде білім беретін пән мұғалімдері керек. Олардың ұй-жайы, еңбекақысы, кабинеті, пән оқытуға қажетті құрал-жабдықтар т.т. керек. Бұның бәрін есептеп, мемлекеттік тілдегі сыныпты ашпай отырсыздар, – деп, қойып қалдық. «Қазақ сыныбын ашуға қолбайлау болып тұрған, ең бастысы – қаражат мәселесі, қолдаудың жоқтығы болса керек» деп едік, манадан бері үнсіз тыңдаған С.Бакытқызы:

– Өзіңіз бәрін біліп отырсыз ғой... – деді шарасыздық танытып.

Аудан бойынша бос тұрған, жартылай бос тұрған мектептер бар. Бірақ, қазақ сыныбын ашу үшін мектепке балалар керек, пән мұғалімдері керек, бюджеттен қосымша ақша бөлу керек, бірақ осы қажеттіліктерді өтеу үшін мандай тер төгіп жұмыс істеу керек. Бала болу үшін, мұғалімдер

келу үшін ауылға көңіл бұруымыз керек, құрылыс ашу керек. Бұл жерде «Көші-қон бағдарламасын», «Бастау – бизнес» курсы, «Ауыл шаруашылығын дамыту», «Дипломмен – ауылға!», «Серпін» бағдарламаларын дамыту үшін ауылға жалға берілетін үйлер, жолды жөндеу керек, интернетпен қамтамасыз ету үшін ұялы байланыс операторларын тарту қажет. Күнгейден келетін, шетелден оралатын бауырларымыз ауылда тұрудан бас тартып отырған жоқ: «танымайтын жер, жанашыры жоқ ауылға келіп, жағдайым қалай болмақ?» деп ойлайды. Жоғарыда айтылған мәселені шешу – өте маңызды, себебі бұл – оңтүстіктегі үш ауысымды мектептер мәселесін шешуге де айтарлықтай қолдау болар еді, әрі теріскейде мемлекеттік тілдің мәселесі, демографиялық ахуал жақсарып қалар еді.

2. МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДЕГІ НҰСҚА: НЕ БОЛМАЙДЫ, НЕ САУАТСЫЗ БОЛАДЫ. НЕГЕ?

Павлодарда тұрғанда тіл мәселесін көтеріп, оқу орындарына: – Талапкерлерді оқуға шақыру жарнамасын бұқаралық ақпарат құралдарына тек орысша беретіндеріңіз қалай? Жарнаманың мемлекеттік тілдегі нұсқасына да көңіл бөлсеңіздер, – деген ұсыныс айттым. Заң талабы бойынша жарнама міндетті түрде қазақ және орыс тілдерінде тарауы тиіс. Сонда оқу орнының басшысы, облыстық мәслихат депутаты:

– Төке, жарнамада не жұмысыңыз бар, одан да облыстық мәслихат сессияларының орыс тілінде ғана жүретінін неге көтермейсіз? – дегені бар еді.

Мен: – Аға! мәслихат сессиясы жабық есік режимінде өтеді, оның жастарға зияны жоқ, ал жарнаманы халық, бала-шаға көреді. Тілге құрметті қалыптастыруға теледидар тілінің, көшедегі жарнаманың үлесі зор, – дедім.

Керекулік телеарналардың жарнама тілін біршама түзеттік. Бірақ, соңғы кезде «Қазақстан» ҰТА-ның қылығы түсініксіз болып барды. Қабылданған латын графикасын сауатты қолдана алмай жүр. «ОТАУ» арқылы көрерменге жол тартқан бағдарламаларының атауын латын графикасы негізінде: «Тан шолпан», «Шан ырақ», «Менін Қазақстаным», «Көңіл толқыны», «Баланың көңілі», «Сенбілік тан» деп жазуы крескел қателік. Латын графикасына құрылған әліпбиді қолданып, «Н» әрпінің орнына «Н» әрпін жазып – бір, тұтас сөзді бөліп-жарып қалғаны – екі, мемлекеттік тілдің қосаны аясының кенеюіне кедергі жасап, тіпті, «қисық» дамуына жол ашып тұрған жоқ па?. «Еуразия» телеарнасы бір хабарының атауын бағдарламада да, студияға да латиницамен «ӘЙЕЛ СИРИ» (немесе «эyel cipi») деп жазған. Бұл қазіргіше, яғни, кириллицамен «Әйел сыры» хабары ғой, деп топшыладық. «Қоғам және әйел» («Алау» телеарнасы, 21.10.2018ж.),

«Улытау» («Тұран ТВ») деп жазуы көзге біртүрлі көрінеді.

Қазақша жазғанда кириллицамен де, латиницамен де қалай болса солай жаза салатын болдық. Қате жазғанды жазалау заң жүзінде қарастырылмаған. Жазалау дейміз-ау, түк болмағандай кейіп танытып отырған басшыларына, билік өкілдеріне, депутаттарға өкпеміз қара қазандай. Қазақ тілінде сауатты сөйлейтін тележурналистер аз, себебі, талап болмаса керек.

3. «МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІ ОҚЫ, ҮЙРЕН, БІРАҚ ҚАЗАҚША СӨЙЛЕМЕ, СҰРАМА»...

Ол аздай, «Орыстілді азаматқа неге қазақша жауап бересің?», «Өзгетілді азаматтан неге қазақша сұрайсың?» деп, мемлекеттік тілде сөйлеген азаматтарды жерден алып, жер-

ге саламыз. Айналайындар-ау, қазақша сұрау, не қазақша жауап беру – тіл білмеген адамның жауы емес, қайта, керісінше – нағыз досы емес пе?! Мемлекеттік тілде сөйлейтіндер – оқушылардың, мектеп түлектерінің, жалпы, азаматтардың мемлекеттік тілден үйренген білімін шындауға ашылған зор мүмкіндік емес пе?! Сондықтан, қазақша сұрап, қазақша жауап беретіндерді «адамдарға іс жүзінде тіл үйретушілер», «мемлекеттік тілде сөйлесу ортасын қалыптастырушылар» деп қабылдап, оларды әрқашан қолдап, қолпаштауымыз керек! Бұл туралы әлеуметтік желіде де (фейсбук) жазғанбыз. Мемлекеттік тілде сөйлеуге, сұрауға, жауап беруге ешкім де тыйым сала алмайды. Себебі, Елбасы: «Қазақ тілі мен мәдениеті – мемлекеттігіміздің негізі!» деген. Демек, қисынға салсақ, «мемлекеттің негізі» болған тілге қарсылық, мемлекетке де, мемлекеттің негізіне де қарсылық емес пе? Президент тағы бір сөзінде: «Қазақстанның болашағы – қазақ тілінде!» деп айтқаны ел есінде. Ал, «Қазақстанның болашағы» аталған тілге қарсылық, оны үйренуге талпынбау – тәуелсіздіктің нығаюына, елдің болашағына қарсылық емес пе? Халыққа осыны түсіндіру жағы кемшін.

Сондай-ақ, Наурыз айының 1-і елімізде «Алғыс айту күні» деп белгіленді. Бұл күні күнтізбеде, негізінен – «қазақстандық диаспоралардың қазақ халқына алғыс айтатын күні» деп белгіленді. Себебі, қазақ халқы қиын-қыстау заманда бір тілім нанымен бөлісіп, оларды аштықтан, тар үйінің бір бұрышын беріп, суықтан қорғаған. Ал, алғыс айту – жай ғана ауызбен: «спасибо» айта салу емес, сол қазақтың ана тілін үйреніп, қазақтың өзін қазақша жаңылтпастан сүріндіру, сөз сөйлегенде қазақ мақалымен таңдай қақтырып, қазақша жұмбақпен басын қатыру, болса керек. «Алғыс айту» деген, міне – осы болса керек!

4. ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ – «ҮКІМЕТТІҢ БІР БҮЙРЕГІ» ЕМЕС ПЕ?

Қазір не көріп тұрмыз? Өкінішті жағдай.

Қазақстан Республикасының Ішкі Істер министрлігі қазақ тілінің жаңа әліпбиін министрлік бағдарламасына қалай, қайтіп енгізер екен, халықаралық тіл – ағылшын тілін компьютерлік бағдарламада сауатты қоя алмапты. Аты-жөні таза қазақша әріптермен жазылған азаматтар бұның зардабын кесірін көріп отыр. Қазақтың Ө, Ү, Ұ сияқты дыбыстары/әріптері бар есімдерді ағылшын тілінде әр түрлі жаза салған. Құжаттарды берген ҚР Ішкі істер министрлігі жеке куәлікте менің аты-жөнімнің ағылшын тіліндегі нұсқасын: «TURKEN» деп, жүргізуші куәлігі мен техпаспортта «TYRKEN» деп жазған. Дұрысы – «TURKEN», яғни жеке куәліктегі нұсқа. Себебі «Y», «Y» дыбыстары – «U» сияқты еріндік дауысты дыбыстар.

5. ЕЛДІҢ ІРГЕТАСЫ, МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕНІҢ ЖАНЫ – МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ ҮКІМЕТТЕН ҚОЛДАУ СҰРАЙДЫ

Токсан ауыз сөздің тобықтай түйіні – Кеңес үкіметі «қысып тастаған» тілімізді халқымыз өзінің «ана тілі» ретінде дамытуға күші жетпей жатыр, енді «мемлекеттік тіл» мәртебесінде даму үшін биліктен, үкіметтен қолдау күтеді. «Мемлекеттік тіл ретінде дамыту» дегеніміз,

Бірінші – мемлекеттік тілде сөйлеуді 1980 жылдан кейін туғандардан бастап талап етуіміз керек. Себебі, олар мектеп табалдырығын аттағаннан бастап қазақ тілі сабағын мектепте 4-5 сағат, колледжде, ЖОО-да – 2-3 сағат оқыды. Ол аз болса, тегін қазақ тілі курстарына жазылып оқуына мүмкіндік бар. Оқысын, естеріне түсірсін!

Екінші, – ұлты қазақ азаматтардың аты-жөндерін қазақ сөзі, мағынасына қарай Қаулы-Қарар арқылы түзету көзделсін. Мысалы, құжаты берілгенде әр түрлі: «Тюлюбай», «Тюлебай», «Тулебай», «Толебай» емес – қазақша «Төлебай» болсын. Сондай-ақ, «Умерали», «Омиралы», «Омералы», «Омералы» емес – «Өмірәлі» болып жазылсын. Әйтпесе, қазақ есімдерін жаза алмайтын қалге жеттік. Құжатын «Мөлдір Мұңайтпасқызы» деп толтырып берсек, құжаты бойынша ол қыз мен: «Молдер Муняйтпасовнаммын» деп, болмаса: «Молдыр Монайтпасевнаммын» дейді. Бұл – дұрыс емес! Осыны біріздендіру жөнінде ойласуымыз қажет. «Мөлдір», «Өмірәлі», «Інкәр» сөзінің қазақша сауатты қалай жазылатынын біле тұра, осы есімді әр азаматтың есімін жазғанда: «Есіміңіз қалай жазылатын еді?» деп сұрап отыру бейшаралық, намыссыздық, ана тілімізді ардақтамау, мемлекеттік тілді құрметтемеу емес пе?!

Үшінші – жоғарыда атап өткеніміздей, қала-далада мемлекеттік тілде сұрайтын, жауап беретін, жазатын азаматтардың бәрін Үкімет, жергілікті билік орындары қолдауы тиіс! Олар өзге азаматтарға мемлекеттік тілді нақты өмірде, қоршаған ортада қолдануды үйретушілер, қазақ тілі курсына да оқығандарға қолдау, және ниетіміз «мемлекеттік тіл саясатын жүзеге асыру» болса, Елбасы сөзімен айтқанда «Қазақстанның болашағы» аталған қазақ тілін жаппай үйренуімізге тегін көмек!

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ

Өрнек ауылы,
Қарабалық ауданы,
Қостанай облысы.

■ БІРТУАР

Жақында Түркістан өңірінде «Нұртас Оңдасынов – биліктен биік тұлға!» атты деректі фильмнің тұсаукесері болып өтті. Қазақстан Республикасы Президенті телерадио кешенінің директоры, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткері, фильмнің авторы Нәзгүл Әбутұрапова ханым: – Бұл фильм 2015 жылы бітіп-ақ қалған еді. «Саққұлақтар» мен тырнақ астынан кір іздеушілер жоғарыға ұнамауы мүмкін, ащы шындық айтылыпты деп жарық көруіне кедергі келтірді. Тек Дүниежүзі қазақтары қауымдастығы төрағасының бірінші орынбасары Зауытбек Тұрысбеков пен Түркістан облыстық Энергетика және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық басқармасының басшысы Марғұлан Зұлқарнайұлы, «Сауа group» компаниясының төрағасы, кәсіпкер Рысқұлов Ердос Дәулетбайұлы мырзалар мен Оңдасыновтанушы Гүлсім Оразәліқызының арқасында жарық көрді, – деп ағынан жарылды.

БИЛІКТЕН БИІК ТҰЛҒА

Дүниежүзі қазақтары қауымдастығы төрағасының бірінші орынбасары Зауытбек Тұрысбеков

Қазақстан Республикасы Президенті телерадио кешенінің директоры, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткері Нәзгүл Әбутұрапова

...Әңгімені арыдан бастасақ, 1987 жылы ақпан айында ол кезде Мәскеуде оқитынмын. Бірде Нұртас атаның қал-жағдайын білейін деп амандасуға кіргенде: – Ата ауылға қайтпайсыз ба, бүкіл халқыңыз сізді алақанына салып аялайды ғой дегенімде терең күрсініп: – Арманым ғой қайту, бірақ...– деп үнсіз қалды. Көзіне көзім түсіп кеткенде жүзінде мұң, көкірегінде шер, жаны жаралы арыстанның дәрменсіз қалы мен кірпігінен бір тамшы жас салбырап ілініп тұрғанын көріп жүрегім шым етті... Ол кезде қашып, ештеңенің мәнісін түсінуге өрем жетпеген болар. Мына фильм менің жан сарайымды ашты көкірегімді өксік билеп жанымызда отырған Марғұланның көзінен бір үзім тамшы жас үзіліп түсті... Нұртас атаның көз жасы қазақ халқының тәуелсіздігін көре алмай ішқұсалықтан арманда кетсе, Марғұланның көз жасы тәуелсіз, азат елде қуаныштың көз жасы еді...

..Қазақстанның рухани астанасы Түркістан қаласындағы Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінде «Биліктен биік тұлға» атты деректі фильм ұлт қайраткері Нұртас Оңдасыновтың ноктаға басы сыймай кеткендігін көрсетті. «Бұл дүние дозақ екен саналыға» деп Мағжан Жұмабайұлы айтқандай, Нұртас ата мен Марғұлан немеренің көзінен жас бекерге үзіліп түспегендігін дәлелдеді.

Оңдасыновтың өзі: «Тағдыр маған ел басқаруды, халық үшін қам жеуді сыйлапты. Ондай сый алған адам өз отбасының мүддесінен гөрі ел, халық мүддесін жоғары қоюы керек. Ел басқару білгенге – мехнат, білмегенге – қанағат. Маған мехнат болды, себебі, ең ауыр кезең соғыс,

күйзелген шаруашылықты қайта қалпына келтіру жылдарында ел басқардым. Сол кезде халқымның жағдайы күні-түні есімнен шыққан емес, қайтсем жағдайын жақсартамын, көркейтемін, кем-

кетігін келістіремін деумен өмірім өтті...» дейді естеліктерінде. Әрбір қазақ төріне жазып іліп қоятын, ұрпақтан ұрпаққа мұра қылып қалдыратын: «Мен үш нәрседен тазамын. Біріншіден, сонша жыл ел басқарып отырып біреуге нақақтан-нақақ жала жауып, қиянатқа барған емеспін, біреуден бір сом да пара алған емеспін – қолым таза! Екіншіден, 1937-38 жылдардағы қаралы күндерде боздақтарды атып жатқанда, бір қағазға қол қойған емеспін – арым таза! Үшіншіден, адамдарды атаға, руға, жүзге бөлген емеспін – жүзім таза!» деген өсиет сөзінің өзі болашақ ұрпақтың санасында тұратын ардақты ой емес пе? Қазақтың біртуар ірі тұлғасы Нұртас Дәндібайұлы тәртіпті өзінен бастады. «Балық басынан шірімеді!». Ешкімнің ала жібін аттамай, мемлекет қамбасына қол салмай, ойлағаны халық қамы болды. Сондықтан да соғыстан соңғы қираған шаруашылық пен тұралаған тұрмысты тез арада

аяғынан тік тұрғыза білді. Өз өміріндегі жіберген қателіктерін мысалға ала отырып болашақ ұрпақты сақтандырған ол: Әл-Фараби бабамның мына бір қағидасы үнемі есімде жүреді. Бірде бір замандасы ғұлама ғалымнан: – Алманың қасиеті қып-қызыл болған түсінде ме, әлде бал татыған дәмінде ме?– дегенде, ғұлама ойланбастан: алманың артықшылығы – дәнінде, – деген екен. Сол сияқты, жалпы тіл, дәстүр, салт-сана туралы мақала жазсам әлгі Дәнді – ұлт ұрығынан жоғалтып алмасам екен деген уайымнан жазамын. Өйткені әйелді орыстан алдым. Өмір бойы сыйластықта өткен әйелімді ол үшін жазғыра алмаймын. Өкінерім – балаларымды «жоғалтып» алдым, олар

екен, жапырлап келіп қолымды алып, үстімдегі киімімнің (ұзын ақ көйлек кигізіп қойған) етегін сүйіп, әбігер болды да қалды. Сөйтсем, бар ғұмырын суфизм ілімін уағыздауға арнаған, даналық ойлармен ұнаған Қожа Ахмет Яссауиды сириялықтар да жақсы біледі, әрі үлкен құрмет тұтады екен. Қожа Ахмет Яссауи мен жерлес болғандығым үшін ғана табан астынан ең құрметті болып шыға келдім. Одан кейін барған жердің бәрінде маған ерекше көңіл бөлініп, құрмет жасалатын болды. Сол кезде байқағанмын – сөздерімізде, тілде ұқсастықтың барлығын. Содан ой туды – ұқсас сөздерді жинап, мағынасын ашып, кімнен қандай сөз ауысты, өзгерісі қалай дегенді зерттеп, неге сөздік жазбаймын деген. Оған тағы бір себеп – бала кезімде ауыл молдасынан алған білімім, яғни, ептеп арабша хат танытындығым...

Оңдасынов Нұртастың – арнайы ғылым докторы, кандидат деген атақ-дәрежесі болмағанымен, зейнеткерлікке шыққаннан кейін тапжылмай жиырма бес жыл арабша-парсыша-қазақша түсіндірме сөздік жазып, бір ғылыми институттың істейтін жұмысын жалғыз өзі атқарып: «Сөз төркінін іздеу қандай қызық, қандай ғажап, қандай сиқырлы! Тек өкінерім – жүргелі тұрған пойызға билет алып қойған жолаушыдай қопандай да отырамын. Уақытымның аз қалғанына, жасымның тым ұлғайып, бастаған сөздіктерімді жалғастыратын шәкірт тәрбиелемегеніме өкінемін. «Шәкіртсіз ұстаз тұл» деген осындай айтылса керек, – дейді. 1974 жылы көп машақаттан кейін «Парсыша-қазақша түсіндірме сөздік», «Қазақстан» баспасынан жарық көрді. Оның 5 том сөздігі үздік-сөздік ширек ғасыр бойы шығып жатты. Бірақ, Нұртас ата қазақ тілінің лексикалық байлығының үлкен бір саласы болып саналатын араб, парсы сөздерін тілдің қойнау-қойнауларын қалдырмай тінтіп, маржандай тірнектеп жинап, тәптіштеп зерттеуін бір күнде де тоқтатқан емес, оларды сөздік қорына қосып, хаттай берді.

Н.Оңдасыновтай асыл тұлғаны өсіп келе жатқан жас ұрпақ тарих қойнауынан қазып алып сағат алтындай жалтыратып шығарады әлі, құдай қаласа.

Тоғайбай НҮРМҰРАТҰЛЫ

Ulttyq ustanymy bar adam úshin Nursultan Ábishulynyń «Uly dalanyń jeti qyry» atty maqalasy naǵyz jańalyq boldy. Zamandastarymyzdyń ǵana emes, aǵa urpaqtyń da uǵymynda ózimizdiń ulttyq tarihyмыzdy tek qaiǵyly jaǵynan este saqtaп, ony qazaq halqynyń bastan keshken bitpeitin qasireti men tragediialyq oқиǵalary dep qabyldap júr. Bul qaiǵy-qasiret qazaqtyń basyna túsken sharasyz taǵdyry degendei pikir qalyptastyrdy. Rasynda, mundaı kózqarasqa túrtki bolǵan tarihi oқиǵalar da jetkilikti: genoidtik sıpatqa ie bolǵan alapat asharyshylyq, jońǵar shapqynshylyǵy, Aqtaban-shubyryndy zamany, 30-shy jyldardaǵy saıası qyǵyn-súrǵın, «Alash» qozǵalysy kóshbasshylarynyń azattyq jolynda qurban bolýy, Jeltoqsan oқиǵasy jáne 80-shi jyldardaǵy qazaq jastaryn qýdalaı...

Azat PERÝASHEV:

Bizde babalarymyzdyń genetikalıyq kúshi bar

Mundaı tolassyz qasirettiń mániń uǵynǵan adam bárińen buryn halıyqtyń aman qalýyn oılaıdy. Múmkin, sol sebepten bolar, biz áli kúńge dein ulttyq tarihyмыzdy bitispeitin kúres dep túsinemiz, al ulttyq ustanymdy – tyǵyryqtan, bitpeitin apattardan qutylýdyń bir joly dep qabyldaımyz. Progress, jańa tehnologiıalar, ashıyq dúniemen qatynasý – bulardyń bárin azap sheǵydiń tarihi konepıasy aıasynda keinge shegerip, yǵystyryp tastadyq.

Alaıda, Nursultan Ábishuly tarihi pozitivizm nemese tarihty jaǵymdy jaǵynan taný turǵysynan ótkenniń jańa beımálim tusyn kórsetip berdi.

Men jáne meniń kóptegen áriptesterim úshin mundaı kózqaras – tosynnan kóterilgen mańyzdy bastama. Biraq Elbasymyz ár bir sózdi mysaldarmen dáleldep, naqty derekterge súıene otyryp, tolyq ashılmaǵan dúnielerdi ǵylımı turǵydan zertteıge shaqyryp otyr.

Bir qaraganda, maqaladaǵy keıbir nárseler burynnan belgili sıaqty, biraq olardy kásibi tarihsylyar emes, Nursultan Ábishuly ǵana bir júıege biriktirip, osyndaı baǵytta qarastyrýdy

usyndy. Máselen, atqa miný mádenieti men jylqy sharyashylyǵy barshamyzǵa ábden tanyıl, kózimiz de qolymyz da úirengen, burynnan kele jatqan turmystyń bir elementi. Búginde sharyashylyqta jylqylardy pıdalaný keıde tipti beıne bir eskirgen arhaizmge uqsady.

Degenmen, shyn máinde Elbasymyz kórsetkendeı, XIX ǵasyrda bý qozǵaltqyshyn engizgenge, iaǵni ónerkásip revoliúııasyna dein eń damyǵan elderde aýyl sharyashylyǵynda da, turmysta da, óndiriste de bas óndiristik kúsh bolǵan – dál sol jylqy edi. Eger jylqylardy pıdalaný san myńdaǵan jylдарǵa ulassa, endeshe ony aýystyrǵan elektr jáne ishten janatyn qozǵaltqyshtyń dáyiri bir-eki ǵasyr ǵana ústemdik qurdy. Tarihi turǵydan alǵanda, adamzattyń burynǵy sharyashylyq ómiriniń keminde 90%-y attyń kúshi basym qoldanylǵanyn kórsetti.

Bile bilseńiz, atqa miný mádenieti sekildi jylqyny alǵash qolǵa úiretı bizdiń elimizden bastaı alǵan, oǵan ıııtyq bolǵan – arǵy atalaryмыз.

Onyń ústine, áskerı is-

qımyldarda attardy pıdalaný, atty áskerlerdi qurý sol kezdegi tehnologiıanyń damýyna qattı áser etti. Mysaly, qary-jaraq, saıyt-saıman, beren, qalqan jasaı úshin temir qańlytyrlardy, shybyq, symdardy óndirýdi meńgerý qajet boldy. Bul mashyq-daǵdylardy da álemde tuńǵysh bolyp bizdiń ejelgi ata-babalaryмыз ıgergen.

Elimizde kóne metallırguanıyń dúneıjúzilik ortalyqtarynyń biri orınalasqanyn jáne de Shyǵys, Soltústik jáne Ortalyq Qazaqstanda kóne balqyıtı peshteri tabylıp, olardıń zerttelgenin

mektepte oqyp júrgen kezden bastap jaqsı bilemiz. Alaıda, biz sol kezdegi zaman úshin bul tańǵajayyp qubylys retinde teńdesi joq, sanada jarylys túdyrǵan tehnologiıalyq innovaııa bolǵan dep esh oilamaǵan ekenbiz.

Bul jerde tek metallıdyń ózin ǵana shyǵarý túraly sóz bolyp turǵan joq, sodan biregeı buıymdardy da óndirgen: tek qary-jaraq, saıyt-saımandarmen shektelmeı, arǵy atalaryмыз at ábzelderin (júgen, er-toqym, úzeńgini qosa alǵanda), turmystyq quraldardy, zergerlik buıymdardy jasady.

Ǵylımı damıdy zertteıshi Linn Ýaııtyń atıyınsha, úzeńgini shyǵarý – óz kezinde adamzattyń taǵdyryna avtokólik nemese ushaq shyǵarǵan tehnikalıyq revoliúııamen birdeı yppal etken jańalyq edi.

Aıtpaqshy, zergerlik buıymdar túraly aıtsam – tek qana ýtilarlıyq zattarǵa ǵana shyǵalanyп qalmai, qazaq halqy ádet-ǵuryptyq maǵynaǵa toly joǵary ónerge de nazar aýdarıyп, sheberlikterin pash etken. Qazaqstan territoriasynda b.z.d. V-VI ǵasyrlarda jasalǵan zergerlik buıymdardyń deńgeıine ózge elder júzdegen jylдар ótkennen keıin ǵana qol jetkizdi. Al ónerdiń órkendeıi – etnostyń rýhanı damıyınyn kórsetkishi men materialdyq kórinisi emes pe?!

Qalalyq infraquırylymnyń

deńgeıi, ol – bir bólek ángime. Kóshpeli órkenıettermen qatar arǵyqazaqtar (iaǵni keıingi zamanda qazaq halqyn qurastyrǵan túrik taıpalary) kóptegen damyǵan qalashyqtar jáne kádimgi qalalardy salǵan. Qala qurylysy jappı orın alǵan jáne sol kezdegi zaman úshin erekshe qolalı, yńǵalı bolǵan. 90-jyldardyń basynda men ózimniń aǵa dosym ári tarihsy Qyandyq Qaqylbaevpen birge AN-24-te jaıbaraqat Almatydan Taldyqorǵanǵa ushtyq. Sonda, joǵary biiktikten ol maǵan jyrmadan astam eski qalanyń ornın kórsetken bolatyn.

Sol bir ǵana marshrıııtyń boıynan osynsha kónergen qala jurnaǵyna kýá boldym!

Balalyq shaǵymyzdan beri Taraz, Qoılyq, Otyrar, Saıran, Syǵanaq syndy ejelgi qalalardı bilemiz. Astana mańynda orınalasqan Bozoq qalasynyń tabylǵanyna da kóp bolǵan joq. Bul qalalardan myńdaǵan jylдар boıy Uly Jibek joly ótti, Batys pen Shyǵys túıisti, dúnetanym, mádeniet pen tehnologiıalar ózara balansqa tústi. Dál bizdiń qazaqtyń ata-babalary óz zamanınyń eń ozyq dúnieleri quıylyp, qorytylyp shyqqan bul órkeniet oshaǵınyń ustaıshysy, kepilgeri men qamqorshysy bolǵan.

Sol kezde ata-analaryмызben nemese synyptastaryмызben birge qıraǵan kóne qalalardyń ornyna baryп, aralap kórdik, ejelgi ydstyn synyqtaryn qolmen ustap, jebelerdiń ushtaryn terdik. Sonda kóne sı arnalarynyń, káriz júesiniń, monshalardyń izderin óz kózimizben kórdik. Al nege túrik qalalarynyń infraquırylymyn sol dáyırdegi eýropalyq qalalardyń jaǵdarymen salıstyryp kórydı oilamadyq? Eýropada sı qubyry men monshanyń ózi sırek kezdesetin, al káriz júesi tipten oryndalmas arman edi olarǵa.

Maqalany qarta aıtyp berıdiń esh máni joq, biraq alǵan áserime súıensem, Nursultan Ábishuly

óziniń nazaryn aýdarǵan, al biz buryn kózge ilmeı, máń bermegen dúnege qaita qarap, paıymdaıǵa túra keldi. Jáne bul ótkendi saralaı, salıstyryı ulttyq rýh pen abyroiмызdy asqaqtattı. Sóitse, bizdiń tarih tek qandy shaiqaspen kelgen jeńisterimen ǵana emes, ashıyqıyǵymen, aqyl-parasatınyń, oı-órisiniń biiktigimen, jalpy adamzattyq ıvilızananyń qaryshıtaıyna yppal etken jańalyqtarymen, sharyashylyq salty jáne turmys sapasymen de dańqıy ekenin túsindik.

Men oilaimyn, atalmysh quıjattyń túpkilikti máni – tarihta emes, onyń zamandastaryмызben bolashaq urpaqqa qalaı áser etip, qandaı serpilis bererinde bolyp tur. Qazirgi esikeri álemge aıqara ashıyq jahandanı zamanıynda qazaq jastary, keńinen alsaq – barsha qazaqstandyqtar bóten bireıyge jaltaqtamaı, batıl túrde áreket etip, ósip-óne alady. Sebebi, olardıń boıynda – tarih pen órkenıetti dúmeni ózgerıten ata-babalardyń genetikalıyq kúshi bar, qany túlap jatyr.

Óskeleń urpaq óziniń túp tamıryna, tabıǵı bolmysyna kúmán keltirmeı, ikemdiligine, jańalyq ashıyǵa qabiletti ekenine senimdi bolyp, buryn sońdy eshkim oilap tappaǵandy jasaıyǵa qayqarlı ekenine shúbá keltirmeıy qajet. Kerisinshe, novatorlıyq, iaǵni jańashyldyqqa degen beıimdilik, batılydyq pen kóshbasshylyq olardıń ulttyq kodynda bar. Bul – Uly dalany meken etken ata-babalaryмызdyń mura etip qaldyrǵan amanaty.

Buryn ulttyq ustanymy bar adamdardyń atyna aıtylǵan ksenofobia, negativizm, qazaqtyń tragediasyna zarlaıshysy degen syndy jii estitinmin. Alaıda Prezidentiń maqalasy kún tártibindegi ulttyq taqyrypty túbegeili ózgerıedi: budan bylai ulttyq múdeni kózdeıshiler, meniń túsinigimde – progresshil, jasampaz, ashıyqıyqqa jany qushtar jáne innovaııaǵa qabiletti tulǵa ekenin dáleldeıdi.

«Uly dalanyń jeti qyry» eńbiginde ǵajap túrde negizdelip, ashıyqılǵan tarihi pozitivizm – Qazaqstanıyń keleshek urpaıy úshin berik dińgek, olardıń jarqın jeńisteri men jańalyqtaryna jol kórsetetin Temirqazyǵy!

Derekkoz:
Egemen Qazaqstan

Былтыр Қазақстан Республикасы Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың «Рухани жаңғыру: Болашаққа бағдар» бағдарламалық мақаласы шыққанда мен бұл туындыны «Ұлтыңды сүйе арналған құжат» деп жазып едім. Енді кешегі Елбасымыздың елді тағы да елең еткізген «Ұлы Даланың жеті қыры» атты мақаласын Ұлтшылдықтың ұлағатын ұқтыру деп қабылдадым. 1922 жылы Алаштың рухани көсемі, Ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлы елуге толғанда сол кезде Үкімет басқарып отырған Сәкен Сейфуллиннің өзі келіп, сөз сөйлеген. Сонда ол Ахаңды әбден мақтап келіп, «Ең бастысы Ахмет Байтұрсынұлы – ұлтшыл» деген болатын. Қызыл сұңқар Сәкен Сейфуллиннің Алаштың арысына бұл сөзді не оймен айтқанын өзі білер, ал біз бұл бағаны ең жоғары баға деп қабылдаймыз. Яғни, Кеңес империясының ұлттарға қарсы басталған қанды жорығына дейін Ұлтшылдық – Ұлтты сүйудің, Ұлтқа қызмет етудің жарқын үлгісі болып келгені анық.

ҰЛЫ ДАЛАНЫҢ ҰЛТШЫЛДЫҚ ҰЛАҒАТЫ

Тамыры терең, тағылымы ерен трактат

Қазыбек ИСА,
«Ақ жол»
партиясы
төрағасының
орынбасары

Тәуелсіздіктің таңы енді атып келе жатқанда ұлттың тамырына қан жіберу үшін «Мәдени мұраны» рухани айналымға қосу «Халық тарих толқынында» бағдарламасына алып келді. Одан «Ұлы дала ұлағатын» ұқтырып алған Елбасымыз «Рухани жаңғыру: Болашаққа бағдар» ұлт жобасын жариялады. Енді міне, дүбірлетіп «Ұлы Даланың жеті қыры» жетті.

Ақты – ақ, қараны – кара деп айта білгенге не жетсін?! Бізде қазір билік тарапынан айтылған сөзге дұрыс болса да, міндетті түрде қарсы шығу тенденциясы белең алып барды. Ал кейбіреудің кертартпа келенсіздігіне, оппозиция өкілі болғандықтан ғана ойға қонбайтын ұсыныс-пікірлеріне құлай кететін кемшіліктеріміз де көп кездеседі.

Көзі қарақты зиялы қауым осы мақалаға байланысты да өз ойларын білдіріп, кез-келген жерде пікір таластар өрбиде. Мақала жарияланған күні кешке кезекті бір кездесуде аты белгілі асақал зиялымыз: «Елбасының мақаласын оқыдыңдар ма?» деп сұрады. «Оқыдық» – дедік. «Сынадыңдар ма?» – деді бірден манайына маңғаздана қарап. «Не үшін сынауымыз керек?!. Өзіміз осылай ұлттық мүддемізді ұлықтауға зорға қол жеткізген жоқпыз ба?» – деп, қарсы сауал беріп едім, менен мұны күтпегендей маған жақтырмай қарап, жалтарып кетті...

Шынында да, былтыр Рухани жаңғыру бағдарламасы жарияланғанда «Біз бұл күнге Тәуелсіздігіміздің 27 жылында зорға қол жеткіздік» деп жазған едік...

Біз «Рухани жаңғырудың» занды жалғасы «Ұлы Даланың жеті қырын» оқи отырып, әлемдік өркениетке әсер еткен бабаларымыздың мәдениетінің мәйегі қандай тереннен тамыр тартатынын алақандағыдай анық көре бастадық.

Атын естігенде атқа қарғып мінгендей

алапат қуат алатын «Ұлы Дала» этнонимін Тәуелсіз Қазақ Елінде қоғамдық-саяси айналымға қосқан Елбасымыз екені анық!

Біз барлық жәйтке бей-жай қарап үйренгенбіз. Әншейінде, күнделікті өмірдегі көріністерге терең мән беріп қарай бермейміз. Әлемдік күштердің ара салмағын ата-бабамыздың пайдасына шешіп кеткен атқа мінуге атүсті қарап келдік. Үздік өнім – Үзеңгінің өзін үзіп-жұлып қана айтып жүрдік. Ал Елбасы еңбегін оқығанда атқа мінуге мәдениетінің адамзат дамуындағы алапат жетістігіне көз жеткіздік. Ат үйретіп қана емес, ат әбзелдері мен атты әскердің бар қаруы да бүгінгі заманауи жетістіктердің бастауы екенін біле бастадық.

Иә, желмен жарысқан жүйрік жылқысының тұяқ дүбірі тарих доңғалағын жылдамдатқан бабаларымыздан қалған қасиеттерді ұрпақ санасына сіңіре білуіміз керек.

«Қазақстан тарихы да жеке жұрнақтарымен емес, тұтастай қалпында қазіргі заманауи ғылым тұрғысынан қарағанда түсінікті болуға тиіс. Оған қажетті дәйектеріміз жеткілікті» – дейді мемлекет басшысы.

Атам заманғы тарихымыз түгілі Тәуелсіз Қазақстанды армандап, Орта Азияда тұңғыш заманауи саяси партия құрып, Алашорда үкіметін жасақтаған Алаш тарихының өзіне мектеп оқулығында бір жарым бет қана беріліп келеді. Ал Алаш тарихындағы ақтандақтарды ақтару үшін Елбасымыз айтқандай, «Архив – 2025» жобасына жүгінуіміз керек. Сондай-ақ, мектептер мен барлық өңірлердегі өлкетану музейлері жанынан тарихи - археологиялық қозғалыстар құрудың болашағымыз үшін маңызы зор.

Түркі біткен түгел кара шаңырағымыз деп танып отырған Қазақ Елі бас болып, **«Түркі өркениеті: түп тамырынан қазіргі заманға дейін»** атты жобаны қолға алу түркі әлемінің дамуына түрткі болатыны анық.

Ежелгі Отырар қаласын қалпына келтіру арқылы туризмнің маманы мен өрісіне айналдыру жобасы да өте маңызды.

Тарихшыларымызға серпін берген «Халық тарих толқынында» бағдарламасы кезінде Үржардан біздің дәуірімізге дейінгі V-VI ғасырлардағы сақ ханшайымының алтынмен апталған сүйегі табылды. Сонда біз «Қазақ үні» газетінің журналисі мен операторын арнайы жіберіп, Алтын ханшайымды қазып алу жұмыстарын бастан-аяқ түсіріп алдық. Кейін Алматыдағы

археологиялық институтқа әкелінген сол Сақ ханшайымының алтын зерлі киімі мен сәукелесіне, алтынмен өрнектелген қошқар мүйіз ою-өрнектеріне қарап, қазіргі қазақ ою-өрнектері мен сәукеледен айырмашылығы жоқ екеніне көз жеткіздік.

Металлургияның қалай дамығанының жарқын көрсеткіші – «Алтын Адамның» отанында «Ұлы даланың ежелгі өнер және технологиялар музейін ашу» мәселесі өте мәйекті екені анық.

«Дала фольклорының антологиясын» жасап, мың жылдық музыкамыздың «Ұлы даланың көне сарындары» жинағын шығару өткеніміздің өнегесін бойға сіңіруге бастайды.

Ал цифрлы технологиясы алдыңғы қатарда дамып келе жатқан Қазақстанда еліміздің модераторлығымен Түркі халықтарына ортақ туындылардың бірыңғай онлайн кітапханасын ашу кезек күттірмес келелі мәселе.

Мың жылдық «Алпамыс батыр» қаһармандық жыры бар елдің балалары батыстың «Терминаторының» тегін зерттеп, «Шректерінің» шежіресін жатқа білуі – балалар мен жас өркендер тәрбиесіндегі орны ойсыраған олқылықтарымызды ойып көрсетеді.

Сондықтан да **«Тез арада Қазақстанның өркениет тарихының үздіксіз дамуын көрсететін деректі-қойылымдық фильмдердің,**

телевизиялық сериалдар мен толықметражды көркем картиналардың арнайы циклін өндіріске енгізу қажет.»

Түркілік түгелдену жолында осындай ордалы ойлардың тоқсан толғауын толғап қана қоймай, оны іске асыруға жол сілтеген Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевты Түркия Президенті Тайып Ердоғаннан бастап «Түркі әлемінің көшбасшысы» деп бағалауының тегін емес екеніне көзіміз жетеді.

Темісе, темір үзетін кезінде темірдің кені – Теміртауда темір ерітіп, болат құйған болаттай берік Елбасымыздың бүгінгі әлем таныған тұлғасына қарағанда:

**Сенімнің қалауы да келіп қалар,
Жерімнің жарауы да ерікті алар...
Темірдің алауына төзген Ерім
Елімнің Жалауына берік болар!»** – деген жыр жолдары еске түседі.

Тағы бір айта кетеріміз, бізде бағалы бастамалардың бәрі басында жақсы басталады. Ұрандатып алып кетіп, науқанға айналдырып аламыз. Билік тарапының небір бастамалары кейде баянын таппай қалып жатады. Оның бір-ақ себебі – отарлықтан құтылған елде отарсыздандудың болмағанынан. Арам шөптің бетін шауып, егін еккенмен, ол егіміз өнім бермейді. Солай болмас үшін егістіктің арам шөбін тамырымен қопарып, жұлып тастап, тазалау керек. Содан соң ғана егін егуге болады. Мысалы, кеше ғана Алматыда Парламенттің бірнеше депутаттары бастаған топтың Кеңес империясы комсомолының 100 жылдығын тойлауы!.. Қоғамның қатты қарсылық көрсетуі арқасында «комсомол тойы» Тәуелсіз Қазақстанның Астанасында өтпей қалды. Соның өзінде қазақстандық комсомолдар бұрынғы астаналары – Мәскеуге арнайы делегация болып барып қайтты. Масқара болғанда Қазақстаннан алпыстан астам «комсомолдан» құралған делегация (Астанадан – 30 адам. Шығыс Қазақстаннан – 30 адам) үлкен концерттік бағдарламамен барса, Белоруссиядан келген «комсомолдар» алты адамға да жетпеген. Өзбекстаннан 3-ақ адам, Тәжікстаннан 6 адам ғана барған.. Мәскеудің өзінде онша көңіл аударылмапты бұл жиынға. Тек комсомолдың тойын қыздырғандар Мәскеуге Роза Рымбаева бастаған әншілерімізді алып барған біздің қазақстандықтар болыпты. Сонда кеңес империясының комсомолының 100 жылдық тойы біздің қазақстандықтарға ғана керек болған екен ғой деген ой келеді... Міне, біздің 27 жылда арам шөптің тамырын шаппай еккен «егіміздің» жемісі! Бұл арамшөптің зиянын заңмен бекітілген төріне әлі күнге шығара алмай жүрген мемлекеттік тіліміздің жағдайынан да білуге болады...

Сондықтан да, «Ештен – кеш жақсы» деп, отарсыздану мен декоммунизациялау бағдарламасын қабылдауымыз керек.

«Біз түп-тамырымыздың қайдан шыққанын білу үшін еске аламыз. Сондықтан, «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақала жастарға сақтардан, ғұндардан, Түркі қағанатынан басталатын Ұлы даланың тамыры тереңде екендігін айтуға деген ниеттен туындады. Біз сол үлкен тарихтың тасымалдаушысымыз», – деді Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаев таяуда Астанада өткен Азаматтық форумда.

Ұлы Даланың жеті қырынан жетпіс жеті жетістік тарайтынын жетемізге жеткізе білген, түркілік түпсіз түпсананы түртіп оятқан Елбасының тағылымы зор трактаты бағзы бабалардан келе жатқан терең тамырларымызды сан ғасыр бойғы сан қилы соғыстар да, Ақтабан шұбырынды – Алқакөл сулама да, кешегі кеңес империясының қанды қасабы да үзе алмағанын, сақ дәуірінен сақталған генетикалық кодты геноцидтер де жоя алмайтынын көрсетіп берді.

Сауыты алтын сақтардан санлақ тартып, құлашы кен ғұндардан қуат алған, Көне Түркі қағанатынан көктеп, көкте Көк Туы желбіреген Тәуелсіз Қазақстанның кешегісі өнегелі, келешегі кемел екенін айқындап, Ұлы Дала тарихын ұлағат еткен тамыры терең, тағылымы ерен трактаттың тартар жүгі орасан.

Өткен дәуірде Өркениетті оятқан бабаларымыздың ат дүбірі жана ғасырда Ұлы даланың ұлы ренессансына ұласар кезең де келер кез жақын деп сенейік, ағайын!

Министерство образования и науки РК, почти по Фрейду, выдало себя с головой опровержением сообщения в социальных сетях и мессенджерах, где говорится, что «Великобритания завершила переход на советскую систему школьного образования», так как якобы образовательная программа СССР намного лучше западных аналогов и англичане это признали, перейдя на нее. Мол, данная статья является фейковым материалом российского сатирического издания ИА «Панорама», и на американских сайтах этой новости также нет.

КАЗАХСТАН ПРОИГРАЛ? ЕНТ вместо советского образования

СОВЕТСКАЯ СПЕЦШКОЛА КОЛМОГорова – ОДНА ИЗ ЛУЧШИХ В МИРЕ

Мало ли чего рассылают в мессенджерах, ан нет – МОН отреагировало! Казалось бы, и тема далекая от нашей действительности – система образования СССР и Великобритании, но когда говорят: «на американских сайтах этой новости также нет», это вызывает сомнения. Почему не написали: на английских сайтах этой новости нет? Причем США? Удивительный анализ! К тому же в каждой шутке есть доля правды.

Дело в том, что в материале сатирического издания не всё – фейк, есть доля правды о советской системе образования и перенятии ее опыта. По этой причине понятно «опровержение» МОН – ведь западные стандарты образования поставлены в качестве ориентира для реформирования обучения казахстанских школьников, и советская школа отчасти выброшена на свалку истории. Достаточно проверить это сообщение по английским источникам, чтобы понять: советская система образования была одной из лучших. И при сравнении выясняется: РК переняла не самый лучший западный опыт, прежде всего систему тестирования в ее неудачном исполнении.

ПРЕМЬЕР-МИНИСТР ТЕРЕЗА МАЙ В МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ШКОЛЕ КОРОЛЕВСКОГО КОЛЛЕДЖА

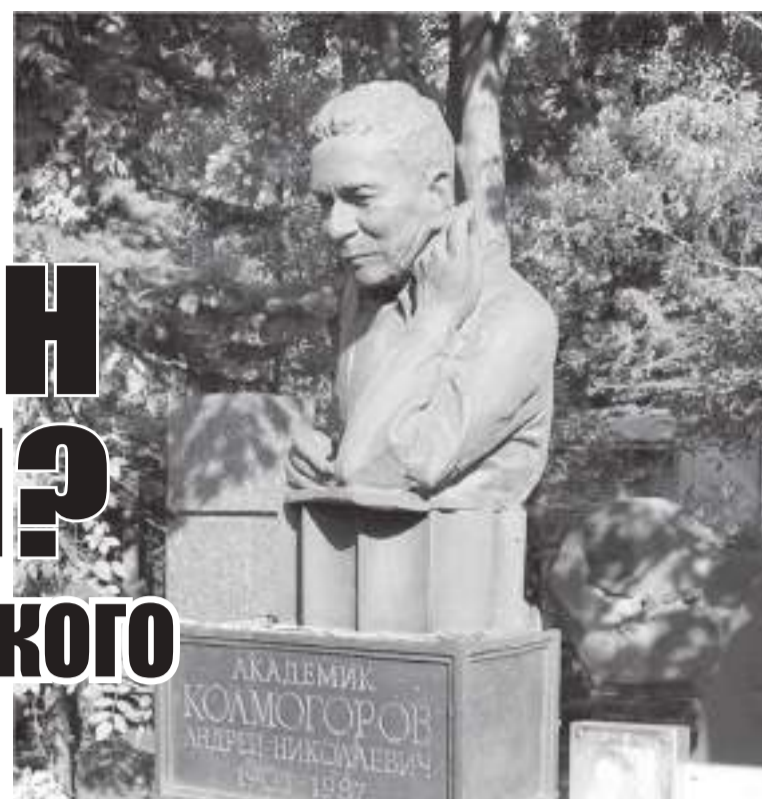
Оказалось, на английском языке есть статьи по этой теме, но не о переходе на советскую систему школьного образования, а о создании двух математических школ в Лондоне в 2014 г. по образцу московской школы А.Н.Колмогорова, выдающегося советского математика. Это математическая школа Королевского колледжа Лондона KCLMS и Экстерская математическая школа (Exeter Mathematics School), основанная Университетом Эксета (Exeter University). И 23 января 2017 г. правительство Великобритании объявило о необходимости увеличения числа подобных учебных заведений. Недаром по учебникам Колмогорова изучали математику в советское и наше время миллионы школьников.

«Данные статистики говорят об эффективности этой модели школ. Ребята, которые получили возмож-

ность учиться в этой школе, достигают больших успехов: из 61 учеников выпускного класса KCLMS 14 уже получили приглашение в Оксфорд или Кембридж. В 2016 г. все ученики получили высшую оценку «А*» или следующую за ней «А» на экзамене A-level, который сдается в возрасте 18 лет». Это данные из статьи «Russian lessons in British education» (<http://madan.org.il/ru/node/132553>).

Суть этой модели: бесплатное обучение и интернат для детей из разных регионов и слоев населения, углубленное изучение математики по методике и учебникам Колмогорова, прием в спецшколу на основе конкурса. По сути, Лондон скопировал советскую систему, при которой способные ребята имели доступ к учебе в специализированных математических школах, не платя за это ни копейки.

Примерно в середине 1960-х в СССР происходит переосмысление системы преподавания. По всей стране начинают создаваться спецшколы. В том числе, в 1963 г. в Москве основывается Специализированная школа-интернат №18 физико-математического профиля (ныне Специализированный учебно-научный центр (факультет) – школа-интернат имени А.Н.Колмогорова МГУ), одним из инициаторов создания которой выступил А.Н.Колмогоров. Его школа принимала способных учеников в возрасте 15 лет и обеспечивала их лучшим математическим образованием в стране. В конце жизни Колмогоров делал упор на преподавание, в школе у него на первом месте стояло развитие творческого мышления: «Существенно, что здесь в интернате школьники приходят в соприкосновение с творческой мыслью. Это

наш запрос, но по всем предметам! Метод работы – имитация научного исследования, шаг за шагом находить, вычислять нечто..., а не давать готовенькое».

В АНГЛИИ ПЕРЕНИМАЮТ ЛУЧШИЕ МОДЕЛИ, У НАС – ХУДШИЕ

«Имитация научного исследования, творческая мысль, находить нечто» – всего этого уже нет в казахстанской системе образования с ее единым национальным тестированием, где среди ответов дается «готовенькое». В итоге наши выпускники школ в большинстве – не творческие, не мыслящие, не рассуждающие – смешно сказать, но формат ЕНТ не предполагает проверку устной речи, способности излагать свои мысли, способности анализировать!

В ходе поиска «фейковой новости» о советском образовании мне попался на глаза сетевой форум (<https://giftedphoenix.wordpress.com/tag/maths/>) с большим количеством материалов, где анализируется мировая система математического образования. В нем говорится об отставании учеников из Великобритании по математике от сверстников Китая, Сингапура, Японии, Южной Кореи, изучении и перенятии их опыта вплоть до адаптированных версий учебников Сингапура для английских школ и т.д. Особое внимание уделено двум математическим школам в Лондоне, открытых по модели школы А.Н.Колмогорова, где «можно обучить самых способных и заинтересованных учеников на чрезвычайно высоком уровне».

Пристальное внимание министерства образования Великобри-

тании к математическому образованию вышеперечисленных стран объясняется многими факторами. Недаром школьники из Китая, Сингапура, Японии, Южной Кореи, России и др. в последние годы занимали призовые места в ежегодной Международной математической олимпиаде.

Если даже в Англии изучают советскую систему образования, то и в Казахстане давно пора провести профессиональный анализ итогов отказа от советской системы образования, сдачи школьных

выпускных экзаменов и вступительных экзаменов в вузы, бесплатного высшего образования и др. А также всестороннее обсуждение нынешней системы ЕНТ, качества знаний школьников, студентов, введения платного обучения в вузах и т.д.

Ведь о неэффективности ЕНТ свидетельствует и снижение общего образовательного уровня учащихся, студентов и низкая квалификация молодых специалистов. Дело дошло до того, что в школы идут случайные люди: не имеющие педагогических навыков, способности общения с детьми, плохо владеющие языком и т.д. Этому способствует ЕНТ – тестирование не определяет ни уровня владения устной и письменной речи, ни педагогических способностей будущих педагогов. Впрочем, владение языком, способность общения с аудиторией, адекватно анализировать разнообразную ситуацию и т.д. необходимы не только учителям, но и многим другим специалистам.

А что сделали в РК при введении ЕНТ в 2004 г.? Взяли самую упрощенную модель тестирования. Для интереса возьмите первые тестовые вопросы по истории Казахстана, языку, математике и т.д. и сравните с современными, и будет понятна причина ухудшения качества знаний школьников

и студентов за «тестовые» годы. Например, пока убрали из тестов некорректные, «анекдотические» вопросы по истории Казахстана, прошло немало лет. Впрочем такая ситуация была и по другим предметам: тестирование ввели без должного изучения этой системы и необходимой подготовительной работы в средней школе.

ЕНТ: ВМЕСТО ТВОРЧЕСКОЙ МЫСЛИ ДАЮТ ГОТОВЕНЬКОЕ

Сама структура ЕНТ, предполагающая выбор одного варианта из нескольких, не рассчитана на выявление реальных знаний ученика, на оценку умения рассуждать и способности к мышлению, творчеству. Например, по истории – к зубрежке дат и имен: ни связи между фактами, ни их исторического значения от ученика ЕНТ не требует. В итоге изучение многих событий истории Казахстана заменены запоминанием дат, названий государств, народов, городов, документов, титулов, имен и т.д. В итоге целью изучения предмета становятся не твердые знания и развитие мышления, а нередко зубрежка. В таких условиях стандартизация контроля проверки знаний ведет к утрате уникальных педагогических навыков и способностей.

ЕНТ кардинально изменило «идеологию» и структуру экзаменов, подготовку к ним, время их проведения и ...шпаргалки. Система тестирования до «гениальности» упростила составление последних – ведь это не ответы, а коды, которые легко размещаются на маленьких кусочках бумаги, в окошках сотовых телефонов. Поэтому предэкзаменационная продажа кодов превратилась в доходный бизнес, а списывание с телефонов – в повсеместную практику. Списывают около 70% абитуриентов!

Вдумайтесь, на ЕНТ по 5 предметам (по 22-30 заданий, всего 120) выделяется 3,5 часа. 5 разных предметов (естественно-математического и гуманитарного направления) – за 3,5 часа! На одну математику необходимо не менее часа-полтора. Времени должно хватить на историю, грамотность чтения и профильные предметы. Попробуйте сами пройти эти тесты в условиях стрессовой сдачи ЕНТ – ведь даже учителя провали тестирование по своему предмету. Знания есть у большинства выпускников, но сам механизм сдачи ЕНТ на автоматическое нахождение правильного ответа на тест рассчитан на «робота», распознающего ранее увиденное и услышанное.

Если проанализировать, как сдают экзамены в других странах, то обычно они делятся на два этапа, есть экзамены в виде теста, письменные и устные. В Нидерландах экзамены в школах принимают почти также, как было в СССР, в письменной и устной форме, а также в виде доклада или экспериментальной работы. В Германии для получения аттестата Abitur, дающего право на поступление в вуз, выпускникам нужно сдать четыре письменных или устных экзамена. Во Франции выпускники сдают письменные и устные экзамены по предметам, изучаемым в лицее. Тестирование в один день в форме ЕНТ по 5 предметам – только в РК...

ТОРЖЕСТВО ИСТОРИЧЕСКОГО ПОЗИТИВИЗМА

Для многих людей с национальным мышлением статья Нурсултана НАЗАРБАЕВА «Семь граней Великой степи» стала настоящим откровением. В представлении не только наших современников, но и предыдущих поколений национальная история воспринималась как бесконечная череда трагедий и лишений, через которые проходит казахский народ. Это сформировало общее мнение о страданиях как неизбежной судьбе казахов.

В принципе, для такого видения действительно достаточно исторических фактов и событий: это и Великий голод, носивший характер геноцида, и нашествия джунгар, эпоха Актабан шұбырынды, политические репрессии 30-х годов, жертвы лидеров движения «Алаш» на пути к национальному освобождению, Желтоқсан и гонения на казахскую молодежь в 80-х...

Но Нурсултан Абишевич показал и другое видение прошлого с точки зрения концепции исторического позитивизма.

Для меня и многих коллег такой взгляд неожидан и необычен. Но президент обосновывает каждое свое утверждение, опираясь на конкретные исторические данные и поручая провести научные исследования там, где таких данных недостаточно.

Некоторые из этих примеров давно и хорошо известны, однако лишь Нурсултан Абишевич свел их воедино и предложил

рассмотреть в подобном ключе. Например, всадническая культура и коневодство — всем нам давно известная привычная обыденность, элемент быта, который вроде бы существовал всегда. Сегодня использование лошади в хозяйстве порой даже кажется неким архаизмом.

Но ведь действительно, как и показал Елбасы, вплоть до промышленной революции и внедрения парового двигателя в XIX веке даже в самых развитых странах лошадь оставалась основной производственной силой и в сельском хозяйстве, и в быту, и в производстве, включая механизмы на лошадиной тяге. Если эра лошадей исчисляется тысячелетиями, то сменившие их электричество и двигатель внутреннего сгорания правят всего пару веков. С исторической точки зрения как минимум 90 процентов предыдущей хозяйственной истории человечества связано с доминированием лошадиной силы.

А между тем приручение

лошади, как и культура всадничества, берет начало на территории нашей страны, и сделали это наши пращуры.

Сильное влияние на развитие тогдашних технологий оказало и использование лошадей в военном деле, создание боевой конницы. Например, для изготовления доспехов, кольчуги, щитов понадобилось умение производства железного листа, прута и проволоки. Эти навыки также одними из первых в мире освоили наши прародители.

Со школьной скамьи мы знаем, что один из мировых центров древней металлургии находился на территории нашей страны: открыты и исследованы древние плавильные печи в Восточном, Северном и Центральном Казахстане. Но мы никогда не задумывались, что для своего времени это была невиданная, взрывающая мозг технологическая инновация на уровне волшебства.

Причем речь шла не просто о производстве металлов, но и об изготовлении из них уникальных изделий: не ограничиваясь доспехами и оружием, наши предки делали конскую сбрую (включая изобретение уздечки, седла и стремени), хозяйственные инструменты, украшения. Исследователь научного прогресса Линн УАЙТ однажды сказал, что «изобретение стремени в истории человечества совершило революцию, равную изобретению самолета или автомобиля».

Кстати, об украшениях. Многие народы только столетия спустя достигли уровня ювелирных украшений, изготовлявшихся на территории Казахстана еще в V-VI веках до н. э. А ведь развитие искусства — показатель и материальное выражение духовного развития этноса.

Отдельная тема — уровень городской инфраструктуры. Наряду с кочевыми цивилизациями тюркские племена, из которых затем и сложился казахский народ, строили мно-

жество городских поселений и настоящих городов с высоким уровнем благоустройства. Городское строительство было массовым и достаточно комфортным для своего времени. В начале 90-х я летел на неспешном Ан-24 из Алматы в Талдыкорган вместе с моим большим другом и историком Куандыком КАКИЛЬБАЕВЫМ, и за короткий полет он показал с высоты больше двадцати остатков древних городищ только вдоль одного этого маршрута!

С детских лет все мы знаем о древних городах Тараз, Койлык, Отырар, Сауран, Сыгнак... Не так давно обнаружен город Бозок рядом с Астаной. По этим городам тысячи лет протекал Великий шелковый путь, сходились Запад и Восток, взаимодействовали мировоззрения, культуры и технологии. И именно предки казахов были основными «акционерами», гарантами и покровителями этого котла цивилизацией, в который стекалось и выплавлялось все самое лучшее и передовое для своего времени.

Многие из нас вместе с родителями или одноклассниками бывали на их развалинах, подбирали черепки и наконечники стрел. И своими глазами видели остатки древних водопроводов, канализационных систем, бань... Но почему-то никто не додумался сравнить инфраструктуру тюркских городов с европейскими городами того же времени, где водопроводы и бани были редкостью, а канализация и вовсе приятным исключением...

Нет смысла пересказывать статью, но по цельному впечатлению она заставляет думать и сопоставлять многое, мимо

чего мы раньше проходили, не замечая тех граней, на которые обратил внимание Нурсултан Абишевич. И эти сопоставления, безусловно, поднимают национальный дух, вызывают чувство гордости за свой народ.

Мне думается, что главный смысл этого документа даже не в истории, а в том, какое влияние, какой посыл она дает нашим современникам и будущим поколениям. В нашем глобальном, открытом всем ветрам и новшествам мире молодые поколения казахов, и шире — казахстанцев, могут уверенно расти и творить, не оглядываясь на чужой скепсис, поскольку за ними стоит мощный генетический потенциал их предков — творцов истории и цивилизаций.

Раньше мне нередко доводилось слышать в адрес национально мыслящих людей обвинения в ксенофобии, негативизме, заикленности на трагедиях казахов. Но статья президента кардинально меняет повестку дня национальной тематики: отныне человек, декларирующий национальные интересы, утверждается как прогрессивная, творческая, жадная до открытий и способная к инновациям личность.

Уверен, что исторический позитивизм, блестяще выведенный и обоснованный в труде «Семь граней Великой степи», станет реальной опорой для будущих поколений, залогом их грядущих открытий и побед.

Азат ПЕРУАШЕВ,
депутат мажлиса,
лидер парламентской
фракции ДПК «Ак жол»

time.kz, 25.11.2018

Бахыт Султанов рассказал, как реализуются «Семь граней Великой степи»

Аким Астаны поделился планами по воплощению идей главы государства.

В четверг в Национальной библиотеке под председательством акима столицы Бахыта Султанова состоялось заседание по обсуждению статьи Президента Казахстана Нурсултана Назарбаева «Семь граней Великой степи». В работе заседания приняли участие видные общественные и политические деятели, ученые, представители творческой интеллигенции, молодежных организаций и гражданские активисты. Во вступительной речи аким Астаны Бахыт Султанов подчеркнул роль Главы государства в становлении и развитии города в качестве столицы республики. Также аким отметил важность наличия у столицы не только современной истории, но и богатого прошлого.

«В своей статье Глава государства

раскрыл важность осознания и принятия современным поколением своей национальной истории во всей ее многогран-

ности и многомерности», — сказал Бахыт Султанов.

Аким столицы Казахстана напомнил,

что, несмотря на «достаточно юный» по меркам городов возраст, Астана является ярким продолжением традиций Великого Шелкового пути, поскольку город был основан на исторической территории, сочетающей в себе прошлое, настоящее и будущее, ведь именно здесь в средневековье был расположен Бозок. По словам Султанова, акимат совместно с Министерством культуры и спорта республики планирует до 2020 года завершить работы по созданию историко-культурного комплекса, после чего Бозок станет культурно-туристическим и научно-исследовательским центром международного уровня, а также научно-методической базой для изучения археолого-этнографических древностей степной Евразии.

Павел УТКИН
kp.kz, 22.11.2018

КАК ВЫУЧИТЬ КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК ЗА 2 НЕДЕЛИ – ЧТО СОВЕТУЕТ ПОЛИГЛОТ ПЕТРОВ

Имя Дмитрия Петрова не сходит с уст лингвистов, филологов и просто заинтересованных в обучении людей еще с далеких девяностых. Знаменитый российский переводчик-синхронист, ведущий программы «Полиглот» на канале «Культура» нередко вызывает зависть своим умением говорить почти на тридцати языках мира. Его уникальная методика изучения любого языка за небольшие 16 часов завоевала себе место на страницах авторитетной Книги рекордов Гиннеса. Дмитрий Петров – человек-полиглот – попытался раз и навсегда развеять страхи и мифы о казахском языке.

КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК ВЫЗЫВАЕТ УЖАС

Изучать любой язык Дмитрий Петров советует, а точнее настоятельно рекомендует с самого главного вопроса «А зачем мне это надо?». Любые попытки навязать, искусственно зародить мысль о жизненной необходимости того или иного инструмента коммуникации непременно потерпят крах. Казахский язык, по словам лингвиста, удивителен в своем роде, но вызывает у многих страх по единственной причине – иллюзии сложности.

«Я изучал книги, по которым преподают казахский язык. Обычно книги пишут академики, ученые, филологи, лингвисты, которые привыкли общаться с себе подобными. Они не думают, что их читает простой человек, который по жизни занимается своим делом. Если первая фраза в учебнике казахского языка будет такая: «Особенности семантически-морфологической концепции», то естественно, будет одно желание – закрыть книгу», – сказал лингвист.

Дмитрий Петров хотя и сам является выходящим из академической среды, то есть преподавателем в университете, многие приемы своих коллег не принимает. Один из методов, который он использует в живых тренингах и книгах, – принцип «good news» (хороших новостей).

«Казахский язык вызывает ужас у многих людей благодаря мифам, которые существуют по его поводу. Например, в казахском – семь падежей, это кажется сразу сложным. А нужно ведь объяснять и говорить: «Зато предлогов нет. Вот такая хорошая новость», – объяснил Дмитрий Петров.

Лингвист продолжил развеивать мифы о казахском языке, говоря о том, что падежная система заменяет использование предлогов, в отличие от русского языка. В этом ее особенность и легкость. Более того, отличной новостью для изучающего казахский язык станет отсутствие системы родов (женского или мужского)

и минимум неправильных глаголов.

«Человека нужно не пугать, а радовать», – заявил Дмитрий Петров.

НЕДРУЖЕЛЮБНАЯ СРЕДА

Ну вот, казалась бы, шаг первый сделан. Главный вопрос был задан, а мифы спущены в канализационный люк со всеми потрохами. А дальше что? «Менталитет», – отвечает лингвист.

«Я считаю, что языковые среды делятся на разные среды по степени комфортности. Вот есть итальянская среда. Это максимальный уровень комфортности. Это значит, что если я встречу итальянца и скажу ему «Чао», он меня будет целовать и любить. Казахская языковая среда занимает одну из низших позиций. Если я попытаюсь поговорить по-казахски, мне скажут: «Да ты все равно не можешь, давай по-русски». Среда языковая должна быть дружелюбной», – посоветовал Дмитрий Петров.

Полиглот посоветовал стать восприимчивыми к тем, кто хочет войти в казахскую языковую среду, вне зависимости от его национальности.

ГЛАВНЫЙ СЕКРЕТ

Так почему же у некоторых уровень языкового знания не продвигается ни на йоту, а заученные школьные фразы «ху из он дьюты тудей» и «лондон из зе экэпитал оф грейт бритн» становится трудно перевести на казахский даже со словарем?

«Изучение языков – это на 50 процентов – чистая психология, а 50 процентов – чистая математика. Когда мы начинаем изучать что-то новое, нередко приходит блокирование – естественная реакция организма. Нам становится трудно дышать, когда мы не можем выразить свои мысли. Вот эти блоки нужно научиться преодолевать», – сказал Дмитрий Петров.

Лингвист добавил, что у каждого языка есть свой цвет и запах.

НАПРЯГИ ИЗВИЛИНЫ

Восторженного читателя предупреждаю, что один тренинг Петрова или просто прочитанная книга – не волшебная палочка и не сделает «Вжух». 16-часовый курс – это лишь базовый уровень, который легко можно освоить, разбив на 14 дней.

Для изучения казахского языка автор пока еще не издал книгу, но собирается. А пока его ТВ-аналог можно без труда найти на YouTube – реалити-шоу «ТілашарENTER» от российского сенея вышло в Сеть несколько лет назад.

«К большому сожалению, многие люди, отучившись в школе, приобретают не любовь к языку и не знания, а, наоборот, отторжение и собственные комплексы. В конечном счете мы учим

языки не для того, чтобы получить пятерку на экзамене, а с целью получить свободу и удовольствие от коммуникации. Нужно напрячь извилины, приложить усилия – тогда все получится», – мотивирует Дмитрий.

ЛИРИЧЕСКОЕ ОТСТУПЛЕНИЕ

«Поверь в себя – ты сможешь», – кричат социальные сети, всеми возможными и невозможными способами пытаясь заставить человека начать – таки делать что-то не с понедельника и вторника, а сейчас. Поддаваясь энтузиазму, мы нередко бежим в удивительный мир изучения нового и странного языка, чтобы всем показать, как мы «шпрехен зе дойтч» или «спик инглиш». Вот только лежа на мягком диване, со словами «Все равно не получится, куда уж там мне», мы блокируем себя и свое сознание, а попытки овладеть иностранным, а иногда и родным языком, заедаем горячими сосисками. И наш громкий, печальный выдох становится окончательным поражением.

НУ И КАК ЖЕ ВЫУЧИТЬ КАЗАХСКИЙ ЗА ДВЕ НЕДЕЛИ?

Резюмируя слова Дмитрия Петрова, отвечаю.

Во-первых, нужно избавиться от психологических блоков.

«В этом помогут дыхательные упражнения или йога», – сказал Дмитрий Петров.

Во-вторых, определиться, с какой целью вы собираетесь учить казахский язык.

В-третьих, полюбить язык всей душой.

В-четвертых, избавиться от выдуманных мифов о сложности казахского.

В-пятых, не ждать, что за две недели можно выучить казахский язык полностью. Помните, 14 дней вам нужны только для создания базового пласта знаний.

Өзге тілдің бәрін біл, өз тілінді құрметте. Не смогли перевести? Сделайте еще одну попытку через две недели.

Айгүзель КАДИР
ru.sputniknews.kz
(в сокращении)

ЮНЕСКО включил казахский язык в список языков, которые находятся под статусом «уязвимый». К уязвимым обычно относят те языки, которые используются дома, в быту, но не в организациях образования, например, в школах и ВУЗах. К примеру, наряду с казахским в этот список попали белорусский, башкирский и чувашский.

ОБРАЩЕНИЕ К ЮНЕСКО

Да, с белорусским все понятно. Дело в том, что хотя большинство жителей Белоруссии формально знают родной язык, но 98% студентов получают высшее образование на русском языке. Также большая часть школьников учится именно в русских школах. Здесь казахский не идет ни в какое сравнение с белорусским – у нас на казахском языке получают образование 75% всех школьников, независимо от национальности. А процент именно казахов в казахских школах доходит до 90%.

Примерно такая же ситуация в наших ВУЗах – 70% от общего количества студентов получают образование на государственном, а среди студентов-казахов данный показатель достигает 85%. Да и по числу носителей разница большая – на белорусском говорят по всему миру около 6 миллионов человек, на казахском – около 15 миллионов и это как минимум.

Но самое главное – это прогресс в развитии казахского языка, который был достигнут за годы Независимости. Число носителей в самом Казахстане выросло более чем в два раза и сейчас продолжает расти. А сравнивать казахский с башкирским и чувашским совсем уж некорректно, поскольку башкиры и чуваша, к сожалению, не имеют пока государственности и, соответственно, подвержены очень сильной ассимиляции со стороны русских.

Поэтому большая просьба к ЮНЕСКО убрать казахский из списка уязвимых языков и включить в список безопасных языков, что более соответствует истинному положению казахского языка в мире. Это необходимо сделать для того, чтобы мы, носители языка, перестали испытывать комплекс языковой неполноценности, который может негативно сказаться на дальнейшем развитии нашего родного языка – одного из самых богатых языков мира.

Также просьба к ФБ-друзьям, к активистам, патриотам, которые имеют отношение к ЮНЕСКО, к редакции Википедии и т.д. приложить все усилия для того, чтобы убрать казахский из списка уязвимых языков. С уважением, Руслан Тусупбеков.

СҮЙІНІШ!!!

После моего обращения по поводу статуса казахского языка в Википедии поменяли статус с «уязвимого» на «безопасный»! Вот что Фейсбук животворящий делает! Конечно, отредактировать саму статью в Википедии нетрудно в принципе. Но здесь важен сам факт.

Теперь дело за списком ЮНЕСКО, который тоже скоро поменяют, надеюсь.

Почему это было так важно для меня, друзья? Потому что статус «уязвимый» по отношению к языку создаёт ложное впечатление о казахском, как о не востребованном языке.

Вообще, в последнее время стали почему-то много писать о том, что наш язык вымирает и пр. Не есть ли это информационная атака на казахский язык?

Где-то нашли цифру в двадцать миллионов носителей языка, и если это количество ниже, то язык вымрет, якобы. Это далеко не так, конечно. Вон, на иврите говорят всего семь миллионов человек, но он чувствует себя очень уверенно, а чем казахи хуже евреев, скажите?

Руслан ТУСУПБЕКОВ

ОТ ЧЕГО УМИРАЮТ КАЗАХСТАНЦЫ?

ОСНОВНЫЕ ПРИЧИНЫ СМЕРТНОСТИ

По мнению заместителя директора Национального центра общественного здравоохранения МЗ РК Жамили Баттаковой, в настоящее время, как и в других странах мира, в Казахстане особое внимание необходимо уделить профилактике неинфекционных заболеваний: болезней сердечно-сосудистой системы, сахарного диабета, онкологии.

По состоянию на 2017 год в Казахстане больше всего людей умирает от болезней органов системы кровообращения – 24,44% всех умерших, на втором месте – болезни органов дыхания – 12,89%, третье место – от новообразований – 12%, меньше всего казахстанцев погибает от инфекционных и паразитарных болезней – 1,09%.

От болезней системы кровообращения в 2017 году умерло 31 536 человек, в том числе от гипертонической болезни – 856, от ишемической болезни – 11 469, от сосудистого поражения мозга – 11 864 человека.

От болезней органов дыхания скончалось 16 635 человек, из них от гриппа, ОРЗ и пневмонии – 3 670, от туберкулеза – 540 человек.

По данным КазНИИОиР, в структуре смертности населения РК злокачественные новообразования находятся среди ведущих причин. От новообразований в 2017 году умерло 15 479 человек, из них от злокачественных новообразований – 15 133 человек.

По структуре смертности от злокачественного новообразования в 2017 году рак легкого занимает первое место и составляет 13,7 умерших на 100 тысяч населения. Рак желудка находится на втором месте, составляя 9,5 человек на 100 тысяч, рак молочной железы в структуре смертности от ЗНО занимает третье место, где показатель составляет 6,9. Эксперты научно-исследовательского института отмечают, что на показатели смертности влияют уровень заболеваемости, ранняя диагностика злокачественных новообразований, выявление запущенных форм онкологических заболеваний.

От несчастных случаев, отравлений и травм в том же периоде погибло 12 538 человек, из них 908 человек – от убийств, 2 665 – от самоубийств, 2 353 человека – несчастных случаев на транспорте.

От болезней органов пищеварения умерло 11 589 человек, от инфекционных и паразитарных болезней – 1 411 граждан.

КОГО В КАЗАХСТАНЕ УМИРАЕТ БОЛЬШЕ?

По расчётам Kursiv Research и данным КС МНЭ РК, мужчин в среднем в 1,42 раза умирает больше, чем женщин.

Одной из основных причин смертности мужчин в 2017 году

Среднегодовая численность населения Казахстана в 2017 году, по данным Комитета по статистике МНЭ РК, составила 18 037 776 человек. Население Казахстана за последние 10 лет выросло на 15,1%, что обусловлено высокими темпами рождаемости и уменьшением показателя смертности (390,2 тысячи родившихся к 129 тысячам умершим в 2017 году).

Показатель смертности является одним из ключевых индикаторов здоровья населения и социально-экономического благосостояния, считает экономист Всемирного банка по Центральной Азии Азамат Агайдаров. «Традиционно уровень смертности ниже в развитых экономиках против стран с низким уровнем дохода. Это объясняется не только разным уровнем экономического благосостояния стран, но и множеством других факторов, таких как развитость социальной инфраструктуры, доступность и качество медицинского обслуживания и загрязненность окружающей среды», – отметил эксперт.

По словам эксперта, повышение смертности в периоды экономического роста может быть связано с высоким загрязнением окружающей среды, продолжительностью рабочего времени и переутомлением рабочих, а также высокой смертностью на дорогах из-за плотного трафика. «Таким образом, высокое экономическое благосостояние страны не всегда сопряжено с низким уровнем смертности и высокой продолжительностью жизни», – заключил Агайдаров.

стали несчастные случаи, отравления и травмы, что превышает смертность среди женщин в 3,46 раза, в том числе от самоубийств – в 4,34 раза, от убийств – в 4,16 раза, от транспортных несчастных случаев – в 2,54 раза, от туберкулеза – в 2,83 раза.

Самоубийств в Казахстане в 2017 году зафиксировано 2 665 случаев, из них на мужчин приходится 2 166 случаев и только 499 инцидентов среди женщин. 908 убийств совершено в стране в том же году, из них мужчин – 732 человека и 176 женщин. Отметим, что городское население лидирует по убийствам в 1,28 раза.

В транспортных несчастных случаях погибло 2 353 человека, в том числе 1 689 мужчин и 664 женщины.

По мнению экспертов МЗ РК, больше 50% всех смертей наблюдается среди мужчин. Так, например, 56% смертности от БСК, 78% несчастных случаев, травм и отравлений и 53% смертности от злокачественных новообразований приходится на население мужского пола. Как говорят представители министерства, это связано с неправильным образом жизни, распространённостью табакокурения и употреблением алкоголя, нездоровым питанием, несоблюдением режима работы и отдыха, техники безопасности на производстве и на дороге, а также низкой физической активностью.

ГДЕ В КАЗАХСТАНЕ УМИРАЕТ БОЛЬШЕ ЛЮДЕЙ?

В регионах показатель смертности населения заметно отличается. По общей смертности в Казахстане лидирует Северо-Казахстанская область (6 640 умерших к 560 942 человек населения региона), за ней идут, соответственно, Костанайская (8911 к 877 375), Восточно-Казахстанская (14 031 к 1 386 656), Акмолинская (7393 к 736 656) области.

По сведению МЗ РК, наиболее высокие показатели смертности от болезней системы кровообращения наблюдаются в Карагандинской (314,27 умерших на 100 тыс. населения), Акмолинской (259,14), Павлодарской (221,58), Западно-Казахстанской (220,27), Северо-Казахстанской (217,49) областях. Наиболее низкие – в Мангыстауской (59,86), Кызылординской (123,5), Актюбинской (130,03), Атырауской (131,90) областях и в Астане (123,10).

По данным КазНИИОиР, лидирующие позиции среди регионов по высокому уровню смертности по злокачественным новообразованиям принадлежат Павлодарской – 130,8 умерших (на 100 тысяч населения в 2016 году – 142), Восточно-Казахстанской – 126,5 (2016 год – 129,2), Акмолинской – 120,5 (2016 год – 121,6), Северо-Казахстанской – 115,7 (2016 год – 121,6), Карагандинской – 95,5 (2016 год – 99) областям. Как отметили в КазНИИОиР, возрастание показателя смертности относительно 2016 года были зарегистрированы в Южно-Казахстанской области – 53,2 на 100 тысяч населения (2016 год – 48,9) и в Алматы – 86,4 (2016 год – 83,1).

СМЕРТЬ НА ДОРОГЕ

По сообщению ВОЗ, ДТП обходятся большинству стран в 3% их валового внутреннего продукта. 90% случаев смерти на дорогах происходит в странах с низким и средним уровнем доходов, хотя на эти страны приходится примерно 54% всех транспортных средств в мире.

Как сообщается в докладе ВОЗ, в мире ежегодно в результате дорожно-транспортных аварий умирает более 1,25 миллиона человек. Лица, пострадавшие в результате ДТП, их семьи и страны в целом несут значительные экономические убытки, в том числе стоимость лечения, утраченная продуктивность тех, кто погиб и стал инвалидом из-за травм, а также членов их семей, которым необходимо время, свободное от работы или учебы для ухода.

В Казахстане, по данным КС МНЭ РК, в транспортных несчастных случаях в 2017 году погибло 2 353 человека, в дорожно-транспортных происшествиях умерло 2 086 человек. Большинство погибших в дорожно-транспортных происшествиях находилось в возрасте 21-39 лет.

Число дорожно-транспортных происшествий в стране расценилось по следующим видам: наезд на пешехода – 43,5%, столкновения транспортных средств – 35,3%, вследствие опрокидывания – 7,9%, наезд на

препятствие – 4,4%, вследствие падения пассажира – 3,3%, наезд на строящиеся транспортные средства – 1,7%, наезд на животных – 0,7%, наезд на велосипедистов – 2,0%, другие виды происшествий – 1,2%.

По словам ведущего специалиста по транспорту Всемирного банка Али Каракуловой, официальная статистика РК дает информацию только по пяти причинам дорожно-транспортных происшествий. Так, из года в год лидирующей причиной ДТП является превышение скорости (29% от общего числа ДТП в 2017 году), на втором месте – проезд пешеходных переходов (13%), выезд на полосу встречного движения и переход пешеходами проезжей части в неустановленном месте (по 4%), управление транспортных средств в состоянии алкогольного и наркотического опьянения (2%), в остальных 47% причина ДТП указывается как «другие».

По мнению эксперта, для снижения аварийности необходимо знать все причины. «Для этого нужно улучшить сбор данных и учитывать такие параметры, как, например, отвлечение за рулем на чтение СМС, звонки, еду (лидирующая причина аварий в США), дефекты дизайна автотранспортного средства, небезопасное перестроение, вождение в состоянии сонливости, дефекты дорожной инфраструктуры, опасный дизайн дороги, погодные условия, время суток, езда впритык к впереди идущему авто, ямы на дорогах и прочее. Для снижения уровня ДТП и снижения смертности в Казахстане можно использовать программу безопасности на дорогах Vision ZERO», – заключила представитель ВБ по ЦА.

Одной из частых причин ДТП представитель ТОО «Казхавтордор» Азамат Базарбеков считает засыпание и потерю бдительности водителей на дорогах. Эксперт отметил, что в Казахстане проводится активная работа по применению шумовых полос для повышения внимания водителей на аварийно-опасных участках дорог и при подезде к пешеходному переходу, для оповещения участников движения о состоянии покрытия проезжей части и погодных условий на основных участках автомобильных дорог республиканского значения устанавливаются светодиодные дорожные знаки с меняющейся информацией: «Дождь», «Снег», «Туман», «Гололед».

«В 2018 году предусмотрено устройство информационного табло в количестве 22 штук для измерения фактической скорости движения автомобиля», – сообщил Базарбеков....

ЗАЧЕМ РОССИЯ ПУГАЕТ КАЗАХСТАН ТРЕТЬЕЙ МИРОВОЙ ВОЙНОЙ

Накануне в России прошла конференция, посвященная проблематике экстремизма, терроризма и радикальных религиозных течений. Ключевым выступлением на конференции стала речь председателя научно-консультативного совета при Антитеррористическом центре СНГ полковника полиции и доктора юридических наук Марианны КОЧУБЕЙ.

Основной темой её выступления стала якобы грядущая третья мировая война. Также российский эксперт заявила, что в грядущем конфликте россияне «ждут испытания, а наших братьев - узбеков, казахов и таджиков - ждут еще большие испытания».

По мнению госпожи Кочубей, война начнется с Азии. При этом во время своего выступления она даже показала карту, где были обозначены «фронта» грядущей войны. На этой карте территория Казахстана напрямую попадает в область так называемого прикаспийского фронта.

Учитывая столь громкие заявления, корреспондент обратился к политологу, специализирующемуся на вопросах Центральной Азии и Ближнего Востока, Исламу КУРАЕВУ, дабы узнать, почему в России заговорили о третьей мировой войне и по какой причине Казахстану в ней прогнозируют ужаснейший исход.

- Марианна КОЧУБЕЙ заявила, что «барабаны войны слышны все отчетливее», и спрогнозировала грядущую третью мировую войну. Оправданны ли такие заявления или же все это высосано из пальца?

- Если говорить честно, то особых причин для так называемой третьей мировой войны нет. В докладе госпожи Кочубей я не увидел каких-либо аргументов или предположений к этому. Просто ряд непонятных прогнозов, половина из которых говорит, что человек в целом не владеет ситуацией. Некоторые факты, особенно связанные с Афганистаном, сильно выдают докладчика и напрямую противоречат последней встрече в Москве между рядом стран и лидеров «Талибана».

- Многие эксперты считают, что время глобальных, мировых войн уже давно прошло и все

последующие конфликты будут происходить локально.

- Соглашусь с этим мнением, так как и сам не раз высказывался таким образом, так как глобальные войны — это что-то заоблачное на данный момент. А вот локальные войны — это нормальная тенденция современного мира, которая началась после установки биполярной системы миропорядка. Хотя, скажу больше, именно эта система и задала тон локальным войнам. На самом же деле в будущем будут воевать не государства, а частные военные компании, отстаивая интересы не только стран, но и ТНК, которые за последние годы укрепили свое влияние как международных акторов.

- Госпожа КОЧУБЕЙ назвала четыре очага военных конфликтов. «Первым фронтом» она назвала регион Южно-Китайского моря и объяснила это обострившимися отношениями Китая и США. Действительно ли конфликт между Америкой и КНР может обостриться настолько сильно?

- И КНР, и США понимают, что им это не особо-то надо. Даже в нынешней экономической войне между этими странами мы наблюдаем ситуацию, когда стороны находят компромиссы, идут на уступки и договариваются. Китай не та страна, которая ведет агрессивную политику, все мы знаем, что это государство гармонии... Мысль у них заложена следующим образом: «Зачем применять силу, ведь если мы захотим, то и так сможем поглотить весь мир».

- «Вторым фронтом» Кочубей называет Центральную Азию и считает, что она будет переправной точкой для вторжения боевиков Синьцзян-Уйгурского автономного района в Китае.

- Госпожа Кочубей, скорее всего, не знает о военном потенциале Китая и о том, как

он пресекает подобные действия у себя. Думаю, что мы в Казахстане отчетливо знаем, что там творится, из-за поступления различной информации. Идет полная ассимиляция, и прикладывается максимальное количество усилий для деисламизации региона. И горстка боевиков там растворится, как и тысячи таких же их предшественников...

- На что рассчитаны столь громкие заявления о третьей мировой войне? Для кого и зачем они делаются?

- Видимо, российская сторона всеми силами пытается убедить страны ЦА для дальнейшего укрепления военного сотрудничества с РФ. Москва отчетливо понимает, что страны Центральной Азии уже постепенно уходят из-под ее влияния в силу того, что общество в этих странах уже другое, и в большом смысле государства стали моноэтническими и готовы выстраивать свою собственную внешнюю политику. В связи с этим выгодно создать мнимую опасность в виде террористов, угрозы новой войны и, конечно же, пугать тем, что Китай хочет нас поглотить.

Скорее всего, они проверяют реакцию нашего общества, нащупывают уязвимые места. Боевики нам уже не страшны, а вот тема Китая звучит хорошо. Но сама тема искусственно раздута до максимума. На мой взгляд, не стоит обращать внимание на такого рода заявления и следовать своим курсом, не усложняя самим себе жизнь.

Со своей же стороны хотел бы призвать наших граждан не вестись на провокации и не устраивать синофобные настроения, все это больше похоже на шоу.

Почему Путин так и не победил ИГИЛ и какова вероятность вторжения террористов в Казахстан

Недавно глава МИД РК Кайрат АБДРАХМАНОВ заявил, что «разгромленные» в Сирии террористы ИГИЛ, являющиеся выходцами из стран ЦА, могут стать реальной угрозой для нашего региона. Подобное заявление сразу же вызывает несколько вопросов. Во-первых, действительно ли ИГИЛ можно назвать «разгромленным»? Ведь боевые действия на территории Сирии до сих пор идут, а из зарубежных новостных сводок можно узнать, что сдаваться террористы пока не собираются и на данный момент набирают силу.

Во-вторых, действительно ли ИГИЛ может быть «реальной угрозой» для стран Центральной Азии и для Казахстана в частности? Именно с этими вопросами корреспондент обратился к политологу Исламу КУРАЕВУ.

- На своей странице в Facebook вы пишете о том, что можно предполагать укрепление ИГИЛ. Что происходит и чем можно объяснить это укрепление?

- Данное высказывание было относительно группировки, расположенной в Сирии. Ситуация там крайняя, в той же провинции Сувейда, которая в большей своей части пустынная и фактически неприступна. Эту территорию уже долгое время контролирует ИГИЛ, а правительственные войска основательно там забуксовали, погибают сотни солдат и падает моральный дух армии. Аналогичная ситуация складывается и в районе города Хаджин, где вроде с успехом продвигались силы СДФ (курды), а после песчаной бури без авиации и дронов стали уступать территории одну за другой. Это все придало ИГИЛ силу и второе дыхание, таковы успехи террористов не только в Сирии, но и в Ираке. События таким образом уже давно не развивались.

- Еще в конце 2017 года Владимир ПУТИН заявлял чуть ли не о полном разгроме ИГИЛ. Почему боевые действия идут до сих пор?

- Объявление победы — это исключительно политический ход и не более. Для разгрома террористов еще многое надо сделать. Они фактически создали некие квазигосударственные анклав внутри Сирии и успешно их обороняют. Их армия приспособлена к ведению такого рода военных действий и к сложившимся погодным условиям в отличие от армии Асада или же курдских формирований.

- Что мешает победить ИГИЛ? Кому может быть выгоден непобежденный ИГИЛ?

- Непобежденный ИГИЛ — это легитимность присутствия третьих сил на территории Сирии. Но и победить их не так просто. Там, где расположились боевики, невозможно действовать авиации, а без нее продвижение идет крайне сложно и фактически обрекает идущих туда солдат на самоубийство. Вот и вся картина.

- Глава МИД РК Кайрат АБДРАХМАНОВ, отвечая на вопросы РИА Новости, заявил, что боевики ИГИЛ могут стать «реальной угрозой» для Центральной Азии. О какой угрозе идет речь?

- Если бы такое заявление сделал полевой генерал, который прошел войну, то можно было бы воспринимать его всерьез. Военные действия на территории РК точно невозможны в силу своей особенной географии и погодных условий, да и демография у нас не соответствует территории.

Теперь попробую объяснить, почему именно эти факторы:

География. Да, ландшафт нашего государства приспособлен к партизанской войне, но нужно знание региона, чего у ИГИЛ нет. Плюс ко всему наши города расположены слишком далеко друг от друга, растягивание фронта ничего не даст, нужна миллионная армия с тяжелой техникой.

Погода. Попробуйте представить, что будет с людьми, которые всю свою жизнь провели в теплой Сирии, а после поехали в холодную Центральную Азию, где ветры отмораживают части тела.

Демография. В Казахстане нет того количества людей, которые были бы сторонниками ИГИЛ, да и население наше их не поддержит, а без населения продвижение в города нереально.

- В какой из стран ЦА могут обособиться сирийские террористы?

- Вопрос надо ставить следующим образом: «А ослались ли еще террористы ИГИЛ?». Думаю, нашим странам не стоит особо переживать, главное — реагировать вовремя на различные вызовы, дабы не создавать прецедент среди населения.

- Если все же допустить, что выходцы из ИГИЛ обособятся в одной из стран ЦА, то может ли это привести к масштабному вооруженному конфликту, подобному сирийскому?

- Если не ошибаюсь, в Центральной Азии с 1991 года ожидают войну, но ее все еще нет и не будет в ближайшее время. Зачем террористам ЦА, в которой особо ничего нет, когда можно пойти в ту же Европу. Какое-то сомнительное запугивание населения идет. В иранской прессе аналогичные заявления, хотя недавно я дал широкое интервью иранским изданиям, где обрисовал реальную картину происходящего. Удивило, что они перестали раскачивать тему. А вот чего добиваются российские и наши СМИ, относительно непонятно.

Қазақ Бас сәулет-құрылыс академиясы биылғы күзде сәулет-құрылыс және дизайндық бейін мамандықтары бойынша оқу-әдістемелік бірлестігінің 30 жылдық мерейтойын атап өтпекші. Оқу-әдістемелік бірлестіктің жоғары білім саласында қазіргі алатын орны ерекше болғандықтан қысқаша тарихи шолу жасайық.
ОӘК алғаш рет 1987 жылы, сол кездегі КСРО жоғары және арнайы орта білім министрлігінің бұйрығымен мемлекеттік-қоғамдық ұйым ретінде құрылған болатын. Алғашқы мәжілісі Мәскеу инженерлік-құрылыс институтында өтті және оған еліміздің 24 жоғары орны мен бірқатар министрліктердің өкілдері қатысты. ОӘБ құрамына инженерлік-құрылыс мамандығы бойынша КСРО 142 ЖОО енді, оның 11-і қазақстандық жоғары оқу орны болды.

ЖАҢА БАСТАУЛАР ҚАЙНАРЫ

Барлық ЖОО географикалық орналасу сипатына қарай 15 өлкелік бөлімге бөлінді және бас өлкелік институттар белгіленді. Қазақ КСР бойынша бас өлкелік институт болып Алматы сәулет-құрылыс институты, ал Қазақ өлкелік бірлестік төрағасы болып АСҚИ ректоры – П.А.Атрушкевич тағайындалды.

ОӘБ негізінде құрылыс саласындағы жоғары оқу орындарының Қауымдастығы қоғамдық ұйым ретінде құрылып, жоғары білім саласындағы өзара әрекеттер мен бірлесе жұмыс істеу мүмкіндігін кеңейте түсті. Қазіргі таңда бұл қауымдастық халықаралық қоғамдық ұйым мәртебесін алғанын және біздің оқу орнымыз оның белді мүшесі екенін мақтаншыпен айта аламыз.

Қазақстан Республикасы тәуелсіздігін алғаннан кейін 1993 жылдың желтоқсан айында ҚР БЖҒМ бұйрығымен жоғары оқу орындарының оқу-әдістемелік бірлестігі ұйымдастырылып бекітілді. Осы бұйрық негізінде ОӘБ қызметінің типтік ережелері мен құрылымы айқындалды. Қазақстан Республикасы бойынша сәулет-құрылыс мамандықтары бағытындағы бас жоғары оқу орны болып – Қазақ мемлекеттік сәулет-құрылыс академиясы анықталып, оған 14 ЖОО мүше болып кірді.

ҚР БЖҒМ 2003 жылдың қаңтар айындағы №42 бұйрығы бойынша Республикалық оқу-әдістемелік кеңес (РОӘК) Ережесі бекітілді және «Оқу-әдістемелік секция (ОӘС)» түсінігі қалыптастырылды. Қазақстан бойынша сәулет және инженерлік-құрылыс мамандықтарына басшылық ҚазБСҚА құзырына берілді. Қазіргі таңда оның құрамына көп деңгейлі (бакалавриат, магистратура және докторантура) «Сәулет», «Дизайн», «Құрылыс», «Құрылыс материалдарын, бұйымдары мен конструкцияларын өндіру», «Ағаш өңдеу және ағаштан жасалған бұйымдар технологиясы (қолдану саласы бойынша)» мамандықтары кіреді.

Сәулет және инженерлік-құрылыс мамандықтары бойынша ОӘБ өз міндеттерін АСҚИ-ҚазБСҚА негізінде 1988 жылдан бастап жүзеге асыра бастағандығын қысқаша шолудан анық байқауға болады. Бұл бірлестікке басында 11 ЖОО мүше болса, қазір олардың саны 38-ге жетті.

ОӘБ мақсаты – сәулет-құрылыс және дизайндық бейін мамандықтары бойынша Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру сапасы мен дамуын қамтамасыз ету және білім беру ұйымдарының қызметін үйлестіру болып табылады. Осы мақсатта ОӘБ мәжілістерінде ҚР білім саласын дамыту бойынша мемлекеттік бағдарламалары, жоғары

білім және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мемлекеттік стандарттарының жобалары, типтік оқу жоспарлары мен бағдарламалары, ҚР бойынша мамандық жіктегіштері талқыланып, оқулықтар мен оқу құралдарына пікір білдіріп, баспадан шығаруға ұсыныстар енгізу сияқты өзекті мәселелер қарастырылады.

Республикалық оқу-әдістемелік бірлестік жұмысының мән-мазмұны 2000 жылдан бастап өзгеше сипат алып жаңара бастады. Себебі, іс тізгінін ҚазБСҚА ректоры, техника ғылымдарының докторы, жас та жігерлі, терең білімді азамат, профессор Ә.А. Құсайынов өз қолына алған болатын. Ол жоғары мектепте жүргізілетін

оқу-тәрбие жұмыстарын түбірімен қайта құру арқылы білім беру бағдарламаларын алғы саптағы жақын және алыс шетелдік университеттердің білім стандарттарына барынша сәйкестендіруге күш салды. Қазақстан үшін тың бастама – кредиттік оқу жүйесі енгізілді, бұл шара студенттерге әлемдік білім кеңістігінде еркін жүзуге, білімін шетелдерде еш кедергісіз жалғастыруға, мамандығы бойынша алған дипломын әлемнің кез келген бұрышында танытуға кеңінен мүмкіндік берді. Осы бағытта, оқу-әдістемелік бірлестік тек елімізде ғана емес, алыс-жақын шетелдермен де байланысқа шығып жұмысын жаңа қырынан көрсете бастады.

2000 жылдан бастап дипломдық бітіру жұмыстарының көрме сайыстары жүргізіле бастады. Конкурстар Қазақ бас сәулет-құрылыс академиясында басталып, өлкелік жоғары оқу орындарында да өткізілді. Мысалы, 2003 жылы Қорқыт-Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университетінде, 2004 жылы Д.Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік техникалық университетінде, 2007 жылы М.Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінде, 2009 жылы С.Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінде талқыланып өткізілді.

Қазақстан тарихында тұңғыш рет, т.ғ.д., профессор, академик Ә.А.Құсайыновтың тікелей ұйымдастыруымен және ТЮРКСОЙ бас хатшысы Д.Қ.Қасейіновтің қолдауымен, 2009 жылы Түркияның Малтепе университетінде алғашқы халықаралық сайыс өткізілді. Осы сайыс Еуразия сәулет-құрылыс және дизайнерлік мектептерінің қалыптасуына, сайыстың әрі қарай Халықаралық Фестиваль дәрежесіне дейін дамуына жол ашты.

Фестиваль жұмыстарын сапалы түрде реттеу мақсатында, оның техникалық жақтарына да көп көңіл бөлінді. Бұрын бакалавриат және магистратура дәрежесіндегі бітіру жұмыстарын қағаз түрінде арқалап келіп талқылайтын алқа мүшелері 2016 жылдан бастап on-line тәртіпке көшті. Бұл тәртіптің артықшылықтары өте көп – алқа мүшелері әр елден, әр жоғары оқу орнынан болуы; сайысқа келіп түскен бітіру жұмыстары оқу деңгейі мен мамандығына қарай сараланып сайтқа жүктелуі; алқа мүшелері ешқандай шығынсыз өз жұмыс орнында отырып бағалау мүмкіндігі; алқа мүшелерінің қандай да бір ықпалдан тәуелсіздігі; жұмыстар нәтижесін күні бұрын қорытындылау және жүлделі орындарды анықтау; дипломдар мен сертификаттарды уақытылы топтыру және т.б.

Жыл сайын осы Халықаралық Фестиваль жұмысының қарқындап дамып,

оған қатысуға тілек білдірген алыс-жақын шетелдіктер саны артып келе жатқандығы – оның заман талабына сай өміршеңдігінен хабар береді. Сөзіміз жалаң болмас үшін мысалдар келтіре кетейік:

I Халықаралық Фестиваль 2009 жылы Түркияның Стамбул қаласында Малтепе университетінде өткізілді. Оған Еуразияның 7 елінен 18 ЖОО қатысып, 115 бітіру жұмыстары талқыға салынды; II Халықаралық Фестиваль 2011 жылы Қазақстанның Алматы қаласында Қазақ бас сәулет-құрылыс академиясында өткізілді. Еуразияның 8 елінен 36 ЖОО қатысып, 200 бітіру жұмыстары талқыланды; III Халықаралық Фестиваль 2013 жылы

Түркияның Стамбул қаласында Йылдыз техникалық университетінде өткізілді. Еуразияның 12 елінен 38 ЖОО қатысып, 261 бітіру жұмыстары сайысқа түсті; IV Халықаралық Фестиваль 2014 жылы Қырғызстанның Ыстық көл аймағында өткізілді. Еуразияның 8 елінен 33 ЖОО қатысып, 241 бітіру жұмыстары талқыға салынды; V Халықаралық Фестиваль 2015 жылы Италияның Флоренция қаласында Ромуальдо дель Бианко Қоры негізінде өткізілді. Еуразияның 15 елінен 37 ЖОО қатысып, 217 бітіру жұмыстары талқыланды; VI Халықаралық Фестиваль 2016 жылы Солтүстік Кипрдің Пейкоша қаласындағы Таяу Шығыс университетінде өткізілді. Оған Еуразияның 18 елінен 51 ЖОО қатысып, 246 бітіру жұмыстары талқыланды; VII Халықаралық Фестиваль 2017 жылы Ресейдің Самара қаласындағы Самара мемлекеттік техникалық университетінде өткізілді. Еуразияның 15 елінен 52 ЖОО қатысып, 332 бітіру жұмыстары талқыланды. Таяу арада VIII Халықаралық Фестиваль Кишинев қаласындағы Молдавия техникалық университетінде өткізіледі деп жоспарлануда. Оған қатысуға тілек білдірген Еуразия елдері мен талқыға түсетін жұмыс саны біршама артқан.

Еуразия сәулет-құрылыс және дизайнерлік мектептерінің Халықаралық Фестиваль жұмысының тағы бір ерекшелігі – тәрбие жұмыстарына да көп көңіл бөледі: қазақ халқының ұлттық құндылықтары мен салт-дәстүрлері кеңінен насихатталып, Еуразия елдеріне паш етіледі. Халықаралық Фестивальға қатысушы әр ел өз мәдениетінен хабар беріп, үлес қосады. Шын мәнінде, бұл Фестиваль өз тәртібі мен ұстанымдары қалыптасқан халықаралық мерекеге айналып келеді. Осы жылдар ішінде оқу-әдістемелік бірлестік қызметі өз құрамына білім саласын дамыту және жетілдіру ісіне шын берілген нағыз жанашырларды, өз ісінің майталмандарын топтастыра алатын мықты командаға айналғанына уақыт куә.

Еліміздің жарқын болашағын тұрғызуға лайықты жаңа ұрпақты тәрбиелеуде, оларға заман талабына сай жоғары сапалы білім беріп, ғылым мен техника жетістіктерімен сусынды мамандарды дайындауға зор үлес қосып келе жатқан ұйым мүшелеріне зор табыстар тілейміз! Мерейтой құтты болсын!

Бану ӘЖІФАЛИЕВА,
т.ғ.м. «Құрылыс» мамандығы
бойынша оқу-әдістемелік
комиссия мүшесі

Қазақ Бас сәулет-құрылыс академиясы

■ ІС-ШАРА

АЛМАТЫДА XI MEDIA-ҚҰРЫЛТАЙ ӨТТІ

Онда қалыптасқан дәстүрге сай бас редакторлар мен қазақстандық басылымдардың иелері, сарапшылар, саясаттанушылар, журналистер мен қоғамдық қайраткерлер отандық БАҚ нарығын дамытуға байланысты мәселелерді кең ауқымда талқылады.

«Қазақстанның медиа нарығы: жыл сайынғы тексеру және диагностика» тақырыбына арналған басты панельдік отырыс дәл осы мәселелерді қамтыды. Жиында ақпарат және коммуникациялар министрлігінің өкілі Бекзат Рахымов, Медиа альянс басқармасының төрағасы Арманжан Байтасов, Құқықтық медиа орталығының директоры Диана Окременова және басқа сарапшылар Қазақ елі қоғамының жалпы әлеуметтік-экономикалық өмірі аясындағы медиа-нарықта қазір болып жатқан өзгерістер жөнінде ой қозғады. Сол секілді «Алаш медиа тобы» ЖШС бас директоры Батыр Қазыбаев, саясаттанушы Айдос Сарым, «Atameken Business Channel» ЖШС бас директоры Канат Сахарияновтардың пікірлері көңілден шықты.

Конференцияның «Цифрлік дәуірдегі бұқаралық медиа: өлше де, үстем бол» деген басты тақырыбы кездейсоқ таңдалып отырған жоқ. Жаппай цифрге көшіп жатқан осы заманда медиа тиімділігін дәл әрі нақты өлшеу БАҚ-тың бизнес-стратегиясына тікелей әсер етеді.

Арнайы панельдік пікірталаста, әсіресе, соңғы жылдары зор маңызға ие болып келе жатқан қазақ тіліндегі БАҚ-ты дамыту мәселесіне баса назар аударылды. Өйткені мемлекет қазақ тілді БАҚ-ты дамытуға елеулі қаржы салғанына қарамастан, бұл іс әлі де болса нарық талабына сай қадам баса алмай отырғаны, контентті монетизациялау жағы өте бәсең екені, жарнамаға бөлінетін уақыт пен алаңды сату жағынан маркетингтік стратегиясының жоқтығы жасырын емес «Біз бұрынғысынша пікірталастар мен талқылау аясында медиа нарықтың ең өзекті деген мәселелеріне баса көңіл бөліп отырмыз, – деді Қазақстан Баспасөз клубының президенті Әсел Қарауылова. – Өткен жылдар ішінде Медиа-құрылтай саладағы ең басты оқиғалардың біріне айналып үлгерді. Біздің міндетіміз – нақты мәселелердің бетін ашып, олардың шешімін тауып, келісімге келу, медиа саласының ашықтығы мен кәсіби деңгейін көтеру». Сондай-ақ, іс-шарада БАҚ жұмысының тиімділігіне талдау жүргізуге арналған дүниежүзі мойындаған технология – Charbeat сервисін Қазақстанда іске қосу аясында шеберлік сабағы өтті. Нью-Йорктен келген Charbeat командасы қазақстандық БАҚ-тың бәсекеге қабілеттілігін көтеруге арналған жүйенің мүмкіндіктерін егжей-тегжейлі түрде көрсетіп, халықаралық басылымдардың табысты кейстерімен таныстырды. Сонымен қатар жиын барысында Factcheck.kz командасы фактчекингке арналған арнайы шеберлік сабағын өткізді. Медиа-мамандар жалған аккаунттар мен фотосуреттерді тануға арналған жаңа құралдарды, ашық деректермен жұмыс істеу технологияларын ұсынды.

Айта кетейік, аталған жобаның тұрақты ұйымдастырушысы және авторы – Қазақстан Баспасөз клубы.

«КАК ЖЕНИХ ВСТРЕЧАЛСЯ С НЕВЕСТОЙ — ТРАДИЦИЯ УРЫН БАРУ

В старину у казахов между сватовством и свадьбой жених должен был навестить невесту. Такие визиты назывались Урын бару (тайные визиты)

КАК ПОНРАВИТЬСЯ ТЕСТЮ

Урын бару не считается зазорным после проведения обряда Өлі-тірі (жертвоприношение животного — обычно барана, который приносили родственники со стороны жениха). Считалось, что таким образом получалось разрешение от предков-арухов и расценивалось как священный акт.

осы салттың жастардың жүздесуіне ресми рұқсаттың болмағының белгісі» деп, жұқалап қана кетіпті. Ал, «Адырнада» «...Мұхтар Әуезулы (?) «Абай жолы» шығармасында қазақ халқының осы бір «Урын бару» деп аталатын айшықты салтын суреттеуге тоғыз бет арнаған. Мен төменде содан қысқаша үзінді келтірдім» деп үзінді береді. Бірақ... Абай мен Ділдәнің некесі қиылған жерді тастап кетеді. Неге?.. Біз де әрбір сөзі тұнып тұрған тәлім-тәрбие ұлы кітаптан үзінді берейік.

«АБАЙ ЖОЛЫ» НЕ ДЕЙДІ?

«...Күйеудің үйіне бұл кеште халық сыймай, кернеп кеткен. Қазір мұнда Алшынбай, Ұлжан, Ізғұтты екі жақтың үлкендері, бас құдалары лық толы. Абайлардың алдына

«...Қазақ дәстүрі бойынша күйеу жігіт қалыңдықтың ұзатылу тойына дейін оған қанша рет (ұрын келіп, қалыңдық ойнап) жолықса да, әдеттен тыс жақындыққа барып, қыз абыройын уақытынан бұрын төкпеу керек. Бұл әдетті бұлжытпай орындауға қазақ халқының қатал қарайтындығы XVII ғ. Соңы мен XIX ғ. бірінші жартысында жарық көрген әдеби мұраның бәрінде дерлік айтылған. Ал, XIX ғ. екінші жартысында, XX ғ. басында бұл тәртіптің еңбектегенін де көптеген авторлардың еңбектерінен байқауға болады. Әдетке қанша қатал болғанмен, күйеудің тәжірибесіне, пысықтығына және қалтасының қалыңдығына байланысты бұл ғұрыпты аттаушылық та болып жататын, әйтеуір заңды күйеу болғандықтан, ата-ана

...9.Егер күйеу ұрын тойда қалыңдықты пәктігінен айырса, неке төсегін төсеген жеңелерге кәдесін береді. 10.Жігіттің қара шаңырағында неке қиюдың орнына отқа май құю, шалқып жанған отқа үш рет басын жерге иіп, тәжім ету салтанаты жүреді. Мұнан соң келінді жұмсақ иленген терінің үстіне отырғызады». (Балашағасы көп болсын деген ырым ғой — Ө.А.)

СЕЙІТ КЕНЖЕАХМЕТОВ НЕ ДЕЙДІ?

Отыз жыл тірнектеп жиып, қазақ ағылшын, орыс тілінде «Қазақ халқының салт-дәстүрлері» деген керемет кітап шығарған марқұм этнограф, жазушы, ақын С.Кенжеахметов ағамыз аталған кітаптың 17-18-бетінде былай деп жазады: «Қынаменде (ұрын келу). «Қынаменде» (дәстүр). «Қынаменде, жар-жар мен беташар бар, өленсіз солар қызық бола ма гүл? (Абай). Бұл да ұлттық ғұрыпымызда салтанатты да, көңліді кештің бірі. Құда түсіп, уәде пісіп, қалың мал төлеген соң күйеудің атастырған қалыңдығын алғаш рет көруге келген тойы «қынаменде» деп аталады. «Шығыс халықтарында «қынаменде» кеші қыз абыройының тазалығын білдіру үшін қалыңдықпен бірге болған күннің ертеңіне өткізіледі. Ән, күй, би қатар жүргізілетіндіктен «қынаменде» жас жұбайлардың шаттық кешіне, жастардың махаббат мұратына жету символына айналған. (КСЭ, 7-том). Бұл да дәстүрге бай еліміздің тәрбиелік ережесінің бір саласы».

Өз малын өзімдікі дей алмай қалған жалтақ қазақ (бүгінгі заман әдеттен біз әлі де арылған жоқпыз) Қазақ Совет Энциклопедиясында да «Шығыс» деп мәймөкелеп отыр, өйтпесе қазақтан басқа ұрын бару кімде бар? Ұрын барудың бір мағынасын «алғаш рет» деген сөз ашып тұр. Ол заманда бойжеткен жасқа жөні түзу қыз баласының айттырылмай жететіні өте аз болғанын есте ұстауымыз қажет.

Ары қарай Сейіт ағамыз орысша бөлімінде былай дейді: «Қынаменде» отмечают после того, как становится очевидным, что честь девушки не запятнана. На следующий день устраивается всеобщее веселье с песнями и танцами».

Бердалы бауырымыздың бұған дейінгі жазғандарынан біздің көзімізге түскенінің ішінен мынадай сорақылықты көрмеген едік, тілімізге тиісетіндердің, дінімізді көкпар етіп жатқандардың қатарына енді ең қымбатты, баға жетпес ең асыл, рухани байлық-қазынамыз («Қазақтарды оқытып керегі жоқ, өйткені олардың салт-дәстүрлері тұнып тұрған білім!» А.Семенов-Тянь-Шаньский) — салт-дәстүрімізге күйе жағу басталған соң шыдап тұруға шамамыз қалмады.

Сонымен, бұндай мақала бізге не береді? Өзгеге не береді? Біздің «азаматтық неке керек!» деп, ойнастық пен жезөкшелікті заңдастырғысы келіп, екі санын шапаттап шауып жүрген әсіре-демократтар мен ультраоқымыстыларымыздың қолына керемет «көзір» береді.

«Қайтсек қазақтың арасына от саламыз» деген түпкі арам оймен, бетке жамылып алған түрлі бетпердені пайдаланып, қазақтың қолымен ұруға, қазақты қазаққа айдап салуға келгенде алдарына жан салмайтын орыстілді басылымдарға жерден жеті қоян тапқандай, шәпкісін аспанға ата қуануға мүмкіндік береді. Орысша жазатын бауырымыз халқына «медвежья услуга» жасап отырғанын сезбегені ме? Ермек Тұрсынов деген біреу қазақ қыздарын мал сияқты ақшаға, ақшасы жетпей қалса бағалы аңның терісіне сатқан деп кино түсіріп, атын шығарып еді, Бердалы «қазақтар некесіз өмір сүрген» деп әйгілі болмақшы ма? Басқа-басқа, дәстүр тақырыбына қалам сілтеп жүрген ол некесіз туған баланы қазақ «шаға» деп, үлестен қаққанын, жолын бермейтін болғанын білмей ме? (Екі некелі әйелге жас келінді қолтықтатпайтын секілді). Қисайған жүгімізді түзете алмай жүргенде, Президенттің өзі бұл мәселеге білек сыбана кірісіп, «рухани жаңғыру» бағдарламасын енгізіп жатқанда «рухани қаңғыруға» жол ашқанымызға жол болсын? Бізге керегі осы ма еді?!..

ДӘСТҮР НЕ ДЕЙДІ, БЕРДАЛЫ НЕ ДЕЙДІ?

Қарашаның 2-күні Бердалы Оспан 365.инфо.кз сайтында жарияланған қазақтың «ұрын бару» салты жайлы мақаласын фейсбукке салды. Оқып көріп, таң қалдық. Сөзіміз жалаң болмас үшін үзіндіні ұзақтау етіп беруге мәжбүрміз, бірақ, орысша айтсақ «оно стоит того»...

шымылдық түріліп, үлкендерден жастар жағын бөліп тұр. ...Ділдә келісімен ас жасалып, төр де, шымылдық іші де ас жеді. Бірақ, күйеу мен қалыңдық көп дәм татқан жоқ. Сол астың артынан төрде отырған, түсі Абайға көрінбейтін бір молда неке оқыды. Суық су құйған бір кесе төрдегі жұртты жағалап кеп, Абайға ұсынылды. Абай ұрттады да, Ділдәға берді.

Осының артынан екі жеңге ақырын күлісіп кеп, Абайдың алдына қарсы отырып, екеуінің де оң қолдарын алып, біріне-біріні ұстаттырды. ...Жеңге Абайдың қолын өзі көтеріп апарып, Ділдәнің арқасындағы қос бұрымына тигізді. ...Қол ұстату, шаш сипату деген атакты ырымдар осы. ...

Некеқияр мен той салтанатының бәрі өткен соң, үлкендер тегіс дауыстап бата қылысты да, жалпыға айтқандай: — Қайырлы болсын! — Қызық ұзақ болсын! — Құтты, құтты болсын! — десті. Шымылдық арқылы Абай мен Ділдәға айтқан ата-ананың тілектері еді. Осыдан соң барлық үлкендер күрт көтеріліп, шығып кетті.

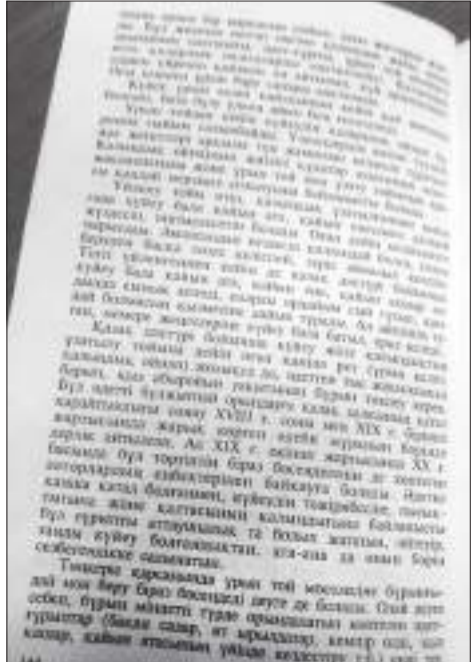
Олардың артында іркіліп қалған жастар да, бұл кеште көп отырмай, ерте тарасты. Күйеу, қалыңдықты онаша қалдырудың қамы сияқты».

Авторға «орысшада неге «внебрачные» деп жаздым» деген сұрағымызға «Мен не жазсам да ғалымдарға сүйеніп жазамын, Х.Арғынбаевты оқы» деген жауап алдық. Бұрын да оқығанбыз, кітабы да бар үйімізде, артық болмас, тағы оқиық...

АРҒЫНБАЕВ НЕ ДЕЙДІ?

Қазақтың ірі этнографы Халел Арғынбаев «Қазақ отбасы және неке» деген тақырыпта докторлық қорғаған, бірнеше кітап қалдырған ғалым.

да оның бәрін сезбегендікке салынатын». (Х.Арғынбаев. Қазақ отбасы. 144-бет). (Суретті қараңыз).

ЖАМБЫЛ АРТЫҚБАЕВ НЕ ДЕЙДІ?

Қазақтың бүгінгі таңдағы ірі тарихшысы әрі этнографы, тарих ғылымының докторы Жамбыл Артықбаев өзінің «Қазақтың атастыру салты» деген кітабында ұрын бару жайлы былай деп жазады:

«...7.Неке қиюды молда қалыңдық аулында өткізеді. Ол жігіт пен қыз жағынан алтын жүзік, сақина алып, су құйып сырлы тостағанға салады. Жігіт пен қалыңдық, олардың туыстары неке қияр суын ішуі жұбайлық өмірдің басы болып саналады.

ДИМАШТЫҢ ЛОНДОНДАҒЫ КОНЦЕРТІ АНШЛАҒПЕН ӨТТІ

Қазақстан әншісінің өнерін тамашалауға әлемнің 45 елінен тыңдармандар катысты. Шоу Ұлыбританиядағы Қазақстанның мәдени күндері аясында ұсынылды. «Шетелдегі жас таланттарды қолдау бағдарламасы он жылдан бері бар. Оны мемлекет қаржыландырып келеді. Осы бағдарламаның шеңберінде біз жас таланттарды халықаралық байқауларға қатысуға жібереміз. Үміткерлердің арасында тек классика және эстрадалық музыканың ғана емес, балет өнері мен актерлік шеберлік өнерінің өкілдері де бар», – деді ҚР Мәдениет

және спорт вице-министрі Ақтоты Раимқұлова. «Indigo at the O2» концерт залы көрермендерге лық толды. Концертке 45 елден фанаттар келді. Көпшіліктің алдына шығып өзінің сүйікті әндерін орындаған кезде, концерттің саған қалай әсер еткенін айтып жеткізу қиын. Бірақ бір ғана нәрсе айта аламын: мен өте қуаныштымын», – деді Димаш. Билеттерді сатудан түскен барлық қаржы Қазақстанның жас таланттарын беделді халықаралық конкурстар мен концерттерге қатысу үшін қолдауға бағытталады.

Жуырда YouTube желісінде әнбаяны 73 миллион рет қаралған «Қайда?» әнінің авторы Диана Исмаиловамен бір ток-шоуда отырып, хабарға қатар түсуге тура келді. Үзілісте уақыт тауып, жас әншіден әннің шығу тарихына қатысты дерек сұрап, қызығушылық білдірген едім.

Диананың айтуынша, ән 2000 жылы 9-сыныпта оқып жүргенінде туған. Біртоға, оңашалықты қалайтын қыз бала алғашқы сезімдері туралы қызыға айта бастаған сыныптас құрбыларына сырттай қарай отырып, көкейіне әлдебір әуенді ұялатады. Сосын алғашқы шумағын жазып, өзі оңашада ыңылдап айтып жүреді. – Ауыл менен қала, көше менен дала, Сені іздедім, мен сені ғана. Ауыл менен қала, галактикада ма, Тілегің іздемей табыла ма?.. Бұрын-сонды шумақ жазып жүрмеген балаң сезімнің шала өлеңі екені көрініп тұр. Содан да болар, мұнысын ешкімге көрсеткісі де, тындатқысы да келмейтін. «Өлеңімнің пісіп-жетілмегенін өзім де білемін, – деп мойындайды Диана. – Бір сәтте-ақ ән мұншалықты «хитке» айналды екен деп ойламаппын».

Содан арада үш жыл өтіп, Диана Алматыға Т.Жүргенов атындағы Өнер академиясына «Эстрада вокал» бөліміне оқуға түседі. Ән өңдеушілердің біріне барып, бала кезінен «бауыр басып», көмейіне ұялап қалған әнін эстрада қалпына салып, өңдеп, өз ортасында «ән айт деп қолқалай қалса ғана» айтып жүрмекке бекінеді. Ән өңдеуші екеуі әннің алғашқы нобайын жазып, қалғанын ертең жалғамасқа келісіп, жатақханаға кетеді. Осы сәтте студияға өз шаруасымен Ерке Есмахан келіп қалады. Әнді бір тыңдағаннан ұнатып қалады. Сосын ән өңдеушіге Дианаға телефон шалдырып, әніне Еркеннің «құда түсіп» жатқанын жеткізеді. Көп ұзамай шыдамсыздана Еркеннің өзі де телефон соғады. «Әдепкіде әнді сатпаймын деп бірден басымды ала қаштым. Себебі ән де, әннің сөзі де шикі еді. Бірақ, Ерке ойлануыма кеңес берді. Шынын айтсам, ән өңдеушіге төлейтін ақшам да жоқ еді, тек тәуекелге бел буып, жаздыртып жатқанмын. Осы әлеуметтік халім қамшы болды ма, арасында жылап та алдым, келіспеске лажым қалмады» дейді Диана. Оның үстіне Ерке сөзін белгілі бір ақынға өңдетіп алмаққа уәде етеді. – «Ашығын айтайын, Ерке әнді өңдемес бұрын «қалай орындағаным дұрыс?» деп менімен ақылдасып алды. Кей әншілер

сазгермен ақылдаспай, өз білгендерінше әнді өңдеп, негізгі идеяны жоғалтып алып жатады ғой. Еркеннің мұнысы ұнады». Кейін Ерке Қайнар Алақөзөвке Диананың шумағына шумақ қостыртып, Диана-Қайнар «өлең-гибридімен» мына нұсқаны ән етіп, елге таратып жібереді.

Алматыда жоқ, жоқ,
Астанада жоқ, жоқ,
Сені іздедім, үмітті үзбедім.
Ақтөбеде жоқ, жоқ,
Шымқалада жоқ, жоқ,
Сені іздедім, үмітті үзбедім.
Сен жоқсың, жоқсың,

таба алмадым сені,
Сен жоқсың, жоқсың, іздемейсің мені.
Сен жоқсың, жоқсың,

бар болсаң қайдасың?

Сен кімсің, жүрсің қайда?
Қазақ па екен өзі, ғажап па екен сөзі?
Түсер маған қашан оның көзі.
Мейлі таз болса да, ақшасы аз болса да,
Ер жігіттің көркі – ой мен сана...

Ашығын айтайық, ән жастар арасында бірден «хитке» айналып, жарқ ете қалады. Арада ай өтіп, қырғыз әншісі Гүлназ Чыныбекқызы Еркеге телефон шалып, ән авторының телефон нөмірін алады. Дианаға телефон соғып, өз тілінде осы әнді айтқысы келетінін жеткізеді. «Қырғыз әндерін біз де өз тілімізде айтып жүрміз ғой, несі бар, ән тарала берсін деген ниетпен қарсылық білдірген жоқпын» дейді Диана. Бірақ, Ерке

қырғыздардың әнбаян түсіруіне қарсы болады. Тіпті, соттаспақ ниетінің бар екенін де байқатады. Бірақ, әннің толық авторлық құқы Диананың өзінде болғандықтан, әнбаян түсіруге де келісім береді. Диананың батасын алған айырқалпақты ағайын әнбаян түсіріп алады.

– Қарапайым ғана әнімнің өз тыңдарманын табатынына сенімді болдым. Оның үстіне Еркеннің ән әлемінде аты шығып қалған болатын. Әнім жеңіл, ойнақы. Қазір ойлаймын, егер бұл әнімді өзім орындағанымда, дәл мұншалық танымал болмас та еді, – дейді Диана. – Жалпы, әннің идеясы – сұрбойдақ жігіттер мен отырып қалған бойжеткендердің ішкі назы болатын.

«Хит» әннен соң Қайрат Нұртастан, Мөлдір Әуелбековадан Дианаға тапсырыстар түсе бастайды. «Әзірге ол тапсырыстарды орындай қойған жоқпын. Себебі, мен композитор емеспін ғой. Реті келсе көрерміз дедім де қойдым. Тек Еркеге «kz. жігіт» деген екінші әнімді ұсындым» дейді Диана.

Жалпы, Диананың өзі де тәп-тәуір әнші. Естеріңізде болса, 2015 жылы «Қазақстан дауысы» вокалистер шоуында финалға дейін көтерілген болатын.

Міне, «хит» ондығынан түспей келе жатқан бір әннің тарихы осылай еді.

Бекжігіт СЕРДӘЛІ

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ

Президент –
Редакторлар кеңесінің төрағасы –
Қазыбек ИСА

Бас редактор – Құлтөлеу МҰҚАШ

Бас редактордың бірінші орынбасары –
Зейнолла АБАЖАН

Бас редактордың орынбасары –
Азамат ТАСҚАРАУЛЫ

Жауапты хатшы – Гүлмира САДЫҚ

Бөлім редакторлары:

Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)

Нурлан ӘБДІБЕК (қоғам)

Айнұр АХМЕТ (мәдениет)

Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:

Астана тілшілер қосыны:

Азамат ТАСҚАРАУЛЫ

(8-702-931-89-86)

Ақмола облысы:

Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:

Нұрсұлтан НҰРМАН

(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:

Айтақын БҰЛҒАҚ (8-702-239-62-99)

Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)

Мырзағали НҰРСЕЙІТ (8-701-771-6496)

Қанат БІРЖАНСАЛ (8-775-323-0850)

Батыс Қазақстан облысы:

Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

(8-701-111-61-05)

Жезқазған қаласы:

Жанат АСАНҚАЛИ

(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Сәтбаев қаласы:

Абдолла ДАСТАН

(8-71063) 7-20-97, 8-777-302-46-79)

Қарағанды облысы:

Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:

Рахат АЛТАЙ

(8-775-998-15-39)

Маңғыстау облысы:

Сағындық РЗАХМЕТ (8-775-379-84-88)

Түркістан облысы:

Әбдіғаппар АЙДАР

(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)

Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:

Әтіргүл ТӘШИМ (8-702-489-47-23)

Атқарушы директор –

Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН

Тарату бөлімі:

Алматыда:

Мағжан НҰРҒАЛИЕВ

(8-702-466-27-02)

Астанада:

Көбей ЖЕТІБАЙ

(8-775-665-74-10)

Шымкентте:

Мүтән ИСМАЙЫЛ (8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш» (87015728847)

дүңгіршіктерінде сатылады

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат

министрлігінде 19.12.2012 жылы тіркелген.

Күллік №13976-Г (Алғашқы күллік

№1270-Г, 01.08.2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқа-

расы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз.

Қолжазбалар өңделеді және қайта-

рылмайды.

Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап

береді.

Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жа-

салуды шарт.

Газетте «Қазақпараттың» материалдары

пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер

орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ – 60 000

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

Редакцияның мекен-жайы:

050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3

ықшамауданы, К.Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:

8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com

www.qazaquni.kz

Кезекші редактор –

Зейнолла АБАЖАН

ТОО «Қазақ үні»

БИН 000540006784

ИИК KZ508560000000385541

АГФ АО «БанкЦентрКредит»

г. Алматы, БИК КСВКЗКХ, Кбе 17

Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында

басылды. Алматы қ., С.Мұқанов к., 223 б.

Көлемі: 6 баспа табақ

Ⓐ – материалдың жариялану ақысы төленген

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ - «ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

«Қазпошта» арқылы жазылу бағасы:

1 ай	қала	379,24	3 ай	қала	1137,72	6 ай	қала	2275,44	12 ай	қала	4550,88
1 ай	ауыл/аудан	397,86	3 ай	ауыл/аудан	1193,58	6 ай	ауыл/аудан	2387,16	12 ай	ауыл/аудан	4774,32